

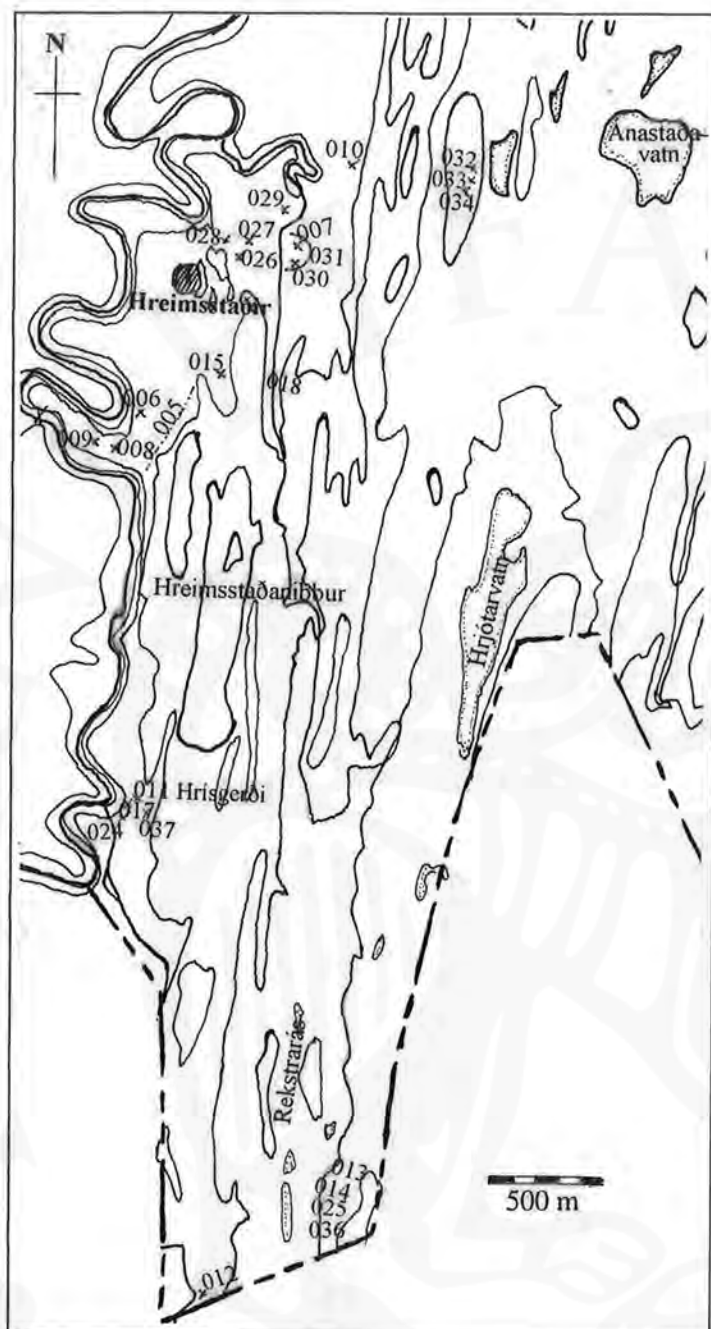
Fornleifaskráning í Hjaltastaðapínghá I

**Hreimsstaðir, Rauðholt, Hjaltastaður, Svínafell, Jórvík,
Jórvíkurhjáleiga, Víðastaðir, Hrollaugsstaðir,
Bóndastaðir og Dratthalastaðir**

Birna Gunnarsdóttir
Mjöll Snæsdóttir

Fornleifastofun Íslands
FS023-96031

Reykjavík 1996

NM-180 Hreimsstaðir

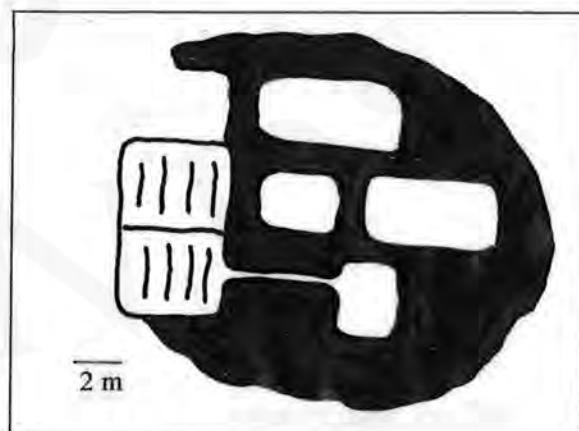
Hreimsstaðir eru innsti bær í Hjaltastaðapinghá. Jörðin er landmikil og gengur innri hluti landsins eins og fleigur inn í Eiðapinghá. Í Íslensku fornbréfasafni er Hreimsstaða fyrst getið í máldögum Hjaltastaðakirkju frá 1367. Tvenns konar ritháttur kemur fram í fornbréfasafninu, Hreimsstaðir og Hreimsstaðir. Hjaltastaðakirkja átti skógarteig á Hreimsstöðum, og er það orðað svo að hún eigi “skógarteig í Hreimsstaða lands merkjum”. Í Hreimsstaðalandi er til örnefnið Kirkjunes og kann það að vísa til þessara ítaka. Í Ferðabók Ólafs Olaviusar er getið um eyðibýlið Hurðarbak í landi Hreimsstaða. Hreimsstaðir voru metnir á 16 hdr. í Jarðatali Johnsens 1847. Jörðin þótti fremur vel fallin til búskapar, vetrarþeig góð og góðar engjar. Búskap á Hreimsstöðum var hætt 1996.

Heimildamaður: Svavar
Gunnþórsson, f. á Hremsstöðum
15.11.1926.

NM-180:001 bæjarhóll

65°27.161 N 14°18.055 V

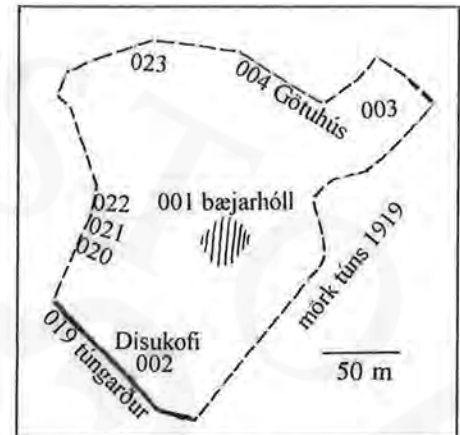
Bæjarhóllinn er um 200 m norður af

NM-180:002 Disukofi $65^{\circ}27.106\text{ N } 14^{\circ}18.090\text{ V}$
“Tvær dokkir eru í túni, og hét Disukofahóll milli þeirra.” segir í örnefnalýsingu. Disukofi var 80-100 m norður frá steinsteyptu íbúðarhúsi. Túnið var sléttað 1955 og sést ekki lengur til fornleifar. Þarna var smáhús og heytóft, að sögn heimildarmanns, og kofinn nefndur eftir Þórdísi nokkurri, sem átti hest, sem fôðraður var í húsinu.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hreimsstaðir, 3

Kort 3. Fornleifakort. Hreimsstaðir- bæjarstæði

NM-180:003 heimild um hesthús og hlöðu
 $65^{\circ}27.216\text{ N } 14^{\circ}18.050\text{ V}$

“Yst á gamla túninu var kallað Hesthústún” segir í örnefnalýsingu. - Um 100 m norður frá gamla bæ var hesthús og hlaða. Túnið var sléttað um miðjan 6. áratuginn, og sést ekki til fornleifar. Þarna var hlaða, 3 m á breidd og 5 á lengd og sneri norður-suður. Sambyggt hlöðunni var hesthús jafnbreitt, 6 m að lengd, og var hægt að hafa hesta tvístætt, að sögn Svavars Gunnþórssonar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hreimsstaðir, 3

NM-180:004 Götuhús $65^{\circ}27.216\text{ N } 14^{\circ}18.050\text{ V}$
“Framan við Hesthústúnið var Götuhústeigur.” segir í örnefnalýsingu. Götuhús voru í túni norðan við gamla túnið, um 50 m hánorður af gamla bænum, útihús og heytóft. Húsið var 7 m langt og 3,5 m breitt, heytóttin var um 2,5 m löng og við suðurenda þess. Búið er að rífa þessi hús og slétta túnið. Þar var óslegið og allt á kafi í gróðri við skráningu, en Svavar Gunnþórsson bóndi segir að það móti fyrir tóttinni þegar tún er slegið.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hreimsstaðir, 3

NM-180:005 garðlag $65^{\circ}26.903\text{ N } 14^{\circ}17.099\text{ V}$
Um 100 m suður af steinsteyptu íbúðarhúsi sér móta fyrir garðlagi, sem liggur undir kletti áleiðis suður að Selfljóti og mótur fyrir óljóst áfram til norðausturs. Garðurinn gæti hafa náð að gamla tungarðinum. Alls sést hann á rúmlega 300 m kafla, hann er 1 - 2 m á breidd, víðast mjög óglöggur.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-180:006 rétt $65^{\circ}26.964\text{ N } 14^{\circ}18.282\text{ V}$
Rétt er sunnan við bæ, við Selfljót, ca 200 m suðvestur frá steinsteyptu íbúðarhúsi, á bakka Selfljóts, vaxin háu grasi. Hún er ferhyrnd, 14 x 7 m að innanmáli. Veggir eru 0,8 m breiðir, 1 m háir og standa grónir. Réttin var notuð fram á miðjan 6. áratuginn, en þá var byggð önnur úr timbri.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar.

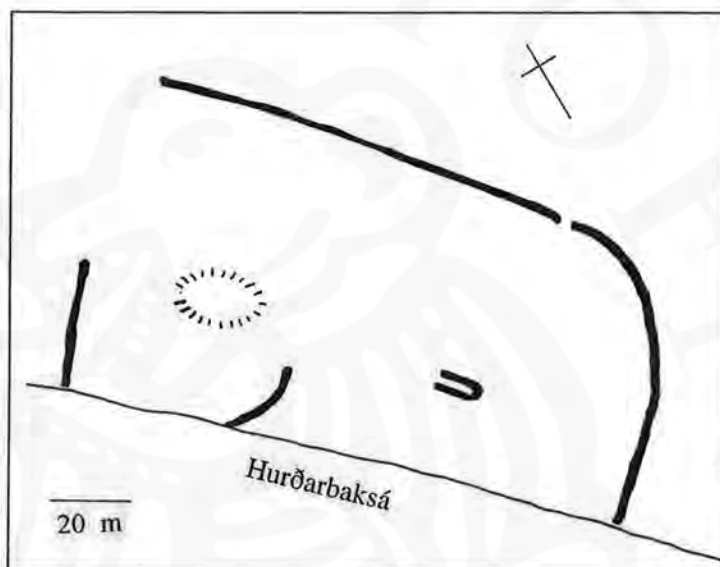
NM-180:007 Hurðarbak

65°27.278 N 14°17.377 V "

Norðaustur af bæ á Hreimssstöðum, um 700 m, eru rústir afbýlis þar sem heitir Hurðarbak. Um það segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi: "Austan við ásin [þ.e. Bæjarás] í hvarfi er eyðibýlið Hurðarbak, við samnefnda á. Þar bjó Galdra-lmba á 17. öld, síðust ábúenda. Við umrót fyrir nokkrum árum komu í ljós hlóðasteinar, aska og gólfskán. Síðan voru þar beitarhús..."

Þessi staður er á austurbakka ár, sem Hurðarbaksá heitir, um 300 m upp (suður) frá veginum sem liggur að Hreimssstöðum. Þarna er gamalt tún með garði umhverfis, en búið er að slétta nokkuð af garðinum, og gera nýtt tún norðan og austan við hið eldra. Í gamla túninu er stór grasi vaxinn hóll, 18x14 m. Á honum stóðu áður fjárhús, en ekki sést til þeirra nú vegna sléttunar. Leifar eru af garði frá árbakka sem hefur verið nær húsunum.

Á hólum voru tvö fjárhús þegar Gunnþór, faðir Svavars kom á jörðina (1925), en hann byggði hið þriðja. 1956 eða 57 var moldarveggur milli tveggja húsa rifinn þegar verið var að breyta húsum og kom í ljós gólfskán þar undir. Ekki vari hreyft við henni. Húsunum tveim var breytt í eitt tvístæðuhús. Húsin voru úr grjóti og torfi með járnþaki. Stafnar sneru að ánni. Bróðir Svavars, Þórmundur Gunnþórsson, notaði þessi hús til 1972, er hann hætti búskap. Þau voru rifin 1990 í riðuhreinsun, veggjum ýtt fram af hól að vestan og fyllt ofan í tættur. Sunnan við húsin var hrútakofi og stóð veggjarbrot úr honum enn, þegar skrás. kom 1996. Kartöflugarður var sunnan við hrútakofann að sögn Svavars Gunnþórssonar.

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Heimildir: SJM.II,295-6; Ö-Hreimssstaðir, 4

NM-180:008 garðlag

65°26.915 N 14°18.281 V

Í svonefndum Bergvaðsodda, suðvestur af bænum, um 200 m frá steinsteyptu íbúðarhúsi, eru tveir garðar um þveran oddann, í grasi vöxnum móa. Þessi garður er sá eystri, hann er um 200 m langur, ca 2 m breiður og 80 cm hár. Nokkuð er hann aflagaður. Um 50 m vestar er annar slíkur garður (180:009) og stefnir eins. Ekki sést nein hleðsla sem tengir þá, en þó gætu þeir átt saman og verið etv náthagi, eða eitthvert aðhald fyrir fé.

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

NM-180:009 garðlag

65°26.936 N 14°18.289 V

Garður um þveran Bergvaðsodda, um 200 m suðvestur af steinsteyptu íbúðarhúsi. Garðurinn nær um þveran oddann, milli fljótsbakka, í grasi vöxnum móa. Hann er 100 m að lengd, 2 m að breidd og 80 cm hár. Gamall vörslugarður? Gæti átt við garðinn NM 180:008 og verið hluti af náthaga eða aðhaldi fyrir fé, en það er þó ekki víst.

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

NM-180:010 Jósepstættur/Jósephshús

65°27.597 N 14°16.994 V

"Tættur eru upp af Sýslumannsenni, sem heita Jósepstættur. Þar hafa verið beitarhús fram að 1920." segir í Örnefnalýsingu. Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sagt að rústirnar séu komnar undir veg. Örnefnin Sýslumannsenni og Sýslumannsklauf eru skýrð með því að tikur sem Galdra-Imba, sem á að hafa búið á Hurðarbaki hafi ráðist á og drepið sýslumann nokkurn þar.

Jósepstættur eru á hól rétt ofan við veg, um 200 m norðaustan við Hurðarbaksá. Tóftin er 16 x 6 m að utanmáli, hleðslur 60 cm háar. Tóttin er sködduð í suðvesturhorni, og hefur það líklega gerst þegar vegurinn var lagður. Sunnan við tóftina er óglögg tótt, 8x5 m að utanmáli. 20-30 m austan hols mótar fyrir túngarði, en ekki treysti skrásetjari sér til að kortleggja hann. Helgi Hallgrímsson taldi að það sæist móta fyrir túngarði umhverfis ca 150x70 m skika á loftmynd og hefði vegurinn verið lagður gegnum skikann neðantil.

Hættumat: hætta vegna vegagerðar

Heimildir: SJM.II, 296; Ö-Hreimsstaðir, 2

NM-180:011 Hrisgerði

65°25.797 N 14°18.047 V

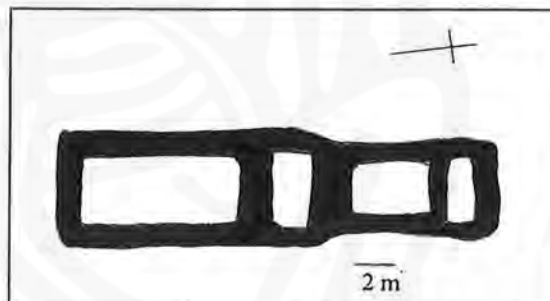
"Inn við Núpsá, þar sem hún

fellur í Gilsá (Selfljót), skammt ofan við ósinn, eru beitarhúsatættur sem heita Hrisgerði (1875)...Skömmu eftir síðustu aldamót fannst kvenmannshauskúpa nálægt Hrisgerði; þar átti að hafa verið reimt. Voru beitarhús þar aflögð 1875." segir í örnefnalýsingu. Hrisgerði er um 250 m austan við Núpsá, austur af ármótum Núpsár og Gilsár. Tóftin er í móa og vex þar lyng og fjalldrapi. Hún er aflöng og skiptist í nokkur hólf, 23 x 6 m að utanmáli, og hleðslurnar signar, 60 cm háar. Norðan og austan við tóftina er túngarður, og nær hann að Núpsá. Ekki var hægt að sjá framhald af honum til suðurs, og getur verið að hann sé þar sokkinn í mýrlendi. Garðurinn er 2 m breiður og 50 - 60 cm hár.

Hauskúpan sem fannst hjá Hrisgerði mun hafa verið færð í Eiða.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: SJM.II, 295; Ö-Hreimsstaðir, 3

NM-180:012 landamerkjagarður

65°25.375 N 14°18.079 V

"Merki ævagamals landamerkjagarðs um jörðina, þar sem vötn ráða eigi mörkum, og hagagarðs yfir Bergvaðsodda þveran." segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Landamerkjagarðurinn liggur um mýrar og mólendi, hann sést á köflum en er víða sokkinn í mýri og sumsstaðar hlaupinn í þúfur. Frá Selfljóti liggur garðurinn að klettinum Fálkahamri og sést þar vel á um 300 m löngum kafla. Þarna er garðurinn 2 m á breidd og 50 cm á hæð. Hann sést einnig á mörkum milli Hamragerðis í Eiðaþinghá og Hreimsstaða, þar er hann 1,5 m á breidd og 40 cm hár. Garðurinn stefnir í átt að Hurðabaksá, sem skiptir síðan landi.

Heimild: SJM.II, 296
Hættumat: engin hætta

NM-180:013 áveita 65°26.370 N 14°17.389 V
“Frá aldarbyrjun eða litlu fyrr: Leifar flóðgarða og áveituskurða á 100 hesta engi í Viðidal.” segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Skurðurinn er eftir endilöngum dalnum, hann er 800 m langur, 50 cm djúpur og 29 cm á breidd, en hefur verið dýpri og breiðari. Uppmökstur með barmi alla leið vel uppgróinn. Stíflugarðurinn er 90 m langur, 50 cm hár og 0,8-1 m breiður.
Hættumat: engin hætta
Heimild: SJM.II, 296

NM-180:014 heystæði 65°26.078 N 14°17.403 V
Á lágu ás austanmegin í Viðidal, um 10 m norðan við NM-180:25 er ferhyrnd heytóft, 4 x 2,5 m að innanmáli. Hleðslur eru signar, 50 cm.
Hættumat: engin hætta

NM-180:015 reiðgötur 65°26.881 N 14°18.066 V
Suður af bænum er skarð eða klauf milli kletta og lágu hér áður reiðgötur. Þessi leið var mikið farin áður, þegar riðið var í kaupstað á Seyðisfirði. Segir Svavar Gunnþórsson að þau börnin hafi kallað staðinn “Kaupstaðarklauf”. Skarðið er 10-12 m breitt.

NM-180:016 Bergvað 65°26.840 N 14°18.451 V
“Oddar heita við Selfljót. Fremsti oddinn heitir Bergvaðsoddi, kenndur við Bergvað á Selfljóti” segir í örnefnalýsingu. Bergvað er framalega í oddanum sunnanmegin. Það er ekki notað lengur heldur nota menn Langoddavað, sem er norðanmegin, og þar er ekið yfir.
Heimild: Ö-Hreimsstaðir, I

NM-180:017 kolagröf 65°25.759 N 14°18.233 V
Um 100 m í hávestur af Hrisgerði (NM-180:011), 20 m fyrir ofan Núpsá, er kringlótt kolagröf, 1,5 m í þvermál, í lyngi vöxnum móa.
Hættumat: engin hætta

NM-180:018 huldufólk
Sagnir eru um að menn hafi orðið varir við huldufólk hjá Nibbum.
Heimildir: Þjóðsögur Sigfúsar Sigfússonar.III,26-27; Vættaskrá H.Hg, 4

NM-180:019 túngarður 65°27.114 N 14°18.071 V
Um 100 m norður af steinsteyptu íbúðarhúsi er um 40 m langt túngarðsbrot. Garðurinn er 1-1,5 m á hæð að innanverðu, hann náði umhverfis gamla túnið, en búið er að slétta yfir hann nær allan.
Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-180:020 frásögn um útihús 65°27.090 N 14°18.092 V
Um 100 m norður af steinsteyptu íbúðarhúsi, rétt norðan við læk, var tóft sem hey var oft haft í, sennilega gamlar fjárhústættur. Túnið þarna var sléttað um 1950 og sést ekki til fornleifar.
Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-180:021 frásögn um heystæði

65°27.087 N 14°18.038 V

Um 20 m austan við NM-180:20 var heytóft. Sléttað var yfir hana um 1950, og sjást engin merki um hana lengur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-180:022 hesthús

65°27.095 N 14°18.039 V

Um 100 m norður frá íbúðarhúsi, rétt fyrir norðan læk, er tóft í sléttuðu túni. Tóftin er ferhyrnd, 5 x 5 m að utanmáli, og hleðslur 80 cm háar. Við austurhlið hesthússins var heytóft, en hún sést ekki lengur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-180:023 Hólhús

65°27.215 N 14°18.204 V

Um 70 norður af gamla bæjarhólnum voru tvö fjárhús og hlaða á milli þeirra. Túnið var sléttað 1956, en enn mótar óljóst fyrir húsunum. Þau tóku 100 kindur, voru 26 m löng alls og 5 m breið að innan.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-180:024 mylla 65°25.733 N 14°18.209 V

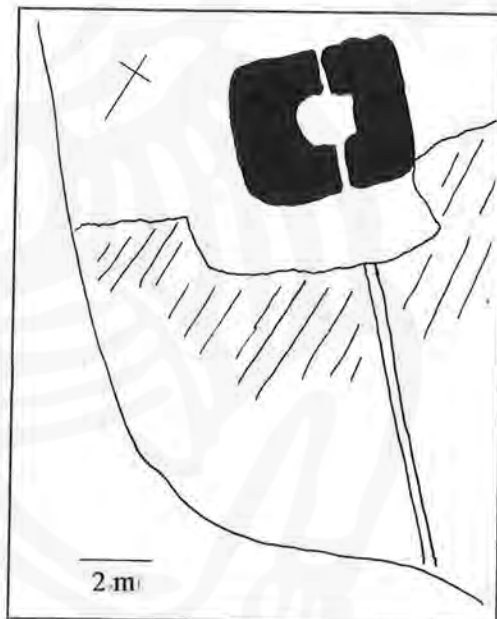
Við klöpp nálægt bökkum Núpsár, um 170 m suðvestan við Hrisgerði er myllutóft. Hún er ferhyrnd, 5 x 4 m að utanmáli, og standa hleðslur grónar 1,2 m á hæð. Frá bug á ánni mótar fyrir rennu, 10 m langri og 40 cm breiðri dæld.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

NM-180:025 tóft 65°25.993 N 14°17.422 V

Innst austanmegin í Viðidal, undir Rekstrarás, um 50 m frá læk sem heitir Leirgjóta, er tóft, 6 x 2,5 m að innanmáli. Ekki er víst hvaða mannvirki var þarna en gæti hafa verið fjárhús.

Hættumat: engin hætta

NM-180:026 kvíar

65°27.230 N 14°17.920 V

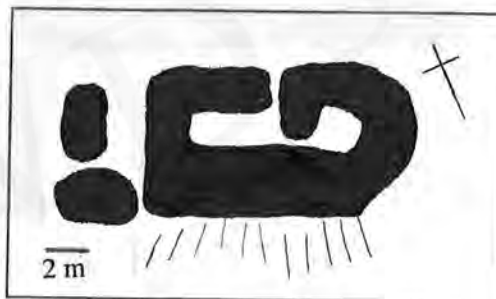
Ofan við þjóðveg, sunnar en svonefndir Grófarklettur upp af bug í ánni, um 200 m norðaustan við gamla bæjarstæðið voru kvíar. Tóftin er í móa undir grögri brekku. Hún er 10 x 4 m að utanmáli, hleðslur eru 80 cm háar, standa grónar og sést grjót í þeim. Kvíarnar voru síðast notaðar fyrir árið 1925. Umhverfis tóftirnar er rask eftir vegagerð.

Hættumat: hætta vegna rask

NM-180:027 tóft

65°27.325 N 14°17.755 V

Skammt frá kvíum (NM 180:26), sunnan undir Miðkletti, einum af svonefndum Grófarklettum. Gengið er upp kjarri vaxna brekku milli kletta, um 100-150 m upp, suðaustur frá vegi. Þar er aflöng tótt í lyngi og kjarri vöxnum móa. Tóftin er 8 x 4 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 50 cm háar. Ekki er vitað hvað þessi tótt hefur verið, en gæti hafa verið stekkur.

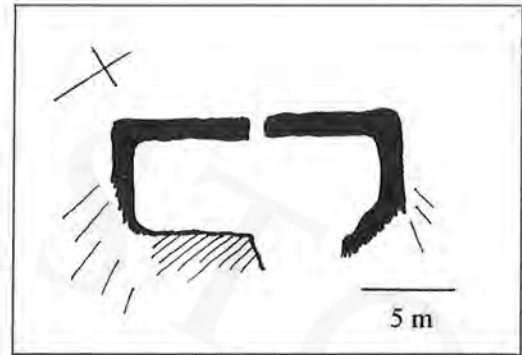
Hættumat: hætta vegna gróðurs

NM-180:028 stekkur

65°27.227 N 14°17.918 V

Aðeins norðar en kvíar (NM-180:26), undir og sunnan við svokallaða Grófarkletta, er tóft í brekku undir klettóttri hlið. Tóftin er ferhyrnd, 13 x 8 m að innanmáli. Klettur er notaður sem austurveggur. Þarna mun hafa verið stekkur, en ekki í notkun eftir 1925.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-180:029 garðlag

65°27.364 N 14°17.455 V

Leifar af garðlagi sjást á vesturbakka Hurðarbaksár, sunnan við veg. Klettur er við ána austanmegin, við tún á Hurðarbaki, um 250 m sunnan við veginn. Vestan ár móts við klett þennan er endi garðs sem liggur frá ánni í vestur. Garðurinn er í brekku, sem vaxin er lyngi og fjalldrapa. Hann er víða óglöggur, en þó má sjá móta fyrir honum á ca 70 m kafla. Hann er 2 m á breidd og 50 cm há. Þetta gætu verið leifar af vörslugarði. Staðsetning tekin um 30 m frá ánni.

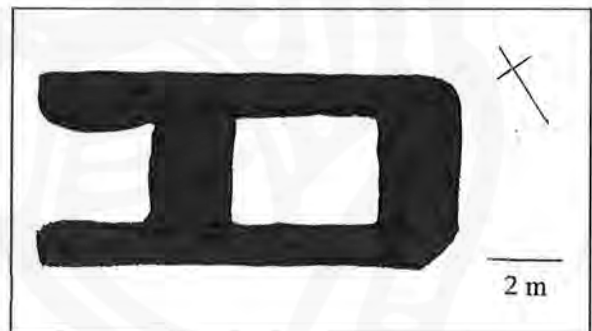
Hættumat: engin hætta

NM-180:030 tóft

65°27.208 N 14°17.328 V

Um 50 metrum sunnar en rústahóllinn á Hurðarbaki, ofar með á. Tóftin er í gamla túninu, hún er 11 x 5 m að utanmáli og hleðslurnar signar, 60 cm háar.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-180:031 túngarður

65°27.177 N 14°17.376 V

Umhverfis gamalt tún, sléttaðan hól og tættur á Hurðarbaki (sjá NM 180:007) er garður, hleðslur signar, mest 80 cm á hæð. Garðurinn liggur í boga frá Hurðarbaksá og umhverfis tættur. Búið er að slétta norðvesturenda stærri girðingarinnar, svo ekki verður séð með vissu hve stór hún hefur verið, en gæti hafa verið ca 200 x 70 m. Sagt er í Sveitum og jörðum í Múlaþingi, að gert hafi verið við túngarðinn 1929 og settur gaddavírsstrengur á.

Innan túngarðsins eru garðbútur, leifar af innra garði, sem gæti hafa verið um sléttða hólinn einan. Sá bútur er um 25 m sunnar en sléttði hólinn og liggur út að Hurðarbaksá.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM II, 296.

NM-180:032 kolagröf

65°27.492 N 14°16.342 V

Austan við Jósepstættur (NM 180:010) austan við veginn að Hreimstöðum er klettaásinn Marköxl og austan við hann Grenisöxl. Austan við Grenisöxl er Grenisaxlarvatn, sem Svavar Gunnþórsson nefnir einnig Veidivatn. Á austurbrún Grenisaxlar, nærri suðurenda Grenisaxlarvatns og um 20 m frá klettsbrúninni er kolagröf. Þetta er um 600 m austan við veg. Gröfin er kringlótt, 1,5 m í þvermál, og 50 cm djúp. Umhverfis hana er þýft og lyngi vaxið.

Hættumat: engin hætta

NM-180:033 tóft

65°27.512 N 14°16.324 V

Um 10 m suðaustur af kolagröfinni (NM-180:32), í þýfðu og lyngi vöxnu landi, er ferhyrnd tóft vaxin lyngi og fjalldrapa, 6 x 5 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 40 cm háar. Skarð eins og dyr er á austurvegg. Viðlegustaður fyrir kolagerðarmann? Um 3 m vestur af vesturvegg tóttar er stór kolagryfja, 1,5 í þv., 0,5 djúp.

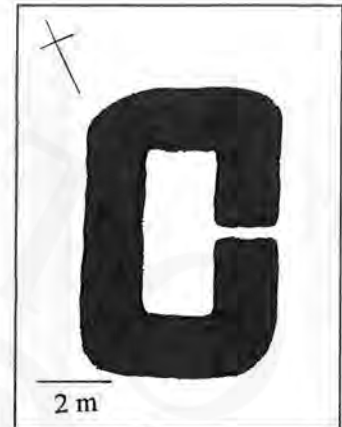
Hættumat: engin hætta

NM-180:034 kolagröf

65°27.504 N 14°16.347 V

Um það bil 20 m suðvestur af hústóttinni NM 180:033, í lyngi vöxnu og þýfðu landi, er kolagröf. Hún er kringlött, 2 m í þvermál og 50 cm djúp.

Hættumat: engin hætta

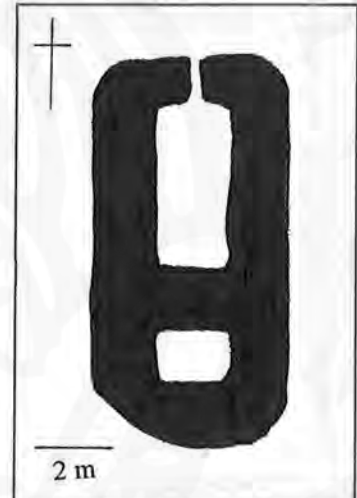

NM-180:035 tóft + garðlag

65°26.759 N 14°17.587 V

Uppi á svonefndri Fálköxl, um 500 m suðaustur af bæ, er tóft. Umhverfis hana er þýft og lyngi vaxið land. Tóftin er 10 x 5 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 40 cm háar. Heimildamaður telur að þarna hafi líklega verið sauðahús, en það er þó ekki vitað með vissu. Sunnan við tóftina er mjög útflattur garður, lyngi vaxinn og kominn í þufur. Hann virðist ná milli brúna á öxlinni.

Hættumat: engin hætta

NM-180:036 tóft 65°26.450 N 14°17.454 V

Í Víðidal, 50 norðar en stíflugarður, NM-180:013, er tóft við hlíðina vestanmegin í dalnum. Tóftin er 4 x 3,5 m að utanmáli, hleðslur 40 cm háar. Dalurinn sem tóftin er í er mýrlendur og vaxinn grasi og lyngi.

Hættumat: engin hætta

NM-180:037 kolagröf

65°25.702 N 14°18.186 V

70 m suðaustur af Hrísgarði er kolagröf í lyngi vöxnum móa. Gryfjan er 1,5 x 1,3 m.

Hættumat: engin hætta

NM-183 Rauðholt

Í Íslensku fornbréfasafni er fyrst getið um “Jördina Randholtt ... med Guðrunarstöðum er liggur í Hialltastada þingum” í máldaga Vallaneskirkju, og er máldaginn talinn “frá 1541 og síðar”.

Í honum eru rakin eignaskipti, fyrst taldar upp jarðir sem Vallaneskirkja hefur eignast og síðan segir: “þetta eignaðist Eydala kirkja igen”, og er Rauðholt ein þeirra jarða sem þar á eftir eru taldar upp. Hvort Guðrúnarstaðir, eða Goðrúnarstaðir, voru í byggð 1541 verður ekki með vissu ályktað af því að þeir eru nefndir í máldaganum, en þeir hafa verið komnir í eyði seint á 18. öld því þeirra er getið sem eyðibýlis í landi Rauðholts í Ferðabók Ólafs Olavíusar. Rauðholt var talið 6 hdr. í Jarðatali 1847.

Heimildamaður:

S æ v a r
Sigbjarnarson, f. á
R a u ð h o l t i
27.02.1932.

NM-183:001 bæjarhóll
65°29.258 N 14°15.968 V
Gamli bæjarhóllinn er um 25 m sunnar og ofar en nýja íbúðarhúsið. 1939 var byggt steinsteypt íbúðarhús á

gamla bæjarstæðinu, það er nú notað sem geymsla. Bæjarhóllinn var sléttaður og efninu rutt fram í mýrina A við hólinn. Bæjartóftin var um 22 m að lengd að sögn Sævars Sigbjarnarsonar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

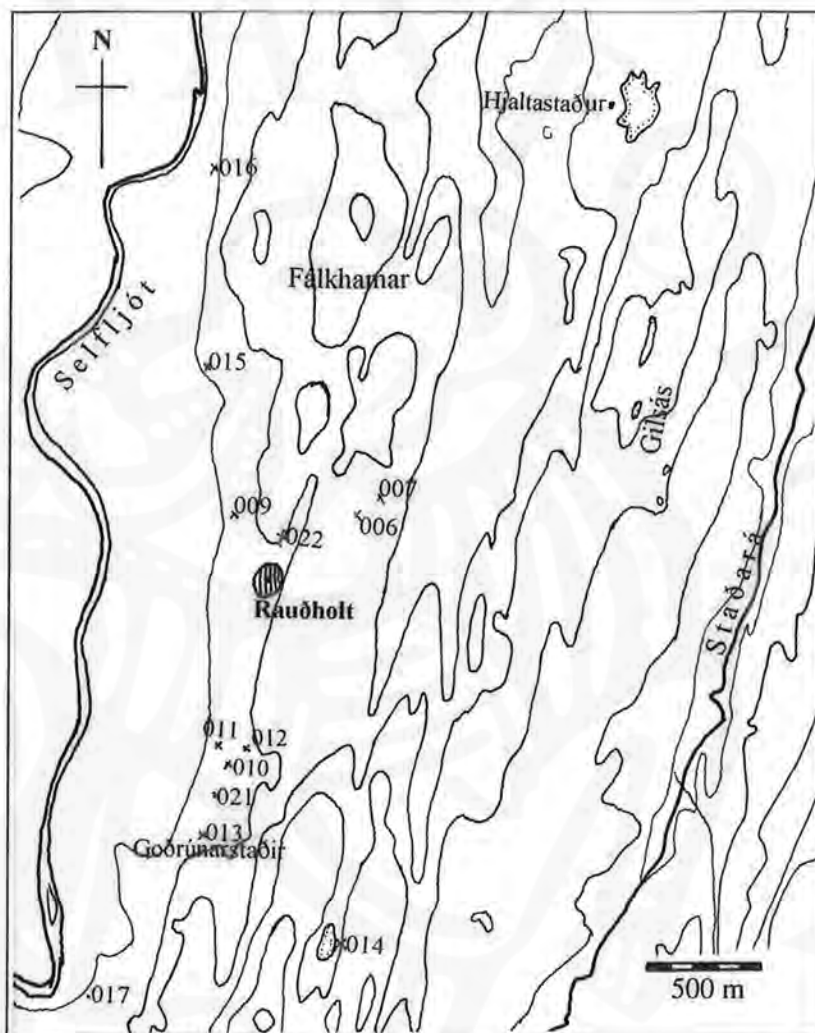
Heimild: SJM.II,302; Túnakort 1919

NM-183:002 Brekkuhús

65°29.183 N 14°15.805 V

“Ofarlega á túninu eru gömul fjárhús, kölluð Brekkuhús. Þau hafa verið stækkuð á síðari árum.” segir í örnefnalýsingu. Brekkuhús voru um 50 m A af gamla bæjarhólum, í V-brún þess sem er kallað “efra tún” Húsin voru byggð á klöpp. Þau voru rifin 1975 og sléttað úr. Ekki sést til fornleifar nema einn veggur sem stendur eftir, 16 m langur og 1,4 m á hæð og 1 m á þykkt, notaður sem hluti af girðingu.

Hættumat : hætta vegna ábúðar

Kort 4. Fornleifakort. Rauðholt

Heimild: Ö-Rauðholt, 7

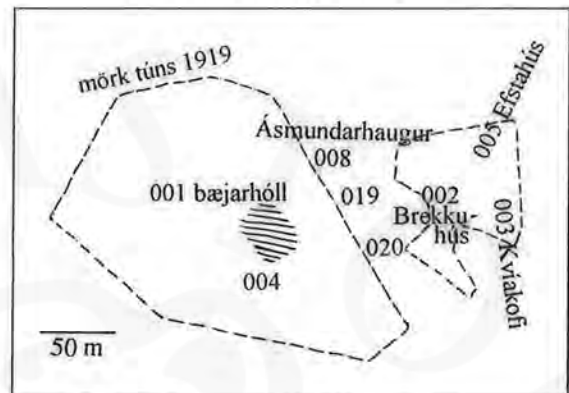
NM-183:003 Kvíakofi

“Efst á túni hét Kvíakofi. Þar voru áður kvíar, en síðar sumarfjós” segir í örnefnalýsingu. Kvíakofi var austan og ofan við gamla bæjarhólinn, um 70 m sunnar en Brekkuhús (NM-183:2). Þarna er búið að slétta tún og sést ekki til fornleifar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Rauðholt, 7

65°29.166 N 14°15.863 V

NM-183:004 frásögn um fjárhús

65°29.205 N 14°15.961 V

Um 10 m suður af gamla bæjarstæðinu, suðvestur af gamla bænum voru fjárhús, hlaða og heytóft, um 20 m á lengd að sögn Sævars Sigbjarnarsonar.

Húsin voru notuð til 1950. Búið er að rífa þau og slétta túnið og sést ekki til fornleifar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Kort 5. Rauðholt - bæjarstæði

NM-183:005 Efstahús

65°29.186 N 14°15.842 V

Fjárhús, sem kallað var Efstahús, var um 50 m austan við Brekkuhús (NM-183:2), í túni sem kallað er efra tún ofan við gamla bæjarstæðið. Túnið þarna var sléttað 1945. Ekki sést ekki til fornleifar að öðru leyti en því að þar sem einn veggjanna hefur verið mótur fyrir beinni brún.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-183:006 þvottastaður

65°29.253 N 14°15.550 V

Beint austur af bæ, handan klapparáss sem er upp af "efra túni" er lítil tjörn, Þvottatjörn (einnig nefnd Ullartjörn) í mýrlendri lögð milli lágra ása. Á vesturbakkanum voru hlóðir og sjást enn merki þeirra, þúst sem er 2,5 x 2 m, og 40 cm há. Við tjarnarbakkann var áður bryggja. Á þessum stað var þvegin ull og stundum þvottar.

Heimild: Ö-Rauðholt, 4.

NM-183:007 þúst

65°29.277 N 14°15.363 V

Um 100 m austur frá Þvottatjörn / Ullartjörn er þúst, sem líklega er leifar mannvirkis, í móa með lyngi og fjalldrapa. Hún er kringlótt, 3 m í þvermál og 1 m á hæð. Rof er í norðurhlíð þústarinnar og sést þar grjót en ekki regluleg hleðsla.

Hættumat: engin hætta

NM-183:008 Ásmundarhaugur

65°29.229 N 14°15.929 V

"Í Rauðholtsfit var pyttur er nefndist Sortudý, og þúfa er nefndist Ásmundarhaugur" segir í örnefnalýsingu. Ásmundarhaugur er í mýrlendri lögð austur af votheysturni og ca 20 m austur af gamla bæjarstæðinu. Haugurinn er 7 x 3 m að utanmáli og 50 cm hár.

Sævar Sigbjarnarson getur þess til að þetta sé gamall sorphaugur, og segist ekki vita til þess að nokkurn tíma hafi verið hreyft við honum.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðholt, 6

Efnisyfirlit

Skrá yfir kort	3
1. kafli. Inngangur	4
2. kafli. Verndun og skráning fornleifa	5
2.1 Löggjöf um fornleifar	5
2.2 Fornleifaskráning	6
3. kafli. Fornleifaskrá	8
Hreimsstaðir	11
Rauðholt	19
Hjaltastaður	25
Svínafell	33
Jórvík	38
Jórvíkurhjáleiga	45
Viðastaðir	48
Hrollaugsstaðir	54
Bóndastaðir	63
Dratthalastaðir	71
4. kafli. Fornleifar og byggð	77
5. kafli. Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu	82

Skrá yfir kort

1. Yfirlitskort. Skráðar jarðir 1996	10
2. Fornleifakort. Hreimsstaðir	11
3. Fornleifakort. Hreimsstaðir - bæjarstæði	12
4. Fornleifakort. Rauðholt	19
5. Fornleifakort. Rauðholt - bæjarstæði	20
6. Fornleifakort. Hjaltastaður	25
7. Fornleifakort. Hjaltastaður - bæjarstæði	26
8. Fornleifakort. Svínafell	33
9. Fornleifakort. Svínafell - bæjarstæði	34
10. Fornleifakort. Jórvík og Jórvíkurhjáleiga	38
11. Fornleifakort. Jórvík - bæjarstæði	39
12. Fornleifakort. Jórvíkurhjáleiga - bæjarstæði	45
13. Fornleifakort. Viðastaðir	48
14. Fornleifakort. Viðastaðir - bæjarstæði	49
15. Fornleifakort. Hrollaugsstaðir	54
16. Fornleifakort. Hrollaugsstaðir - bæjarstæði	56
17. Fornleifakort. Bóndastaðir	63
18. Fornleifakort. Bóndastaðir - bæjarstæði	64
19. Fornleifakort. Dratthalastaðir	71
20. Fornleifakort. Dratthalastaðir - bæjarstæði	72

NM-183:009 tótt + garðlag

65°29.420 N 14°16.131 V

"Tvær rústir, sem gætu verið rústir af bænhúsum, má greina, önnur skammt utan og neðan við tún, og hin á lágum áshrygg norður af Goðrúnarstöðum." segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi.

Tæplega 200 m NA af steinsteyptu fjárhúsi N við íbúðarhús og 15 m fyrir ofan veginn að Rauðholti er hringlaga garður og þúst, sem gæti verið tóft, inni í girðingunni. Garðlagið er utan í þýfðu, lyngi vöxnu holti og lágir klettur þar fyrir ofan. Garðurinn er 14 x 11 m, hleðslur eru signar, um 50 cm háar. Þústin inni í girðingunni er 3 x 4 m.

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: SJM.II, 300;

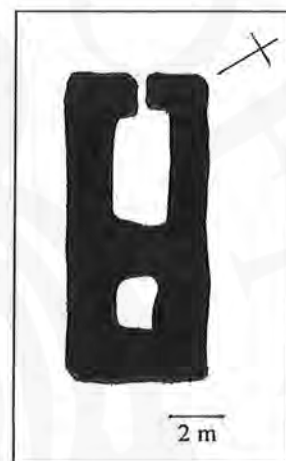
NM-183:010 tóft

65°28.819 N 14°16.189 V

"Tvær rústir, sem gætu verið rústir af bænhúsum, má greina, önnur skammt utan og neðan við tún, og hin á lágum áshrygg norður af Goðrúnarstöðum." segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Um 80-100 m sunnan við Myllulæk og ca 200 m norðar en túngarður á Goðrúnarstöðum er aflöng tóft í lyngi vöxnum og þýfðum móa. Tóftin skiptist í tvö hólf, hún er 10 x 4 m að utanmáli og signar hleðslurnar um 40 cm háar. Þarna hefur líklega verið stekkur eða kvíar. Aftara, eystra hólfíð er herra en hið fremra, vestara.

Hættumat: engin hætta

Heimild: SJM.II, 300

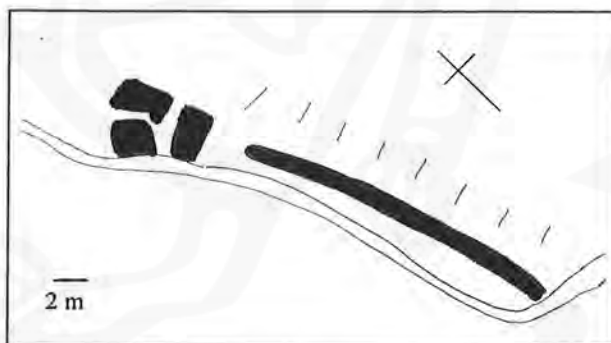
NM-183:011 mylla

65°28.869 N 14°16.322 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sagt frá myllu við Myllulæk, og stíflu og vatnsrennu að myllunni. Tóftin er á norðurbakka lækjarins, í grasi og lyngi vöxnum brekkufæti. Hún er ferhyrnd, 4 x 3 m að utanmáli, og signar hleðslurnar 40 cm háar. Upp með læknum er 6 m langt garðlag og vatnsrás meðfram því. 5 m norðaustan við tóftina eru ummerki um vegavinnuskúr sem stóð þarna nýlega, á um 4x6 metra svæði.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 301; Ö-Rauðholt, 3

NM-183:012 vatnsveita

65°28.851 N 14°16.158 V

Við Myllulækinn, nokkru ofar en myllan, er hlaðinn garður, 8 m langur, 1,5 m að breidd og 50 cm hár, og liggur frá kletti að sunnan og yfir í brún lægðarinnar sem lækurinn rennur í. Meðfram farveginum litlu ofar er annar garður, 9 m langur, 1 m að breidd og 40 cm hár. Grjót sést í hleðslunum. 30 - 40 m neðar en stíflan er mjög skýr hleðsla, sem gæti verið yngri. Hún er sunnan lækjarins, 3 m með farveginum og 3 m hleðsla þvert að honum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: SJM.II, 301

NM-183:013 Goðrúnarstaðir

65°28.593 N 14°16.263 V

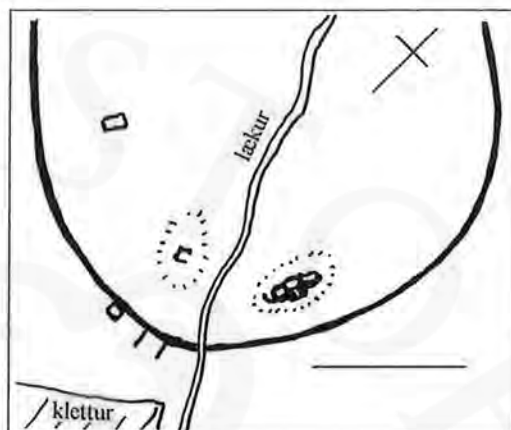
"Fyrir vestan axlirnar er Torfholtsblá, vestan hennar Goðrúnarstaðir, eyðibýli. Þar sjást enn mannvirki, þótt eyðibýlið sé fornt." segir í örnefnalýsingu. Goðrúnarstaðir eru rúman kílómetra suðvestur af bæ, ofan við tún.

Tætturnar eru í móum uppi við kletta. Á bæjarhólnum er aflöng tótt, 20 x 11 m að utanmáli, hleðslur signar og um 50 cm háar. Hóllinn sjálfur er nokkru stærri en tóftin. Lækur fellur til vesturs sunnan við bæjarhólinn og sunnan við lækinn mótast fyrir útihúsum á öðrum hól. Einnig sunnan lækjar en vestar og neðar í móanum er ógreinilegar tótt einhvers útihúss. Garður er umhverfis, um 150 x 100 m. Stekkur, yngri, er við suðurhlíðs garðsins.

Guttormur Sigbjarnarson jarðfræðingur gerði könnunarskurð í eða við útvegg 15.-16. ág. 1994. Taldi hann þar sjást öskulög frá 1362 og annað hvort 1477 eða 1636, og virtist honum mannvist lokið á staðnum er síðara lagið féll.

Hættumat: lítil hætta vegna gróðurs

Heimildir: SJM.II, 300; Ö-Rauðholt, 3

NM-183:014 beitarhús

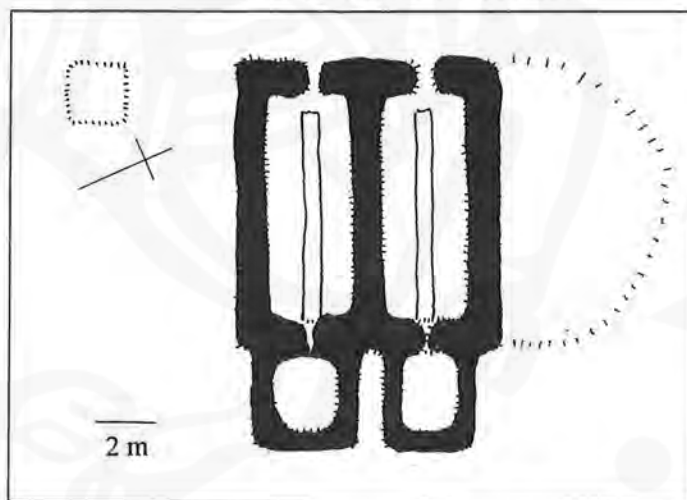
65°28.343 N 14°15.475 V

"Neðan við Geitabjörg yst eru beitarhúsatættur, venjulega nefndar tættur" segir í örnefnalýsingu. Beitarhúsin eru ca 80 m austan við litla tjörn, Goðrúnartjörn sem er í suður af Goðrúnarstöðum, og vestan við klettaás. Tóftin er í þýfðum móa undir klettum, hún er ferhyrnd, 13 x 9 m að utanmáli og standa hleðslur 80 cm háar. Grjót sést í hleðslunum. Húsin hafa verið tvístæð. Að baki hvoru húsi er hólfi, sem hefur verið heystæði eða hlaða. Þúst, 10 x 6 m, sem gengur norður undan tættunum gæti verið leifar eldri byggingar og fjórum metrum sunnan við tætturnar er lítil tóft, 2 x 2 m, sem gæti verið heystæði.

Hættumat: engin hætta

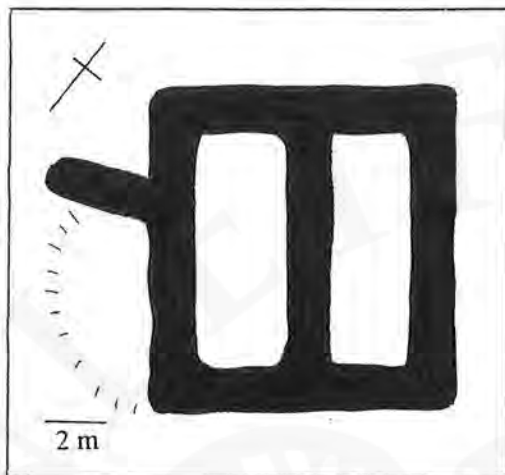
Heimildir: SJM.II, 301;

Ö-Rauðholt, 3

M-183:015 stekkur

65°29.719 N 14°16.225 V

"Vestan Skota er Stekkás... Vestan í honum er Stekkur og Stekkjarhall" segir í örnefnalýsingu, og í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir: "Beitarhúsarústir (stekkur) og garður um nálega 3000

m² tún, við blána, 1 km norður af bæ; húsinn aflögð um 1880. Síðan stekkur til 1920." Stekkurinn er um 130 m neðan, vestan, við veginn að Rauðholti, um 750 m frá bænum. Tún er austan við tóftina, hún er innan girðingar hjá "Jórunnarlundi," þar sem verið er að rækta minningarlund. Tóftin er á kafi í grasi og erfitt að greina útlínur hennar með vissu. Hún er ferhyrnd og skiptist í tvö hólfi, 11 x 12 m að utanmáli og standa hleðslur 1 m háar.

Sævar Sigbjarnarson segir að garður hafi verið framan við tóftina og náð um 25 m frá henni. Garðurinn var sléttaður þegar tún var gert austan við tóftina 1973.

Hættumat: lítil hætta vegna trjáræktar
Heimildir: SJM.II. 301; Ö-Rauðholt, 6

NM-183:016 beitarhús

Um 80 m neðan, vestan, við veginn að Rauðholti er beitarhúsatóft niður undan klettanefi, Stekkásenda. Þarna er þýfður mói og nokkur skiki verið girtur og plantað í hluta af svæðinu innan girðingar. Ekki var að sjá trjáplöntur þar sem rústin er. Hún er ferhyrnd, 11 x 4,5 m að utanmáli, hleðslur eru signar, 50 cm háar, og veggirnir um 1 m að þykkt. Aukahólf eða leifar eldri byggingar eru á norðurenda tóftarinnar, og inngangur til vesturs. 7 m langur garðbútur er 4 metrum sunnan við tóftina og liggur austur og vestur.

Hættumat: hætta vegna gróðurs
Heimildir: SJM.II.; Ö-Rauðholt 3

65°30.169 N 14°16.009 V

NM-183:017 heimild um landamerkjagarð

65°28.216 N 14°16.927 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir: "Garðleifar á mörkum við Hreimsstaði, yfir blána, og aðrar samhliða Hjaltastaðamörkum, en í landi Rauðholts. Garðlagið einmitt á þeim stað, þar sem Ísleifur í Rauðholti og séra Hjörleifur Þorsteinsson flugust á út af kolagerð Ísleifs í landi, er Hjörleifur taldi til Hjaltastaðar." "merki að sunnan úr Geitabjargadalslæk um slakka sunnan Geitabjarga, yfir öxl, sem Nípa nefnist, og rétt norðan við Marköxl, og þaðan ræður garður í Selfljót." segir í Örnefnaskrá. Ekki sér lengur til fornleifar, vegna sléttunar og ræktunar. Þar sem garður lá á suðurmörkum milli Selfljóts og Markaxlar, má ofan, austan við veg sjá litaskipti á gróðri þar sem garður var. Þetta er tæpa 2 km suðvestan við bæ.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: SJM.II. 301, Ö-Rauðholt, 1

NM-183:018 frásögn um brunn

Brunntröð (NM-183:19) lá að brunni, en hann eyðilagist þegar grafinn var skurður meðfram

veginum sem lá austan bæjarhóls.

NM-183:019 “Brunntröð” vegur

65°29.228 N 14°15.873 V

Frá gamla bæjarhólnum, um 10 m frá húsum, er 11 m kaflí vegarins enn sjáanlegur nálægt súrheysturni og stefnir NV-SA. Tröðin er 1 m á breidd og 50 cm há. Hún er í mýrlendri lág, svonefndri Fit, A við bæjarhólinn.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-183:020 vegur

65°29.214 N 14°15.874 V

Suður frá hólnum þar sem gamla bæjarstæðið var, um 10 m frá húsum, er sjáanlegur hluti gamals vegar. Vegarparturinn er 12 m langur, 2ja m breiður og 50 cm hár. Hann er í mýrlendri lág, fit, sunnan bæjarhóls, og liggur að gamla vegi sem var undir brekkunni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-183:021 kolagröf?

65°28.638 N 14°16.193 V

Skammt norðan við túngarð á Goðrúnarstöðum, 30-40 m, er lítil gryfja í þýfðum móa, gæti verið kolagröf. Hún er kringlótt, 1 m í þvermál og 40 cm djúp. Við gryfjuna er mjög stór þúfa, virðist uppmoktur úr gryfjunni.

Hættumat: engin hætta

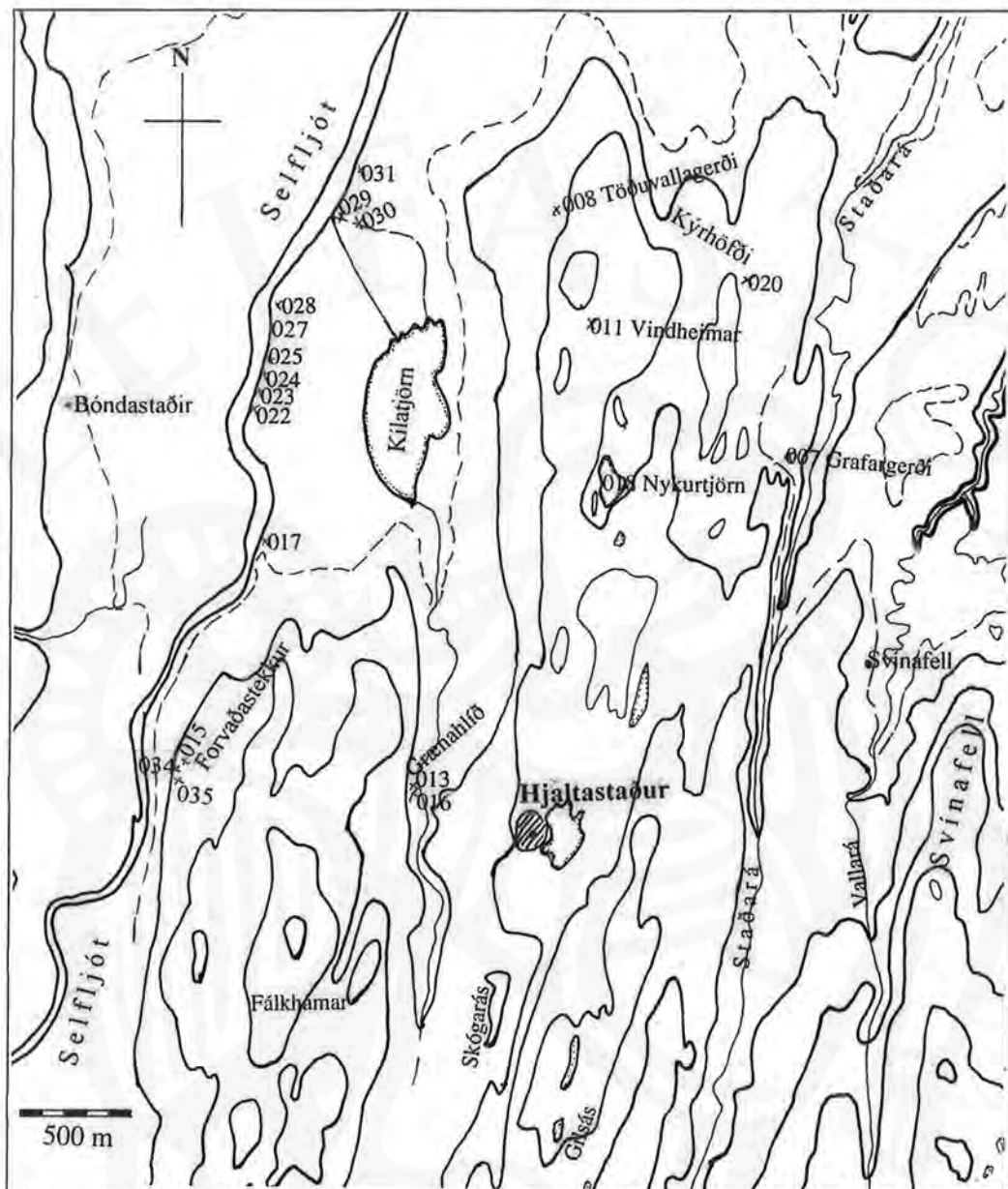
NM-183:022 Rauðssæti

65°29.301 N 14°15.807 V

“Neðan við Rauðholtsdal, rétt utan við tún, er stór steinn, er heitir Rauðssæti. Þar á Rauður bóndi að hafa setið. Sætið er eins og rassfar ofan í steininn.” segir í örnefnalýsingu. Rauðssæti er stór náttúrlegur steinn með dæld í að ofan, 1,5 m hár. Steinninn er í austurbrún á klapparholti, um 150 m NNA frá nýja íbúðarhúsinu.

Mínningarskjöldur um fyrri ábúendur er á steininum.

Heimild: Ö-Rauðholt, 6

Kort 6. Fornleifakort. Hjalastaður

NM-184 Hjalastaður

Hjalastaður er nefndur í kirknaskrá Páls biskups frá um 1200, elsti máldagi kirkjunnar að Hjalastað í fornbréfasafni er frá 1397. Hjalastaður hefur þótt góð búskaparjörð, beutiland þar er gott og miklar engjar, en þar var ekki stórhöfðingjabrauð. Afbýli frá Hjalastað voru Grafargerði, Töðuvallagerði, Dýjastaðir og Hrugustaðir. 1696 og 1804 er staðurinn talinn 20 hdr. Svínafell var hjáleiga frá Hjalastað, en er nú sjálfstæð jörð. Þingstaður var á Hjalastað, læknissetur á þessari öld og tvíbýlt um skeið. Grænahlið byggðist úr landi Hjalastaðar 1935.

Heimildamenn: Hildigunnur Sigdórsdóttir, f. að Hjalastað 15.08.46.

Ófeigur Pálsson, bjó að Hjalastað 1981-1989.

Sævar Sigbjarnarson, Rauðholti, f. 27.02.1932.

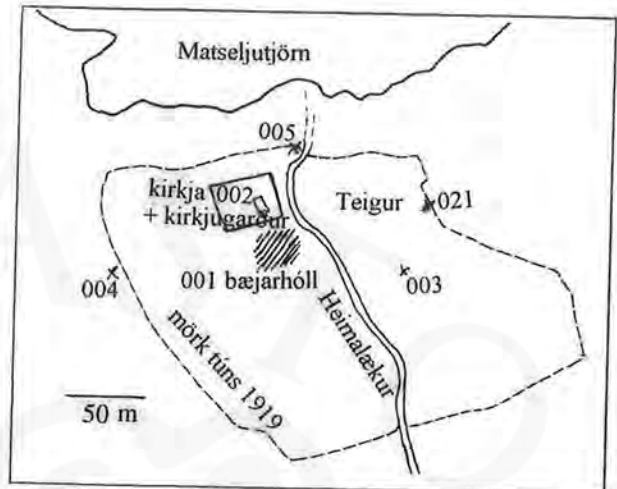
NM-184:001 bæjarhóll

65°30.343 N 14°13.908 V

Gamli bærinn stóð þar sem nú er sléttað hlað fyrir framan kirkjuna, en nær hlöðu. Baðstofan var rifin 1952, bæjarhóllinn sást lengi eftir það, en jafnað var úr honum og rutt í átt að bæjarlæknum um árið 1981. Um 12 m austan við hlöðuna sést steinaröð úr veggheðslu.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 312; Túnakort 1919

Kort 7. Fornleifakort. Hjaltastaður- bæjarstæði

NM-184:002 kirkja + kirkjugarður

65°30.336 N 14°13.978 V

Kirkja hefur verið á Hjaltastað frá miðöldum og kirkjugarður. Kirkjan sem nú stendur var reist 1884.

Hættumat: engin hætta

Heimild: SJM.II, 310

NM-184:003 heimild um hesthús

65°30.298 N 14°14.033 V

“Þar sem gamla íbúðarhúsið er, hét Teigur. Neðan við Teiginn heitir Hesthúshóll” segir í örnefnalýsingu. Fyrir neðan læknisbústaðinn er brekka og síðan tún. Vestast í túninu og rétt innan við girðingu er melur, þar eru áberandi stórir steinar. Þarna var hesthúsið. Öllum jarðvegi þar sem hesthúsið var, var rutt upp að brekkunni fyrir neðan læknisbústaðinn þegar túnið var sléttað um miðjan 9. áratuginn.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Hjaltastaður, 5

NM-184:004 frásögn um fjárhús

65°30.419 N 14°13.953 V

Um 40 m norðan við íbúðarhús (byggt 1952) var fjárhús. Þar er nú sléttað tún og sést ekki til fornleifar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-184:005 frásögn um hesthús + heytóft

65°30.324 N 14°13.935 V

20 - 30 m suðaustur af kirkjunni, fremst á kirkjuhólnum á norðurbakka lækjarins var hesthús og heytóft. Þarna er allt á kafi í gróðri og ekki hægt að segja með vissu hvort merki eru sjáanleg um þessar mínjar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-184:006 heimild um myllu

“Úr [Matseljutjörn] fellur lækur niður túnið, kallaður Heimalækur. Við lækinn var kornmylla, og sér þess enn merki”, segir í örnefnalýsingu. Myllan mun hafa verið neðarlega við lækinn. Hennar sér ekki merki lengur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 312; Ö-Hjaltastaður, 5

NM-184:007 Grafargerði

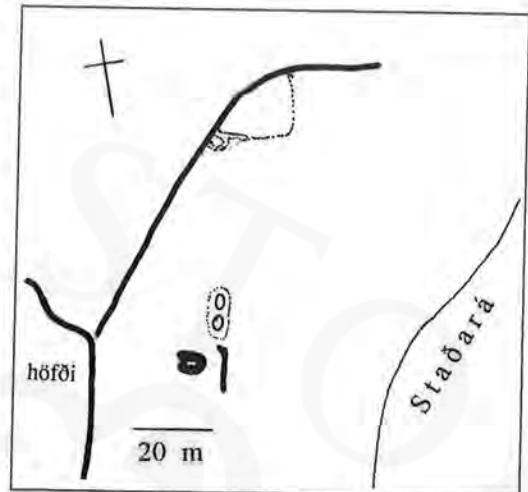
65°31.221 N 14°12.356 V

“Austan við [Grafargerðis-] blána, nær Staðará, er hæð, kölluð Grafargerðishöfði; utan við höfðann eru rústir af eyðibýli, sem heitir Grafargerði (óljós munnmæli segja, að þar hafi verið kirkjustaður.” segir í örnefnalýsingu. Um 100 m vestan við brúna yfir Staðará er slóði undir klettahöfða. Gengið eftir slóðanum um 200 m og sést þá grasi gróin tóft norðaustan undir höfðanum. Norðaustan frá höfðanum liggur langur garður sem sveigir í átt að ánni. Þar sem sveigurinn er á garðinum er allstórt hólfinn hans, og suðaustan við hólfið smærri tóft.

Tóftin næst höfðanum er lang greinilegust og gæti verið yngri en hinar. Um 4 m austur frá henni er óljós hleðsla um 12 m löng. Rétt norðaustan við tóftina er tvískipt tóft eða tvær gryfjur, um 1 m á dýpt. Þarna er allt á kafi í gróðri og mjög erfitt að segja með vissu hvort þarna eru gryfjur eða tóft. Garðurinn og minjarnar allar aðrar en tóftin næst höfðanum eru vaxnar lyngi, víði og fjalldrapa.

Hættumat: mikil hættu vegna gróðurs.

Heimildir: SJM.II, 310; Ö-Hjaltastaður, 3

NM-184:008 Töðuvallagerði

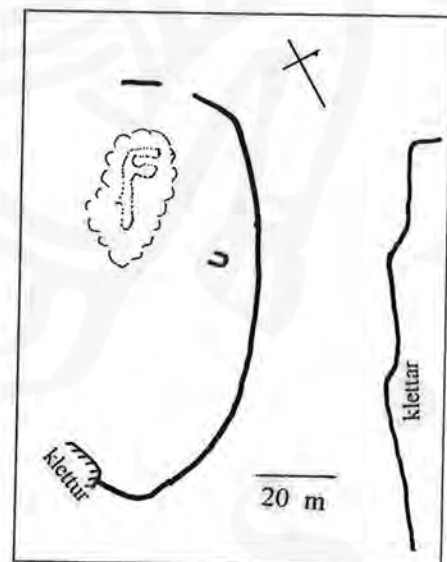
65°31.846 N 14°13.788 V

“Neðan við [Vindheimaás] eru rústir af fornþýli, sem heitir Töðuvallagerði” segir í örnefnalýsingu. Gengið með ásunum norðaustur frá Hjaltalundi. Töðuvallagerði er í stórbýfðum lyngmóa undir klettaási um 50 m innan við vírgirðingu nálægt merkjum Hjaltastaða og Jórvíkur. Vestan við tóftirnar er mjótt mýrarsund milli þeirra og lágs klettarana.

Rústahóllinn er vallgróinn og mjög stórbýfður en umhverfis hann er móagróður. Hóllinn er um 30 x 17 m að utanmáli. Greina má þrjú hól með vissu, annars er hóllinn svo þýfður að erfitt er að sjá lag á honum. Um 15 m austan við suður enda rústahólsins er lítil tóft, um 2 x 2 m að innanmáli, mjög þýfð og gróin lyngi. SSV við rústahólinn eru lágir klettur og frá þeim liggur garður austan við tóftirnar og norður fyrir þær. Milli syðsta og nyrsta hluta garðsins eru um 100 m. Garðurinn er gróinn lyngi og fjalldrapa og nokkuð þýfður.

Hættumat: hættu vegna gróðurs

Heimildir: SJM.II, 310; Ö-Hjaltastaður, 3

NM-184:009 Dýjastaðir

Eyðibýli í landi Hjaltastaðar mun hafa heitið Dýjastaðir, þess er getið í eyðibýlaskrá Halldórs Stefánssonar, en ekki í örnefnalýsingu. Dýjastaða var ekki leitað 1996.

Heimildir: Múlaping 5; SJM.II, 310

NM-184:010 Kirkjuvað

"Austan við Grafargerðishöfða er vað á Staðará, nefnt Kirkjuvað." segir í örnefnalýsingu. Ekki var leitað að vöðum í Hjaltastaðarlandi 1996.

Heimild: Ö-Hjaltastaður

NM-184:011 Vindheimar

65°31.552 N 14°13.640 V

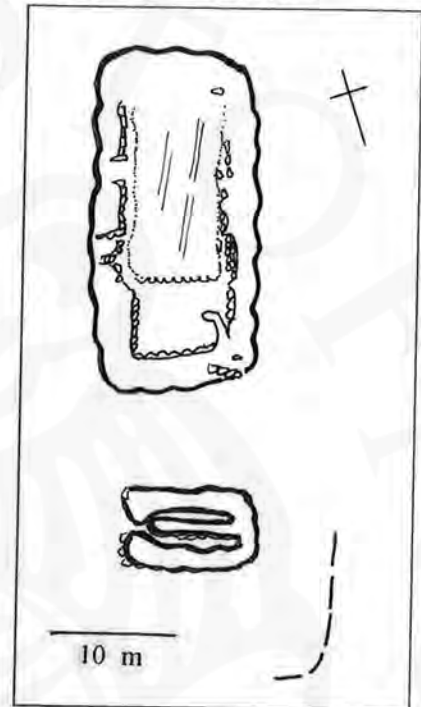
"Ofan við Hjaltastaðablá (utanverða) er ás, sem heitir Kolás. Þar fyrir ofan er annar ás, kallaður Beitarhúsaás [Vindheimaás]. Þar eru beitarhús, kölluð Vindheimar." segir í örnefnalýsingu. Gengið eftir slóða meðfram ásnum frá litilli tjörn rétt norðan við þjóðveginn þegar komið er framhjá Hjaltalundi, um 1100 m að túnbletti sem stendur nokkuð hátt og sést vel frá þjóðveginum. Þar eru tvær beitarhúsatóftir í smáþýfðu túni, norðaustur undir klettaásnum. Vestan við tóftirnar er skarð í ásin og sést niður að Selfljóti. Nyrðri tóftin er 21 x 7 m að innanmáli. Vegghleðslur eru um 60 cm að innan og sést grjót í þeim. Þakið er fallið ofan í tóftina miðja, bárujárn er undir torfinu og liggja langar þaksperrur ofan á því. 9 m sunnar er minni tóft, 8 m löng og 3 m breið að innan, garði í henni miðri og þakið fallið ofan í tóftina. Hleðsluhæð um 30 cm. 16 m austan við litlu tóftina eru mjög sokknar leifar túngarðs á um 40 m kafla sem endar 26 m sunnan við tóftina.

Heimild: Ö-Hjaltastaður.

Í samantekt Helga Hallgrímssonar um menningarminjar í Hjaltastaðapinghá segir að sumarið 1896 hafi menn orðið varir við fólk sem talið var huldukyns nálægt beitarhúsum, sem líklega hafi verið Vindheimahús.

Hættumat: hætta vegna rofs og beitar

Heimild: Ö-Hjaltastaður, 3

NM-184:012 heimild um kolagerð.

"Ofan við Hjaltastaðablá (utanverða) er ás, sem heitir Kolás." segir í örnefnalýsingu. Ekki var leitað skipulega að kolagröfum 1996.

Heimild: Ö-Hjaltastaður, 3

NM-184:013 heimild um beitarhús

"Beint niður af bæ á Hjaltastað er bærinn í Grænuhlið. Þar var áður stekkur og einnig beitarhús." segir í örnefnalýsingu. Grænahlið byggðist 1935 á beitarhúsunum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Hjaltastaður.

NM-184:014 Pétursvörðutættur

"Inn af Gilsás er Pétursvörðuás. Utan í honum eru beitarhúsatættur, kallaðar Pétursvörðutættur." segir í örnefnalýsingu. Ekki var leitað að Pétursvörðutættum 1996.

Heimild: Ö-Hjaltastaður, 4

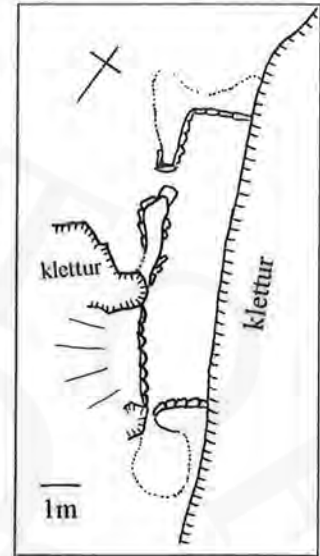
NM-184:015 Forvaðastekkur

65°30.595 N 14°15.956 V

"Nokkurn spöl innan við Höfðann [við Selfljótsbrú] er Forvaðaklettur. Þar var stekkur, kallaður Forvaðastekkur. Síðar voru þar beitarhús fáein ár, nú aflögð." segir í örnefnalýsingu. Þegar komið er um 550 m suður veginn að Rauðholti er gengið meðfram girðingu í átt að Selfljóti. Forvaðsklettur er innan við girðinguna. Þegar horft er upp í klettana sést geil milli þeirra og hlaðið fyrir. Þarna hefur verið hlaðið utan undir klettavegg, sem er um 4 m hár, og að lægri kletti um 3 m vestar. Tóftin er um 20 m löng að innan og 3 m breið. Hleðslur standa grónar, um 1,3 m þar sem þær eru hæstar. Syðst í tóftinni er hlaðið fyrir og myndað minna hölf.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: SJM.II, 311; Ö-Hjaltastaður, 2

NM-184:016 heimild um stekk

"Beint niður af bæ á Hjaltastað er bærinn í Grænuhlið. Þar var áður stekkur og einnig beitarhús." segir í örnefnaskrá. Grænuhlið byggðist á beitarhúsunum 1935.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Hjaltastaður

NM-184:017 áveita

65°31.029 N 14°15.594 V

"Í tíð séra Björns Þorlákssonar [1874-94] var gerð mikil áveita á Hjaltastaðablá. Fljótið var stíflað með grjótagarði rétt við Höfðana (brúna) og sést grjótbákurinn enn, en er nú mjög siginn í sandbotninn. Bóndastaðir áttu hlut að." segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi.

Garðurinn blasir við í fljótinu þegar komið er fyrir höfðann á austurbakka Selfljóts, og sést einnig á bökkunum beggja vegna fljótsins. Grjótagarðurinn gengur þvert yfir fljótið og er mestur í því miðju. Rétt við austurbakkann er garðurinn mjög siginn og er þar í kafi en sést þó. Þar sem hann gengur upp á bakkann frá fljótinu á um 8 m kafla er hann einnig siginn en minna, og er þar einnig breiðari. Í framhaldi af grjótagarðinum er torfgarður til austurs, 12 m langur, og sennilega skurður sunnan við og meðfram honum. Torfgarðurinn er um 3 m breiður, siginn og endar þar sem troðningur niður með fljótinu fer í gegnum hann. Áveitugarðurinn sést einnig á vestur bakka, sjá Bóndastaði.

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimild: SJM.II, 312.

NM-184:018 Nykurtjörn

65°31.174 N 14°13.572 V

"Norðan við Uxahöfða er Nykurtjörn." segir í örnefnalýsingu. Ekið áfram framhjá afleggjara að Hjaltalundi, norðan við veginn eru litlar tjarnir og rafmagnsgirðing í átt að Vindheimabeitarhúsum. Girðingin fer í vesturenda tjarnarinnar. Lágir klettarnar umlykja tjörnina að austan og sunnanverðu, norðan við hana er lágt móaholt og klettarni norðvestan við hana. Meðfram rananum er mýrarmói austanmegin.

Heimild: Ö-Hjaltastaður, 3

NM-184:019 heimild um landamerkjagarð

"Landamerki Hjaltastaðar og Jórvíkur eru: [...] Úr Magnúsarvörðu lína eftir fornu garðbroti austur yfir svonefnd Höll..." segir í örnefnalýsingu. Þetta garðbrot fannst ekki við leit 1996.

NM-184:020 landamerkjagarður

65°31.686 N 14°12.657 V

Í Landamerkjabók Norður Múlasýslu segir að merki milli Hjaltastaðar og Jórvíkur séu: “Frá Staðará eftir gömlu garðlagi í Sauðahraunsmýri beint utan undir Kýrhöfða...” Í móamýri austur undir Kýrhöfða er garðbrot á um 50 kafla. Garðurinn er um 1,8 m á breidd en mjög sokkinn og aðeins um 20 cm hár. Á 18 m kafla næst höfðanum er garðurinn mjög hlaupinn í þúfur og vex á honum lyng og fjalldrapi, þá er skarð í hann á 2 m kafla, en á bilinu frá 20 - 50 m í austur er hann skýrastur. Hverfur síðan smám saman í móamýrina.

Hættumat: engin hætta

Heimild: Endurrit Landamerkjabókar Norður-Múlasýslu No. 52/1884.

NM-184:021 frásögn um útihús

65°30.269 N 14°14.020 V

Norðvestan undir lágum klettahól suðvestan við túnið hjá lækisbústaðnum voru útihús. Villtur gróður vex við klettinn en norðan við hann er slegið tún.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-184:022 heystæði

65°31.523 N 14°15.441 V

Gengið niður með Selfljóti, yfir járnbrú og áfram norður með fljótinu um 1,1 km. Tóftin er um 20 m frá fljótsbakkanum, hún er hæst um 1,5 m yfir umhverfinu og sést vel úr fjarska. Tóftin er ferhyrnd, 13 x 11 m að utanmáli. Hún er mjög þýfð og hleðslur signar, um 40 cm. Að utanverður eru stórir rofblettir í hana á öllum hliðum.

Hættumat: mikil hætta vegna beitar og rofs.

NM-184:023 heystæði

65°31.545 N 14°15.473 V

Gengið niður með Selfljóti, yfir járnbrú og áfram norður með fljótinu. Tóftin er um 60 m norðan við NM-184:22, og um 3 m frá fljótinu í smáþýfðum bithaga. Tóftin er ferhyrnd, um 4,5 x 2,5 að innanmáli, veggir um 0,5 á hæð, signir. Óljós merki eru um að tóftin hafi verið tvískipt. Sunnan og suðaustan við hana sést kantur þar sem torf í hleðslurnar hefur verið skorið.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

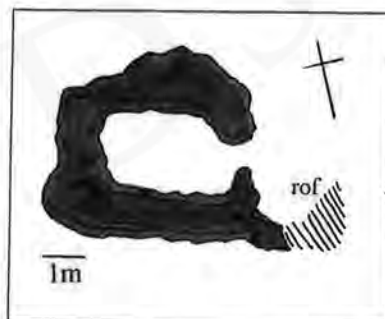

NM-184:024 heystæði

65°31.545 N 14°15.473 V

Gengið niður með Selfljóti, yfir járnbrú og áfram norður með fljótinu. Tóftin er um 70 m norðan við NM-184:22, litlu norðar en NM-184:23, og um 4 m frá fljótinu. Norðan við tóftina er skurður. Tóftin er ferhyrnd, 5 x 3 m að innanmáli. Hleðslur signar, 0,2 m að innan.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

NM-184:025 heystæði

65°31.530 N 14°15.484 V

Gengið niður með Selfljóti, yfir járnbrú og áfram norður með fljótinu. Tóftin er um 60 m norðan við NM-184:22, í smáþýfðum bithaga 25 m frá fljótsbakkanum. Austar taka blárnar við. 70 m norðan við tóftina er skurður. Tóftin er

1. Inngangur

Nú er unnið að undirbúningi svæðisskipulags fyrir Fljótisdalshérað. Samkvæmt þjóðminjalögum er fornleifaskráning lögbundinn þáttur í skipulagsstarfi, en fornleifaskrá er ekki til fyrir svæðið allt. Leitað var til Fornleifastofnunar Íslands um fornleifaskráningu í Hjaltastaðahringhá og gert samkomulag um að stofnunin hæfi fornleifaskráningu í hreppnum síðla sumars 1996. Í verkáætlun var gert ráð fyrir að skráð yrðu 15 býli eða um 200 minjastaðir. Áætlunin byggði á meðaltalsfjölda minjastaða á jörð í Eyjafirði og Borgarfirði, þar sem þeir eru 10 - 15, en í ljós kom á í Hjaltastaðahreppi eru fleiri minjastaðir á jörð en á svæðunum sem miðað var við. Alls voru skráðir 267 minjastaðir á 10 jörðum og ljóst að skráningin verður heldur meira verk en talið var í upphafi.

Auk skráningarinnar í Hjaltastaðahreppi er hafin fornleifaskráning á vegum Safnastofnunar Austurlands í landi Egilsstaða og er hún unnin samkvæmt kerfi Fornleifastofnunar. Stefnt er að því að innan fárra ára verði upplýsingar um fornleifar á Héraði samræmdar og aðgengilegar á einum gagnagrunni, sem verður í vörslu Safnastofnunar Austurlands að skráningunni lokinni.

Skýrsla þessi er þannig upp byggð að fyrst er fjallað um löggjöf um fornleifar og aðferðir við fornleifaskráningu. Í Fornleifaskrá eru minjastaðir flokkaðir eftir jörðum og byggir tölusetning jarðanna á Jarðatali Johnsens frá 1847. Í fornleifaskránni er fjallað sérstaklega um hvern minjastað, gerð grein fyrir staðsetningu minjanna og aðstæðum og birtar lýsingar og myndir af tóftum þar sem við á. Í skránni eru einnig fornleifakort yfir hverja jörð sem sýna dreifingu minjastaða. Í 4. kafla er samantekt um helstu minjaflokka og gefið yfirlit um sérkenni svæðisins. Í lokakafla eru síðan settar fram tillögur um verndun og kynningu fornleifa á skráningarsvæðinu.

Hjaltastaðahreppur greiddi kostnað við fornleifaskráninguna og útvegaði loftmyndir af skráningarsvæðinu. Helgi Hallgrímsson tók að sér að skoða heimildir um minjastaði og gera yfirlit yfir þá áður en vettvangsvinna hófst. Guðrún Kristinsdóttir, minjavörður Austurlands, lét höfundum skýrslunnar í té vinnuaðstöðu hjá Safnastofnun Austurlands, lánaði bifreið og var okkur innan handar á ýmsan hátt. Eru henni færðar þakkir fyrir aðstoðina, sem og starfsfólki Minjasafns Austurlands, Héraðsskjalasafns Austfirðinga og Bókasafns Héraðsbúa. Síðast, en ekki sist, þökkum við heimildamönnum góðar móttökur og ómetanlega aðstoð.

ferhyrnd, 6x 4 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, um 60 cm á hæð að utan. Stór rofblettur er austan við tóftina.

Hættumat: hætta vegna beitar og rofs

NM-184:026 skurður 65°31.587 N 14°15.425 V

Gengið niður með Selfljóti, um 1250 m frá Þjóðveginum. Þá er komið að mjóum handgröfnum skurði sem liggur austur frá fljótsbakkanum og síðan austnorðaustur yfir blána. Skurðurinn er aðeins 10-30 cm breiður. Á norður og vestur bakka hans er gróinn uppmokstur eins og lágur garður meðfram skurðinum, breiðastur um 2 m og um 20 cm á hæð.

Hættumat: engin hætta

NM-184:027 heystæði

65°31.643 N 14°15.484 V

Gengið niður með Selfljóti, yfir járnbrú og áfram norður með fljótinu. Heytóftin er um 8 m frá bakka Selfljóts, um 100 m norðar en NM-184:26. Tóftin er í bithaga, en bláin rétt norðan við. Lækjarsytra hlykkjast norðan við tóftina. Tóftin er aflöng, 3,5 x 1,5 m að innanmáli, og signar hleðslur um 40 cm háar. Hún er mjög þýfð.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

NM-184:028 heystæði

65°31.631 N 14°15.439 V

Gengið niður með Selfljóti, yfir járnbrú og áfram norður með fljótinu. Heytóft NM-184:027 er um 8 m frá bakka Selfljóts, um 100 m norðar en handgrafinn skurður; 12 m norðar og um 2 m frá bakkanum er önnur tóft, mjög sokkin. Tóftin er í bithaga en bláin rétt norðan við. Lækjarsytra hlykkjast norðan við tóftina. Tóftin er aflöng, 6x 1,5 m að innanmáli. Hleðslur eru mjög signar, um 20 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-184:029 3 heystæði

65°31.861 N 14°15.028 V

Gengið niður með Selfljóti um 1750 m frá Þjóðvegi. Tóftirnar eru í bithaga á tungu milli 2ja lækja/skurða, rétt við bakkann. Á vesturbakka fljótsins gegnt tóftunum er áberandi heytóft. Tvær eystri tóftirnar eru samfastar, og sú þriðja 3 m vestan við þær. Lengd alls 17 m að utanmáli og breidd 7 m. Hleðslur eru signar, 40 cm háar.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

NM-184:030 heystæði

65°31.841 N 14°14.981 V

Gengið niður með Selfljóti um 1750 m frá Þjóðvegi. Á milli 2ja lækja/skurða er tunga og sést vel í áberandi heytóft á vestur bakka fljótsins. Heytóftin er á lækjarbakkanum, um 50 m austar en NM-184:29.

Hún er ferhyrnd, 7x 5 að utanmáli, signar hleðslur um 40 cm háar. Rofblettir eru í tóftinni á við og dreif, en ekki stórir. Girðingarstaur er ofan í tóftinni og farið að gróa yfir hann. Lögun óljós að innanverðu vegna þýfis.

Hættumat: hætta vegna rofs

NM-184:031 heystæði

65°31.952 N 14°14.922 V

Gengið niður með Selfljóti um 2 km. 8 m frá fljótsbakkanum er stór áberandi hóll, rétt norðan við torfgarð/áveituskurð sem gengur að ásnum austan við blána. Hóllinn er 16 x 16 m að utanmáli, grasi vaxin en mjög þýfður og ekki hægt að greina hleðslur á honum. Allt umhverfis

hólinn er engi. Hóllinn er rótnagaður og stórir rofblettir á honum.

Hættumat: mikil hætta vegna beitar og rofs

NM-184:032 Hrúgustaðir

Í Ferðabók Ólafs Olavíusar er getið um eyðibýlið Hrúgustaði, og þeir sagðir “heyra til Hjaltastað.” Hrúgustaðir munu vera nálægt merkjum við Ánastaði. Þeirra var ekki leitað 1996.

Heimild: Ó.O., 142.

NM-184:033 frásögn um rétt

Við bæjarlækinn, framan við bæjarhólinn var rétt. Hún mun hafa lent undir ruðningnum þegar sléttað var úr bæjarhólum og sést ekki lengur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-184:034 garðlag

65°30.617 N 14°16.049 V

Gengið frá Forvaðastekk (NM-184:15) niður með klettinum. Í mýrarmóa fyrir neðan hann er garðlag sem stefnir í átt að fljótinu. Garðbrotið liggur frá klettinum og í átt að fljótinu á 14 m kafla. Síðan er það óljóst á 30 m kafla en sést þá aftur greinilega á 50 m kafla. Garðurinn er mjög þýfður og sokkinn, aðeins um 20 cm hár. Lyng og fjalldrapi vex á garðinum að hluta og í grennd við hann. Garðurinn sést á loftmynd.

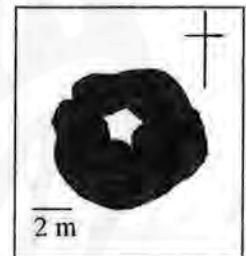
Hættumat: engin hætta

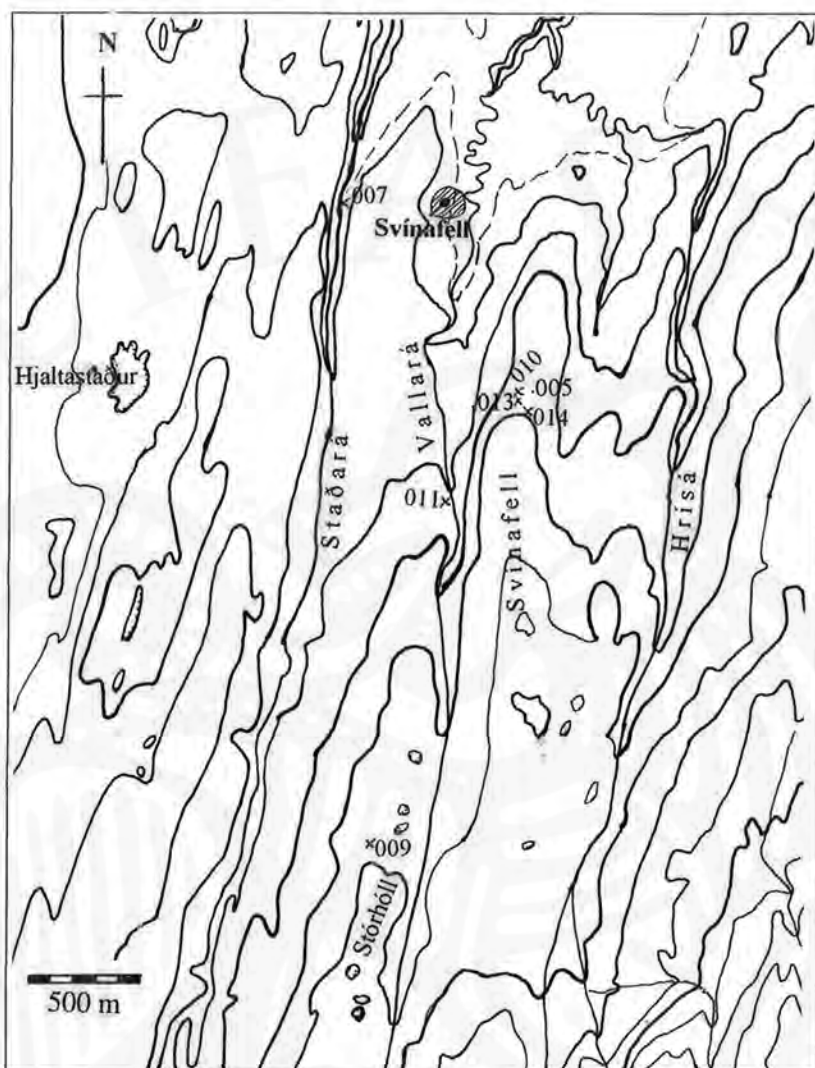
NM-184:035 þúst

65°30.602 N 14°15.940 V

Ekið um 550 m eftir veginum að Rauðholti og síðan gengið meðfram girðingu í átt að Selfljóti. Norðan við girðinguna er slegið tún, Forvaðsklettur er ofan við girðinguna og þústin í móa undir klettinum norðanverðum. Hún er grösug og sker sig úr í móapúfunum. Þústin er mjög þýfð og órgreinilegt lag á henni. Hún er um 8 x 7 m að utanmáli, hleðslur útflattar og um 40 cm háar.

Hættumat: engin hætta

Kort 8. Fornleifakort. Svínafell

NM-185 Svínafell

Svínafell var hjáleiga frá Hjaltaстаð, talin 6 hdr. á 18.öld. Svínafell hafði lengi aðeins nytjamörk en er nú sjálfstað jörð. Jörðin hentar vel til sauðfjárræktar og hefur verið nokkuð samfelld búseta þar á þessari öld. Ábúendur nú hafa nytjað jörðina síðan 1962, og búið þar síðan 1982.

Heimildamenn: Ingvi Ingvarsson, frá Dölum, f. 29.11.1941

Hildigunnur Sigþórsdóttir, frá Hjaltaстаð, f. 15.08.46

NM-185:001 bæjarhóll 65°30.695 N 14°11.989 V

“Torfbærinn stóð syðst í gamla túninu 60-70 m framan við núv.fjárhús.” segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Bæjarhúsin voru um 40 m sunnan við fjárhús/hlöðu. Bærinn var rifinn 1962-3. Þarna er tún og búið að slétta yfir tóftirnar, en syðst og austast á bæjarstaðinu er ekki alveg slétt, og sést grjót úr hleðslum þar. Bæjarhúsin náðu fram á brekkubrúnina að austan, þar er stallur niður að brekkunni og sést þar einnig hleðslugrjót. Frá bæjarstaðinu hallar brekkunni til austurs að Vallará.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-185:002 frásögn um fjárhús

65°30.775 N 14°11.890 V

Af heimreiðinni er vegur að skemmu og sunnan við hana eru fjárhús/hlaða. Þar voru áður fjárhús.

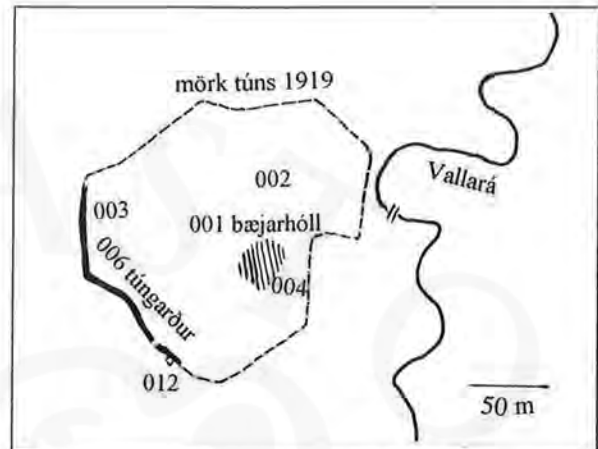
Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-185:003 heytóft

65°30.712 N 14°12.088 V

Heytóftin er vestast og syðst í túni, skammt innan við túngarðinn og um 7 m frá reykkofa. Hún er ferhyrnd, um 8 x 4 m að innanmáli. Að innan eru hleðslur um 20 cm háar. Tóftin virðist frekar grafin niður en hlaðin. Puntur vex í henni og erfitt að greina hana nákvæmlega að innanverðu.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Kort 9. Fornleifakort. Svínafell - bæjarstæði

NM-185:004 sáðgarður

65°30.692 N 14°11.953 V

Neðst í brekkunni austan við bæjarstæðið (NM-185:1) er hlaðinn garðveggur á um 5 m kafla. Hleðslurnar eru 40 cm breiðar og 30 cm háar. Neðan við garðinn og umhverfis hann er sléttað tún.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Túnakort 1919

NM-185:005 kolagrafir

65°30.349 N 14°11.406 V

Gengið upp eftir Svínafelli, sem er austan við Vallará. Þegar komið er upp á stallinn undir fellinu blasa tvær vallgrónar tóftir við, NM-185:10 og NM-185:11. Gryfjurnar eru í móa um 20 m austur frá tóftinni sem er fjær fellinu. Þær eru á þurru hól sem er minna á kafi í gróðri en landið umhverfis. Á hólnum eru 15 - 20 litlar gryfjur, flestar 50 - 100 cm í þvermál og um 50 cm djúpar. Nokkrar eru að hverfa vegna gróðurs.

Hættumat: hætta vegna gróðurs

NM-185:006 túngarður

65°30.779 N 14°12.029 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi eru sagðir fornir túngarðar í Svínafelli. Túngarður stendur enn syðst og vestast í túninu undir hamrinum og gengur austur-vestur meðfram túninu. Frá norðri gengur garðurinn um 15 m að reykkofa og heldur síðan áfram um 35 m, sveigir þá til suðausturs og er skýr á um 60 m kafla. Garðurinn endar undir kletti suðaustur í túni. Þar sem slóði suður og út fyrir tún fer í gegnum garðinn sést grjót í honum utanverðum, og eins hjá hesthústóftinni (NM-185:12) sem er utan í honum nálægt suðaustur enda. Vestast sést garðurinn illa vegna gróðurs. Að norðanverðu er búið að slétta yfir garðinn, en þar sem hann var er lægð í túninu og grjót úr hleðslunni sést í grassverðinum. Ef gengið er um 20 m suður afleggjara að útihúsum er hægt að fylgja lægðinni þar sem garðurinn var þaðan um 50 m til norðvesturs yfir túnið. Þar sem garðurinn stendur enn er hann breiðastur um 1,5 m og hæstur 1 m.

Um 40 sm há torfhleðsla gengur 5 m í vestur frá garðinum upp að brekkustalli 12 m suður frá reykkofa. Ekkert sjáanlegt sem á við vegginn.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimild: SJM.II, 315

NM-185:007 náttthagi

65°30.642 N 14°12.525 V

“...grjótgirtur náttthagi [er] við Staðará.” segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi.

Gengið vestur frá bæ að Staðará og upp með henni í gilinu. Á austurbakka árinna er um 200 m löng og 10-15 m breið, afar brött grasbrekka undir klettum en langur og um 10 m hár klettaveggur vestan við ána. Allt umhverfis vaxið birki. Grjótgarðurinn nær frá árbakkanum og að kletti, hann er 5 m langur og 1 m á breidd, og um 80 cm hár. Hann er nokkuð hruninn. Grjóthleðslan lokar haganum norðanmegin, að sunnanverðu þrengist hann að klettum.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

Heimild: SJM.II, 315

NM-185:008 heimild um áveitu

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sögð “Áveita úr Vallará á Kjóamýrar.” Ingvi Ingvarsson, bóndi á Svínafelli, segir að áveituskurðir hafi verið sjáanlegir í mýrinni um 1-1,2 km suður frá bænum. Áveitan fannst ekki við vettvangskonun 1996.

Heimild: SJM.II, 315

NM-185:009 beitarhús

“Búhöldurinn séra Jakob Benediktsson hafði jörðin undir, er hann bjó á Hjaltastað, hafði þar tvenn beitarhús, önnur á Svínafellinu og hin við Stórhól.” segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Gengið suður fyrir tún eftir troðningi og síðan fjárgötum vestan við Vallará. Þegar komið er upp yfir Langhamar og Lönguhlíð er nokkuð slétt og blasir Stórhóll, um 3 km frá bænum. Stórhóll er ávalur og reglulegur, skarð eða dæld í hann miðjan og stakir, stórir steinar við skarðið. Tóftin er í móa vestan við skarðið, norður undir hólnum, grasi gróin og sést greinilega. Umhverfis tóftina er móagróður, lyng, fjalldrapi og birkihrisur, en mýrartjarnir austan við móann. Tóftin er ferhyrnd, 11 x 9 m að innanmáli. Hleðslurnar signar, um 60 cm háar. Tóftin skiptist í tvö hólf, garði er syðra hólfinu og austur af því er kró, 2 x 2 m. Víðir vex í tóftinni og á veggjum hennar.

Hættumat: hætta vegna gróðurs

Heimild: SJM.II, 315

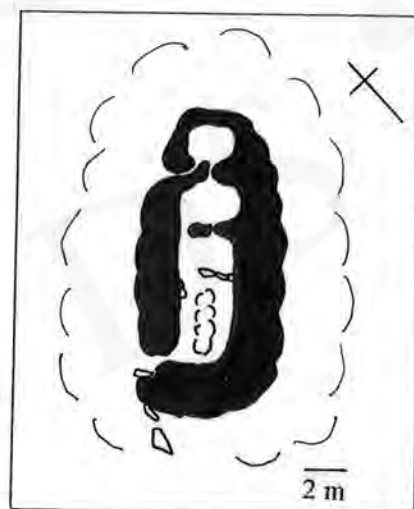
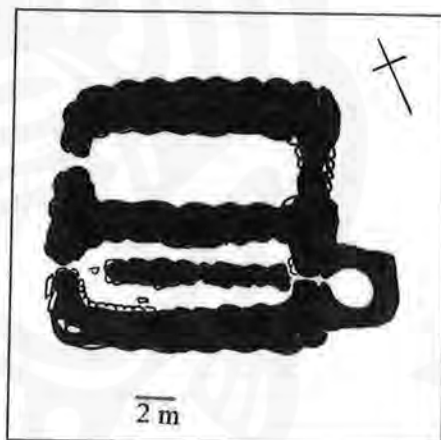
NM-185:010 beitarhús

65°30.359 N 14°11.465 V

“Búhöldurinn séra Jakob Benediktsson hafði jörðin undir, er hann bjó á Hjaltastað, hafði þar tvenn beitarhús, önnur á Svínafellinu og hin við Stórhól.”

Gengið upp eftir Svínafelli, austan við Vallará. Þegar komið er upp á stall undir háum hamri blasa tvær vallgrónar tóftir við. Tóftin er í stórbýfum móa, fjær fellinu en NM-185:13.

65.29.167 N 14°12.408 V

Tóftin er vallgróin, og eins og hóll yfir móanum umhverfis. Þarna vex lyng, fjalldrapi og birki, en víðir vex á veggjum tóftarinnar. Hún er aflöng, 13 x 2,5 m að innanmáli. Hleðslur signar, um 40 cm háar að innan. Tóftin skiptist í fjögur hólfi, steinhleðsla milli tveggja hólfa en aðrir veggir úr torfi. Utan í hólnum sunnan verðum er allstór hrúga af grjóti, farin að sökkva.

Hættumat: hætta vegna gróðurs

Heimild: SJM.II, 315

NM-185:011 stekkur

Gengið suður fyrir tún við bæinn og eftir troðningi nálægt vesturbakka Vallarár í átt að Langhamri. Stekkurinn er 1,3 km suður frá bænum í grónu viki undir lágum klettaási, um 20 frá ánni. Tóftin er L-laga, vallgróin og sést vel. Umhverfis stekkurinn er lyng, birki og fjalldrapi. Stærri hólfið er fjær ánni, það er 5,5 x 3 m að innanmáli og minna hólfið 2,5 x 1,5. Hleðslur standa grónar og eru hæstar um 1 m. Í stærri hólfinu sést stórgryti í vegghleðslum, hólfið nær ánni er grónara en í því sést einnig grjót.

Hættumat: lítil hætta vegna gróðurs

65°30.097 N 14°12.028 V

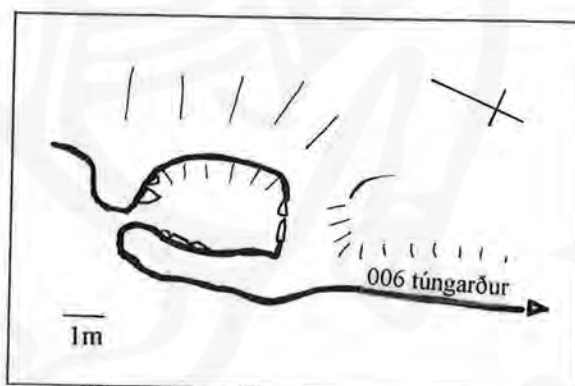

NM-185:012 hesthús

Gengið eftir troðningi suður túnið og beygt austur með túngarði þar sem troðningurinn fer gegnum hann. Tóftin er utan í túngarðinum sunnanverðum, örfáa m vestan og sunnan við mót tveggja skurða og undir lágum klettum sem eru sunnan við túnið. Túngarðurinn myndar einn vegg tóftarinnar en að sunnan er hún eins og grafin inn í brekkuna. Tóftin er aflöng, 4 x 2 m að innanmáli. Hleðslur signar, um 40 cm að innan. Grjót sést í garðhleðslunni og í veggjum tóftarinnar. Að sögn Ingva Ingvarssonar mun hafa verið hesthús þarna.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

65°30.692 N 14°12.027 V

NM-185:013 beitarhús

Gengið austur yfir Vallará og upp eftir Svínafelli. Á stalli fyrir neðan háan hamar blasa 2 rústahólar við, NM-185:013 er nær fellinu, um 30 m norðan undir hamrinum, og austar en NM-185:010. Um 20 m eru milli tóftanna. Tóftin er í stórpýfðum lyngmóa, en vallgróin. Umhverfis hana vex birki og fjalldrapi og sker hóllinn sig vel úr. Tóftin skiptist í 5 hólfi og fer hóllinn lækandi til endanna. Miðhólfið skiptist í minni hólfi en þar er mikið þýfi og óljóst hvort smærri hólfin eru 3 eða 4. Rof er í utanverðum vesturvegg og þar sjást grjót- og torfhleðslur. Að innan er tóftin 27 m löng og 4 m breið. Hleðslur eru signar, um 40 cm háar.

65°30.357 N 14°11.504 V

Hættumat: lítil hætta vegna gróðurs

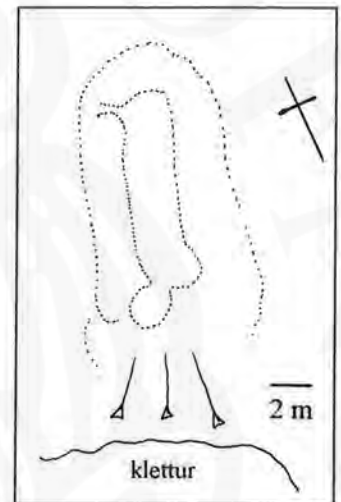
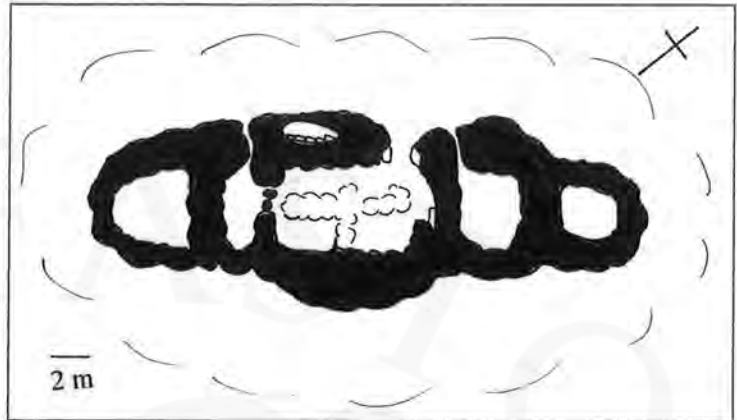
NM-185:014 tóft + garður

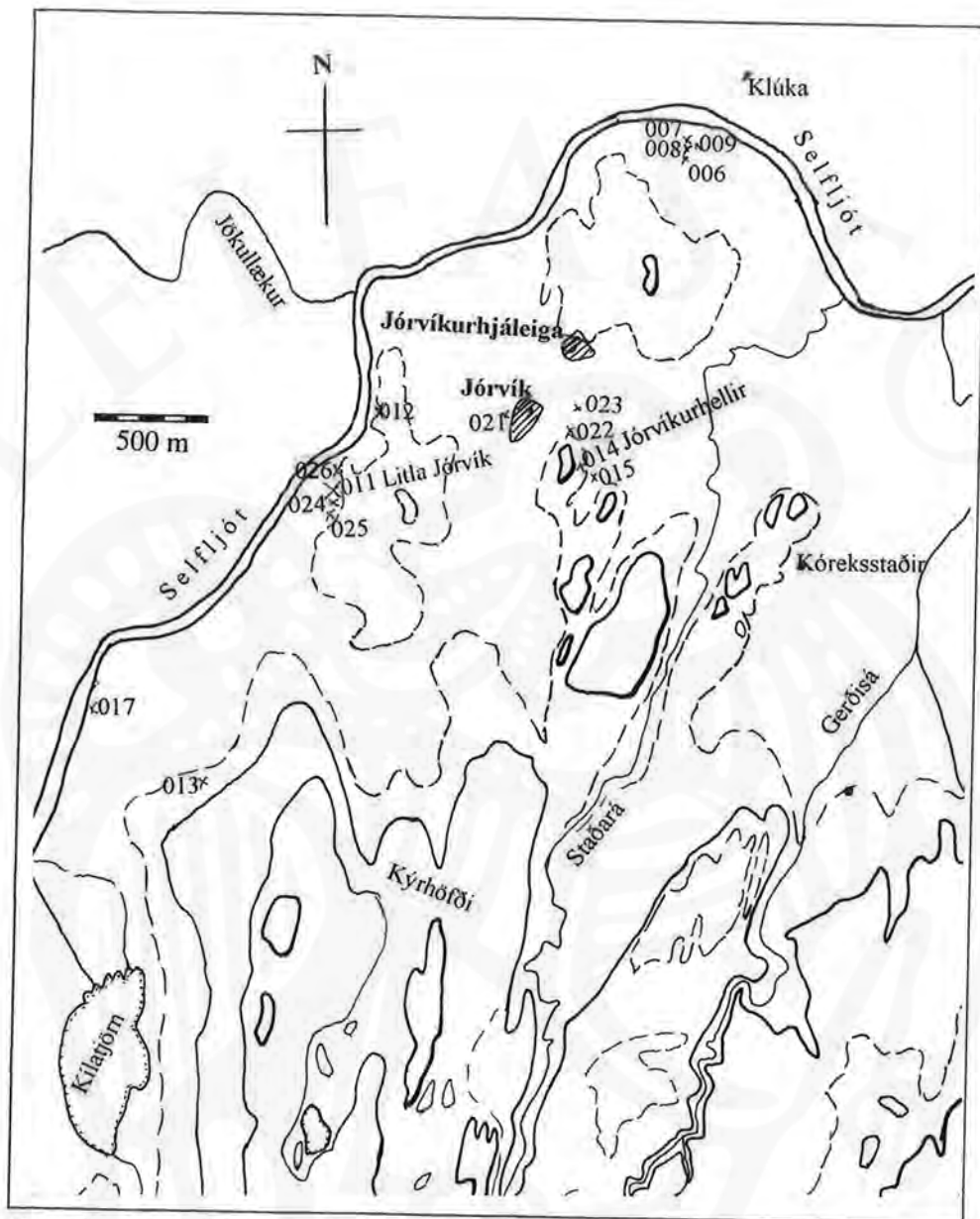
65°30.334 N 14°11.499 V

Gengið austur yfir Vallará og upp eftir Svinafelli. Á stalli fyrir neðan háan hamar blasa 2 rústahólar við (NM-185:10 og NM-185:13). Beint norður undir hamrinum er þriðja tóftin. Hún er algróin lyngi og fjalldrapa, og sést eins og ógreinilegur hóll með hvilft eftir endilöngu. Tóftin er aflöng, 18 m að innanmáli og 2,5 m á breidd. Nær hamrinum virðist vera lítið hólf, en þar sem tóftin er mjög á kafi í gróðri er erfitt að segja til um hvort svo er í raun. Hleðslur útflattar og ekki hægt að meta hæð þeirra vegna gróðurs.

Um 20 m austan við tóftina er garður sem stefnir NA frá hamrinum. Móarnir þarna eru mjög stórpýfðir og á kafi í lyngi og fjalldrapa, en milli garðsins og tóftarinnar er nokkuð slétt. Garðurinn er greinilegur á 22 m löngum kafla, þar er hann um 2 m breiður og 60 cm hár, en stórpýfður og á kafi í gróðri. Garðurinn sést einnig austan við NM-185:13, þaðan gengur hann meðfram NM-185:14 að A-verðu og áfram að hamrinum. Á þessum kafla er hann mjög ógreinilegur vegna kafgróðurs. Nyrsti hluti hans er svotil alveg horfinn í þufur og móagróður.

Hættumat: mikil hætta vegna gróðurs

Kort 10. Fornleifakort. Jörvík og Jörvíkurhjáleiga

NM-194 Jörvík

Jörvíkur er fyrst getið í Fljótsdæla sögu. Bærinn er nefndur í tíundarreikningi frá 1564 í Íslensku fornbréfasafni. 1760 taldist Jörvík 20 hdr. með hjáleigunum Klúku og Jörvíkurhjáleigu. Jörðin er sögð 10 hdr. í Jarðatali 1847, Klúka 6 hdr. og Jörvíkurhjáleiga 4 hdr. Jörvík á rekasand, og átti land út að sjó áður en Klúku var skipt úr landinu. Eyðibýlið Litla-Jörvík er í landi Jörvíkur. Litla-Jörvík er ekki kunn úr rituðum heimildum og ekki vitað hvenær búið var þar. Jörvíkurland er mjög lágt, hæst aðeins 35 m.y.s.; jörðin þótti nokkuð góð til búskapar, miklar engjar og gott beitarland. Búskapur lagðist af í Jörvík 1950, en jörðin var nytjuð áfram frá Jörvíkurhjáleigu þar til hún fór í eyði 1978. Síðan hefur Ingvi Ingvarsson í Svínafelli nytjað tún í Jörvík.

Heimildamaður: Ingvi Ingvarsson, f. í Dölum 29.11.1941.

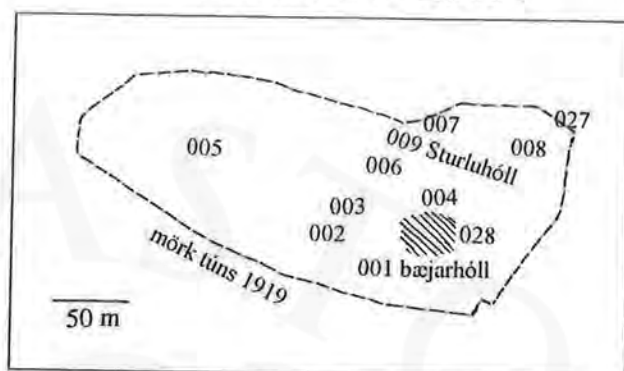
NM-194:001 bæjarhóll

Bæjarhóllinn blasir við þegar staðið er við húsin í Jörvíkurhjáleigu. Hóllinn er um 38 x 32 m, í sléttuðu túni, en ekki er slegið austan og sunnan við hann. Tóftunum var rutt niður í riðuhreinsunum 1989-90, en ekki til fulls þannig að enn eru djúpar dældir í hólun, og sést víða hleðslugrjót og víður. Í bæjarhólnum sunnanverðum eru steinsteyptar undirstöður íbúðarhúss sem voru steypar skömmu áður en Jörvík fór í eyði 1950.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II,325-6; Túnakort 1919

65°33.002 N 14°12.062 V

Kort 11. Fornleifakort. Jörvík - bæjarstæði

NM-194:002 heimild um útihús

Í örnefnalýsingu segir að 5 fjárhús og 2 hesthús hafi verið á hólum í túninu upp úr aldamótum. 50 m vestur frá bæjarhólnum var útihús. Túnið er sléttað en hóllinn sést enn greinilega og blasir við frá bæjarstæðinu. Hóllinn er aflangur, 18 x 12 m. Frá honum hallar túninu til suðurs og norðan við hann er ósleginn blettur, (NM-194:003). Rof er í hóllinn að austanverðu og sést þar grjóthleðsla.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Jörvík, 5-6

65°32.962 N 14°12.055 V

NM-194:003 heimild um útihús

Í örnefnalýsingu segir að 5 fjárhús og 2 hesthús hafi verið á hólum í túninu upp úr aldamótum. 50 m vestur af bæjarhól, um 15 m norður af NM-194:002, var útihús. Þarna er sléttað tún, en ekki hefur alveg verið sléttað yfir tóftina og sjást merki um hana. Staðurinn er ekki sleginn, en allt umhverfis hann er sléttað og slegið tún nema að suðaustanverðu.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Jörvík, 5-6

65°32.955 N 14°12.089 V

NM-194:004 heimild um útihús

Í örnefnalýsingu segir að 5 fjárhús og 2 hesthús hafi verið á hólum í túninu upp úr aldamótum. Útihús voru um 15 m norðan við bæjarhólinn. Þar er búið að slétta túnið, en dældir sjást enn þar sem útihúsinn voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Jörvík, 5-6

65°33.002 N 14°12.101 V

NM-194:005 heimild um fjárhús

Í örnefnalýsingu segir að 5 fjárhús og 2 hesthús hafi verið á hólum í túninu upp úr aldamótum. Í vestur enda túnsins voru fjárhús. Tóftinni hefur verið rutt niður, en sést vel, ekki sléttað yfir hana og ekki slegið, allt umhverfis hana er sléttað og slegið tún. Garðinn í miðju tóftarinnar sést vel og er um 40 cm hár; norðurveggur sést einnig. Talsvert er þarna af grjóti.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Jörvík, 5-6

65°32.912 N 14°12.139 V

NM-194:006 heimild um útihús

65°32.989 N 14°12.149 V

Í örnefnalýsingu segir að 5 fjárhús og 2 hesthús hafi verið á hólum í túninu upp úr aldamótum. 40 m norðvestur af bæjarhól voru útihús. Þarna er búið að slétta yfir og túnið er slegið, en óljos dæld sést þar sem útihúsin voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Jórvík, 5-6

NM-194:007 heimild um útihús

65°33.009 N 14°12.113 V

Í örnefnalýsingu segir að 5 fjárhús og 2 hesthús hafi verið á hólum í túninu upp úr aldamótum.

Norður af bæjarhól og austur af Sturluhól var útihús sem búið er að ryðja niður. Þarna er þýfi og sést eins og toppur/þúfa uppúr því þar sem útihúsið var. Slegið tún er vestan við staðinn en óslegið á aðrar hliðar þaðan.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Jórvík, 5-6

NM-194:008 heimild um útihús

65°33.031 N 14°12.166 V

Í örnefnalýsingu segir að 5 fjárhús og 2 hesthús hafi verið á hólum í túninu upp úr aldamótum.

Austast í túninu, norðaustan við bæjarhólinn og um 12 m vestan við girðingu voru útihús. Túnið þarna er sléttað og slegið, en aflöng dæld, um 12 m löng og 2 m breið, sést þar sem úthúsin voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Jórvík, 5-6

NM-194:009 Sturluhóll

65°33.013 N 14°12.144 V

“...Sturluhóll...stóð norðast í túninu, og heyrði ég oft talað um, að þar myndi vera fornmannahaugur. Engvar sannar sagnir veit ég um það. En þessa hól get ég sérstaklega vegna þess, að hann var fallegri en allir aðrir hólar í túninu, alveg kringlóttur, hár, rennisléttur og eins og sigin dokk ofan í hann miðjan.” segir í örnefnalýsingu. Utan við túnið en innan girðingar beint norður af bæjarhólnum er hól sem lýsingin á vel við, hann er 25 x 25 m, hár og lögun hans regluleg. Beint suður af hólnum er slegið tún, á aðrar hliðar er óslegið og ósléttað.

Heimild: Ö-Jórvík, 6

NM-194:010 túngarður

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er nefndur gamall túngarður. Að öllum líkindum er mikið af honum horfið vegna sléttunar. Garðurinn sást ekki í jöðrum túnsins, en þar var mikill kafgróður og ekki útilokað að hann sé þar að finna.

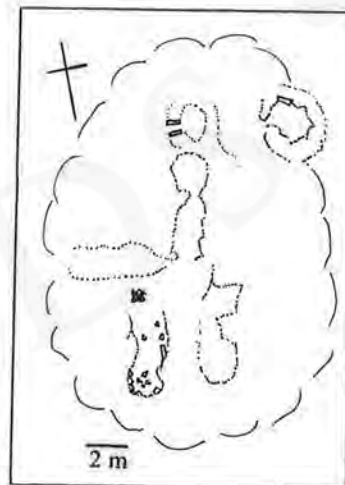
Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: SJM.II, 326

NM-194:011 Litla-Jórvík

65°32.751 N 14°13.162 V

“Kippkorn utan við Þófaklett meðfram fljótinu er klettavík, Litla-Jórvík, fornt eyðibýli.” segir í örnefnalýsingu. Gengið út fyrir tún í Jórvík og eftir skýrum fjárgötum vestur í átt að Selfljóti. Göturnar liggja niður í vík. Gengið út víkina að fljótinu og upp með því í næstu vík. Þar blasir rústahóllinn við undir lágum stuðlabergsklettum en móaholt suðvestan við hann.

2. Verndun og skráning fornleifa

Samkvæmt þjóðminjalögum eru allar fornleifar á landinu nú friðaðar og óheimilt að raska þeim á nokkurn hátt án sérstaks leyfis. Verndunarákvæði laganna miða að því að tryggja að komandi kynslóðir geti notið þess arfs sem í minjunum er fólgin, rannsakað þær og skoðað, og að koma í veg fyrir að minjum sé eytt hugsunarlaust til að þjóna stundarhagsmunum. Með fornleifaskráningu er aflað upplýsinga sem eru nauðsynlegar til að lögin geti gegnt tilgangi sínum. Jafnframt er skráning mikilvægur liður í fornleifarannsóknunum og ákvörðunum um kynningu minjastaða og fræðslu um þá. Hér að neðan er fjallað nánar um löggjöf um fornleifar og fornleifaskráningu.

2.1 Löggjöf um fornleifar

Árið 1989 voru samþykkt ný þjóðminjalög (nr. 88/1989, með breytingum nr.43/1991 og 98/1994). Tilgangur laganna er að tryggja sem best varðveislu menningarsögulegra minja þjóðarinnar (1.gr.), þar á meðal fornleifa. Fornleifar eru skilgreindar sem “hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á [...] Að jafnaði skal telja minjar 100 ára og eldri til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar[...].” (16.grein).

Samkvæmt lögunum eru allar fornleifar friðhelgar: “Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja nema leyfi fornleifanefndar komi til.” (17.grein) Þetta gildir jafnt um þekktar fornleifar og sýnilegar og þær fornleifar sem koma í ljós við jarðrask, eins og segir í 20. grein: “Ef fornleifar finnast við framkvæmd verks skal sá sem fyrir því stendur stöðva framkvæmd uns fenginn er úrskurður fornleifanefndar um hvort verki megi halda áfram og með hvaða skilmálum.”

Með lögunum varð fornleifaskráning skyldubundinn hluti af skipulagsvinnu, í 18. grein laganna segir: “Skylt er að fornleifaskráning fari fram á skipulagsskyldum svæðum áður en gengið er frá skipulagi eða endurskoðun þess...”. Þá ber jafnframt að færa friðlýstar minjar á skipulagskort.

Vestnorðvestur af hólnum, nær fljótinu, er móahóll. Hóllinn er 38 x 32 m, en í jöðrum hans taka við móapúfur og því erfitt að greina ytri mörk hans með vissu. Rústahóllinn er grasi gróinn og mjög stórpýfður, en á honum má greina sex hólf, og skýr tóft er í jaðri hans að norðaustan.

Túngarður, mjög hlaupinn í þúfur og á kafi í lyngi og fjalldrapa, lokar næstu geil fyrir sunnan rústahólinn.

Hættumat: lítil hætta vegna gróðurs

Heimildir: SJM.II, 325; Ö-Jórvík, 4

NM-194:012 stekkur

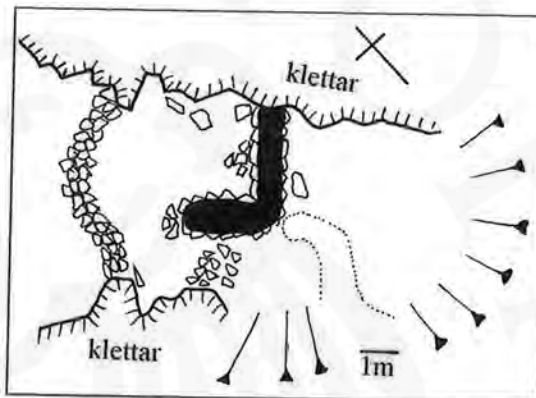
“Utan við Djúpabotn er þröng klettagjá fast við fljótið, mynduð úr stuðlabergi. Þar er stekkur.” segir í örnefnalýsingu. Gengið vestur frá bænum eftir skýrum fjárgötum í átt að lágu klettabeltum. Göturarnar liggja niður í nokkuð breiða vík, Djúpabotn. Úr víkinni er farið niður með fljótinu framhjá klettahryggnum, þar er þröng og grösug klettavík og stekkurinn ofarlega í henni. Næst fljótinu er veggur hlaðinn eingöngu úr grjóti og lokar hann gjánni alveg, ofar er hleðsla í vinkil, einnig úr grjóti en gróin efst; efsta og syðsta hleðslan er úr torflí og ekki sjáanlegt grjót í henni.

Einungis þverveggir eru hlaðnir, til hliðanna eru klettaveggir. Stekkurinn er um 7 x 6 m að innanmáli, hleðslur standa grónar, mest 1,3 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

Heimild: Ö-Jórvík, 4

64.32.916 N 14°12.998V

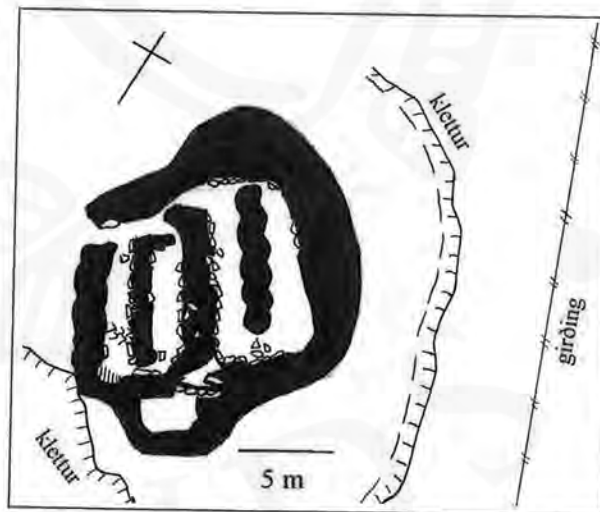

NM-194:013 beitarhús

“Ofan við Merkivíkurklett á landamerkjum Hjaltastaðar og Jórvíkur eru tóttarbrott af tveimur fjárhúsum, fyrir ca. 100 kindur.” segir í örnefnalýsingu. Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi stendur að húsin hafi verið þarna um miðja 19.öld og annar veggurinn verið sagður í Hjaltastaðalandi. Gengið meðfram ásunum norður frá Hjaltalundi, framhjá Töðuvallagerði og niður með vírgirðingu í átt að Selfljóti. Klettahöfðar eru innan við girðinguna, sá þriðji frá fljóti gengur næst girðingunni. Fljótsmegin við hann eru fjárgötur upp með klettinum og liggja þær að tóftinni sem er í viki undir kletti og á klettabrún. Umhverfis tóftina og klettinn að sunnan og vestan eru móar og lágir klettur. Norðan við klettinn er blá með smátjörnum niður að fljótinu, austan við hann eru móaholt og lágir ásar. Tóftin skiptist í tvö samliggjandi hólf með gördum í miðju, og lítið hólf austan við syðra hólf. Hún er 13 x 8 m að innan, hleðslur signar, 60 cm háar og sést grjót í þeim á köflum.

Hættumat: engin hætta

65°32.049 N 14°14.168 V

NM-194:014 Jórvíkurhellir

65°32.690 N 14°11.404 V

Gengið frá Hjáleigu yfir torfbrú suðvestan við húsin og síðan meðfram hömrunum þar til bláin opnast til suðurs. Hellirinn er nokkuð hátt í klettunum, fyrir neðan hann er grösug brekka. Hellismunninn sést vel neðan frá. Undir hellisopinu er brött og grösug brekka sem hallar til suðausturs niður að fjárhúsum (NM-194:015). Síðan tekur við allbreitt engjasund suðastur að næstu klettaásum. Hellisopið er um 2 x 2 m, en grjótruðningur eða hrun lokar því að hluta. Í örnefnalýsingu er þess ekki getið að hellirinn hafi verið notaður til fjárgeymslu en sagt frá því þegar ungir Jórvíkingar könnuðu hellinn 1915-16. Þeir fundu þykka taðskán í gófinu, og kindabein.

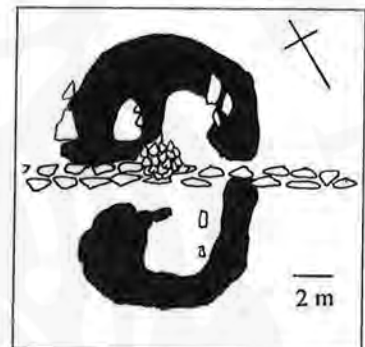
Heimild: Ö-Jórvík, 9-10

NM-194:015 tóft

65°32.720 N 14°11.573 V

Gengið frá Hjáleigu yfir torfbrú suðvestan við húsin og síðan meðfram hömrunum þar til bláin opnast til suðurs. Á lágun hól fyrir neðan Jórvíkurhelli (NM-194:015) er tóft, og sést hún greinilega þegar beygt er suður með klettunum. Tóftin er við rætur grösugar brekku fyrir neðan hellinn, móar eru næst umhverfis hana en örstutt úr á breitt engjasund til suðurs og suðausturs. Tóftin er 9 x 3,5 m að innanmáli, mjög gróin. Hleðslur standa grónar, 80 cm háar. Grjóthleðsla sem liggur niður brekkuna sunnan við Jórvíkurhelli fer gegnum tóftina. Þarna hefur verið hlaðið undir girðingu og heldur torfgarður áfram þvert yfir blána.

Hættumat: engin hætta

NM-194:016 Jónshellir

“Utan í Nöfunum eru 2 hellar. Ananr er alltaf fullur af vatni, Vatnshellir. Hinn heitir Jónshellir, er þurr. Fyrir framan hann er hlaðinn garður, heflur sjálfsagt verið hafður til fjárgeymslu.” segir í örnefnalýsingu. Þessi staður var ekki skoðaður 1996.

Heimild: Ö-Jórvík, 6

NM-194:017 landamerkjagarður

65°32.185 N 14°14.741 V

“Á fljótsbakkanum er gamalt garðlag, sem nær dálítið upp í blána og talinn vera landamerkjagarður.” segir í örnefnalýsingu. Gengið niður frá brúnni yfir Selfljót á árbakkanum um 2,6 km. Sandrif er í fljótinu þar sem garðbrotið er og áberandi heystæði á vesturbakkanum. Á mjórri rönd meðfram fljótinu eru grasþúfur og síðan lyngmói, víðir og fjalldrapi, en annars engjar allt í kring. Næst fljótinu er garðurinn mjög hlaupinn í þúfur á 9 m kafla. Slóði fer þar í gegnum hann og eru rofblettir þar eftir hjólför. Á 14 m kafla eftir það sést hann betur þótt hann sé mjög sokkinn, aðeins um 10 cm hár. Garðbrotið gengur aðeins fram í blána og hverfur síðan. Sé staðið á garðinum horfir maður beint á Merkivíkurklett með dýrnar í Dyrfjöllum örlítið innar. Garðurinn mun vera í landi Hjaltastaða eins og merki eru nú talin vera.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Jórvík, 2; SJM.II, 326

NM-194:018 Þófaklettsvað

“Hjá Þófakletti er vað á Selfljótinu, Þófaklettsvað.” segir í örnefnalýsingu. Vöð í Jörvíkurlandi voru ekki skoðuð 1996.

Heimild: Ö-Jörvík, 4

NM-194:019 Stekkjarvað

“Í beina línu út af Jónshelli er vað á Selfljótinu, sem heitir Stekkjarvað.” segir í örnefnalýsingu. Vöð í Jörvíkurlandi voru ekki skoðuð 1996.

Heimild: Ö-Jörvík, 7

NM-194:020 Stekkjarvað

“Á miðjum Pollbökkum er vað á fljótinu, Stekkjarvað, heitið dregið af stekk á norðurbakka fljótsins, frá eyðibýlinu Engilæk.” segir í örnefnalýsingu. Vöð í Jörvíkurlandi voru ekki skoðuð 1996.

Heimild: Ö-Jörvík, 5

NM-194:021 vegur

65°32.933 N 14°12.217 V

Gengið vestir túnið og út fyrir það. Í 30- 40 m breiðu engjasundi er upphækkaður torfvegur milli túnsins og móanna vestan við sundið. Hann er 25 m langur og 3 m á breidd, og um 30 cm hár. Norðan við veginn gengur mjór skurður vestur með girðingu sem liggur norður-suður yfir sundið og rennur vatn eftir honum meðfram veginum að norðan og í gegnum hann nær vesturenda enda. Þar er steinlögn yfir lækinn, og einnig þar sem skurðurinn kemur að veginum austanmegin.

Hættumat: engin hætta

NM-194:022 garðlag

65°32.858 N 14°11.818 V

Gengið frá Hjáleigu yfir torfhláðinn veg að klettunum sem eru því sem næst suður frá húsunum. Þar eru kletthöfðar og minni klettur milli þeirra. Milli stuðlabergskletta, ofarlega, er grjóthlaðinn garður og sést hann frá Hjáleigu. Garðurinn er alls 25 m langur, í tvennu lagi beggja megin lágs kletts. Ekki er sjáanlegur annar garður á mót, hvorki fyrir ofan né neðan. Hún sést frá Hjáleigu.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

NM-194:023 vegur

65°32.952 N 14°11.853 V

Gengið beint suður frá íbúðarhúsinu í Hjáleigu, gegnum hlið hjá lágum kletthóli. Þar er mjótt engjasund frá kletthólum og yfir á móaholt. Yfir sundið hefur er hlaðinn vegur, 65 m langur. Við miðju hans hefur verið brú, en aðeins hliðarbjálkar eru eftir, 2ja m langir. Vegurinn er hár, um 80 cm, og 3,5 m á breidd.

Hættumat: engin hætta

NM-194:024 tóft

65°32.704 N 14°13.212 V

Í næstu geil fyrir sunnan rústahólinn Litlu-Jörvík (NM-194-011) er lítil tóft ofarlega í grasi gróinni brekku. Tóftin er utan í litlum kletti, hún er aflöng 4 x 1 m að innanmáli og hleðslurnar mjög signar. 15 m neðan við tóftina er garðbrot, hlaupið í þúfur og mjög gróið lyngi og fjalldrapa.

Hættumat: engin hætta

NM-194:025 garðlag

65°32.716 N 14°13.232 V

25 m langt garðbrot sést með fyrir neðan næstu geil sunnan við Litlu-Jörvík (NM-194:011), 30-

40 m frá tóftunum. Garðurinn fer með klettum við geilina norðanverða og lokar henni að vestan, gengur að klettum sunnan við hana. Grösug smábrekka fyrir ofan garðinn, en fyrir neðan hann votlendismói alveg að Selfljóti. Garðurinn er aðeins um 40 cm hár, hlaupinn í þúfur og vaxinn lyngi og fjalldrapa. Hann hverfur í stórbýfi hefur sennilega náð lengra í átt að Litlu-Jórvík.

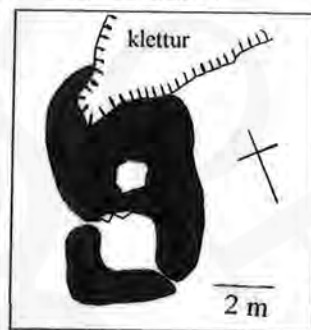
Hættumat: hætta vegna gróðurs

NM-194:026 tóft

65°32.776 N 14°13.223 V

Gengið út fyrir tún í Jórvík og eftir skýrum fjárgötum vestur í átt að Selfljóti. Götturnar liggja niður í vik. Gengið út vikina að fljótinu og upp með því í næstu vik, þar er Litla-Jórvík (NM-194:11) Áður en komið er að tóftahólnum er gengið meðfram klettum, og er lítl tóft neðarlega í brekku austur undir kletti í klettavíki sem er nær fljótinu en rústahóllinn. Tóftin skiptist í tvö hólf. Hún er 4 x 2 m að innanmáli og hleðslur mjög signar. Fyrir ofan tóftina er grasbrekka.

Hættumat: engin hætta

NM-194:027 þúst

65°33.082 N 14°12.092 V

Fyrir austan tún en innan girðingu, beint norður af bæjarhúsum í Hjáleigu, er hringlaga þúst, 9 m í þvermál og 60 cm hærra en landið umhverfis. Rof er í hana á stórum bletti. Slóði austur eftir túninu gengur 4 m sunnan við meinta fornleif.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-194:028 hlaða

65°33.009 N 14°12.037 V

10 m vestan við bæjarhól er aflöng tóft í ósléttuðu túni, 8 x 4 m að utanmáli. Sunnan við hana er sléttað tún og slegið, síðan tekur við þýfi og engjar. Ingvi Ingvarsson segir að þarna hafi verið hlaða.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-195 Jóríurhjáleiga

Um Jóríurhjáleigu er getið í Ferðabók Ólafs Olavíusar, hún er þá í eyði og sögð hafa verið það frá 1776. Hjáleigan er sögð 4 hdr. í Jarðatali 1847. Henni var formlega skipt úr landi Jóríur 1937, en áður var túni var aðeins skipt og hefð á engjamörkum. Land Jóríurhjáleigu er gott búskaparland. Jóríurhjáleiga hefur verið í eyði síðan 1978, en Ingvi Ingvarsson á Svínafelli nýttar túnin.

Heimildamaður: Ingvi Ingvarsson, f. í Dölum 29.11.1941.

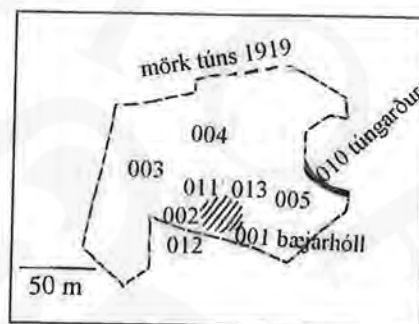
NM-195:001 bæjarhóll

65°33.034 N 14°11.851 V

Bæjarhóllinn er 25 m norður af íbúðarhúsi sem var byggt 1951. Tóftunum var rutt niður í riðuhreinsunum 1989-90, en ekki sléttað alveg yfir hólinn. Hann er 28 x 25 m, umhverfis hann er sléttað tún og slegið, en ekki er slegið á bæjarhólnum sjáflum. Hóllinn er mjög ósléttur og hleðslugrjót sést við og dreif í honum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 324, Túnakort 1919

Kort 12. Fornleifakort.
Jóríurhjáleiga - bæjarstæði

NM-195:002 frásögn um útihús

65°33.060 N 14°11.859 V

5 m norður af bæjarhólnum var útihús. Tóftum var rutt niður og sléttað yfir þær í riðuhreinsunum, en ójöfnur sjást í túninu á 8 x 5 kafla þar sem útihúsið var. Norðan við staðinn er þýfi en sléttað og slegið tún sunnan við

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-195:003 útihús

65°33.070 N 14°11.947 V

Norðan og utan í túninu fyrir norðan/norðaustan bæinn var útihús. Þarna er þýfi, en hóllinn er grænni en gróðurinn umhverfis. Tóftinni var rutt niður í riðuhreinsunum 1990, en sjást enn óljóst. Lögum er óregluleg, 12 x 11 m, tóftin er eins og ílangur hóll með gördum eða veggjum til hliðanna, og nánast U-laga.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-195:004 frásögn um hesthús

65°33.087 N 14°11.862 V

Beint vestur af bæjarhúsum, um 80 m frá hlöðunni, var útihús á vestasta hólnum í túninu næst bænum. Hóllinn er 18 x 12 m og um 1 m á hæð. Í horni hans sjást grjóthleðslur á um 3ja m kafla og sperrur. Hóllinn er illa sléttaður og ekki sleginn. Ingvi Ingvarsson telur að þarna hafi verið hesthús.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-195:005 útihús

65°33.049 N 14°11.822 V

Austan í austurvegg hlöðunnar sem stendur við íbúðarhúsið er ávalur hóll utan í veggnum, rof er í hann og sjást þar torfhleðslur. Hóllinn er 6 x 5 m.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-195:006 stekkur

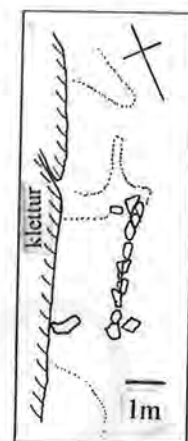
65°33.559 N 14°11.264 V

“Milli Norður- og Austurnafa gengur langur klettahali, sem nær að Selfljóti, Stekkhali. Þar var

stekkur frá Hjáleigu." segir í örnefnaskrá. Gengið út túnið undir Háahrauni, gegnum hlið og þaðan eftir vegartroðningi sem liggur að Selfljóti. Stekkurinn er undir berggangi fast við troðninginn. Þýfður mói og síðan engjar til austurs frá steknum, sunnan megin gengur lágur klettarani fram á engjarnar. Stekkurinn er hlaðinn úr grjóti og berggangurinn nýttur sem V-veggur, 3 x 2 m að innanmáli. Smærra hólfi, torfhlaðið, er ógreinilegt. Hleðslan er hæst í norðurenda þar sem hólfin mætast, þar er hún gróin og 80 cm há, annars staðar eru aðeins grjóthleðslur, um 30 cm háar.

Hættumat: engin hætta

Heimild: Ö-Jórvík, 6

NM-195:007 garðlag

65°33.599 N 14°11.240 V

Gengið út túnið undir Háahrauni, gegnum hlið og þaðan eftir vegartroðningi sem liggur að Selfljóti. Stekkur (NM-195:006) er undir berggangi um fast við troðninginn; þegar gengið er áfram með bergganginum er gróin geil inn í hann og útflattur garður fyrir hana á 4 m kafla. Geilin er um 14m löng og 5 m breið, og þannig frá náttúrunnar hendi að þarna hefði verið heppilegt að hafa aðhald fyrir fé.

Hættumat: engin hætta

NM-195:008 þúst

65°33.581 N 14°11.213 V

Örskammt sunnan við NM-195:007 eru mjög sokknar hleðslur austan undir klettaranum. Hleðslurnar eru aðeins um 10 cm háar og sjást þrjár hliðar, að innanmái 9 x m.

Hættumat: engin hætta

NM-195:009 gryfja

65°33.575 N 14°11.258 V

15 norðar en stekkurinn (NM-195:006) er 50 cm djúp gryfja, 3,5 x 2,5 m. Móagróður er umhverfis gryfjuna og vex lyng ofan í henni.

Hættumat: engin hætta

NM-195:010 túngarður

65°33.086 N 14°11.765 V

Túngarður stendur enn undir lágum klettahóli austur frá íbúðarhúsi og hlöðu. Þar sést hann greinilega á 40 m kafla, er 80 cm hár og 80 cm breiður. Sé gengið lengra austur með hólnum virðist vera brot úr honum á um 14 m kafla meðfram hólnum. Brot úr garðinum sjást víðar en erfitt að greina hann með vissu vegna gróðurs. Austast í túninu næst bænum, milli þess og næsta túns, má fylgja garðinum mjög sokknum og þýfðum á um 130 m kafla sem stefnir SA-NV að girðingu norðan við túnið.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-195:011 frásögn um útihús

65°33.013 N 14°11.850 V

9 m norðaustur af bæjarhól var útihús. Tóftum var rutt niður 1990, en lágur aflangur hóll, 10 x 5 m, sést þar sem þær voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-195:012 frásögn um útihús

65°33.048 N 14°11.946 V

10 m norðvestur af bæjarhól var útihús, en tóftum rutt niður 1990. Staðurinn er rétt utan við túnið, í þýfi, og er grænni og grösugri blettur, 5 x 5 m, þar sem útihúsið var en í þýfinu

umhverfis.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-195:013 frásögn um útihús

65°33,059 N 14°11.873 V

Í túninu fyrir norðan hlöðuna, 25 m austnordæstur frá henni og 7 m norðæstur af bæjarhól, var útihús. Tóftum var rutt niður 1990. Þarna er sléttað og slegið tún, en ekki er slegið á 11 x 7 m bletti þar sem tóftirnar voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-200 Viðastaðir

Erlendur Bjarnason gaf kirkjunni í Vallanesi jörðina Viðastaði árið 1500. en mun áður hafa verið eign Ketilsstaða á Völlum. Kuml sem fannst í Hoftúni bendir til að á Viðastöðum hafi verið byggð í heiðni. Viðastaðir eru sagðir 12 hdr. í Jarðatali 1847. Hjáleigan Steinbogi er í landi Viðastaða, ekki er vitað hvenær hún byggðist, en Steinbogi fór í eyði 1883. Nýbýlið Móberg var stofnað 1956. Land Móbergs er úr Ásgrímsstaða- og Viðastaðalandi, meirihluti úr landi Viðastaða.

Heimildamenn:
Steindór Einarsson f.
10.10.1939, kom hér 1970.
Birna Halldórsdóttir f.
24.06.1950, kom hér 1970.

NM-200:001 bæjarhóll

65°33.688 N 14°18.110 V

Gamli bæjarhóllinn er í sléttuðu túni um 70 m norðaustur af steinsteyptu íbúðarhúsi. Höllinn er um 20 x 15 m og 1-1,5 m hærrí en túnið umhverfis.

Snýr vestnorðvestur-austsuðaustur. Fyrri ábúendur sléttuðu tóttirnar og var efni ýtt austur fyrir tún, þar er brún sem því var ýtt fram af. Þó er bæjarhóllinn mishæðóttur og hefur missigið í tíð núverandi ábúenda að þeirra sögn, þannig að einhver hluti tóttar er eftir.

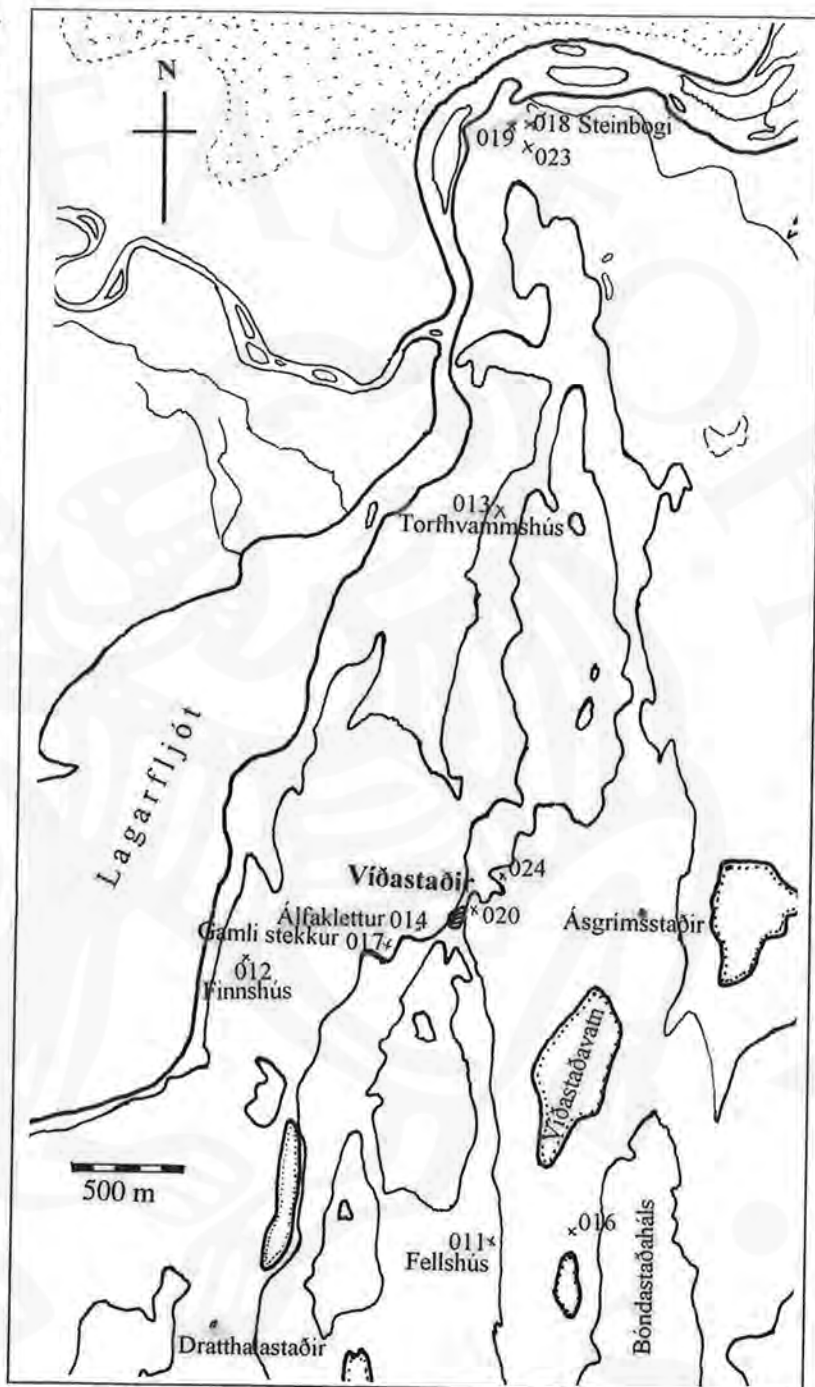
Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 331; Túnakort 1919

NM-200:002 heimild um fjárhús

65°33.727 N 14°18.182 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að a.m.k. fimm fjárhús hafi verið dreifð um tún. Um 50

Kort 13. Fornleifakort. Viðastaðir

m norður frá steinsteyptu íbúðarhúsi sjást merki um hús hafi staðið. Túnið þarna er sléttað, en ójöfn dæld er í túnið og mótar greinilega fyrir að þar hafi verið hús. Bletturinn er um 10 x 6 m og snýr norður-suður.

Hættumat: hætta vegna ábúðar.

Heimildir: SJM.II, 331

NM-200:003 Frissatótt

65°33.650 N 14°18.040 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sagt að a.m.k. fimm fjárhús hafi verið dreifð um tún. Um 80 m austnorðaustur frá steinsteyptu íbúðarhúsi heitir Frissatótt, og var þar fjárhús. Búið er að slétta túnið og sést ekki til fornleifar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

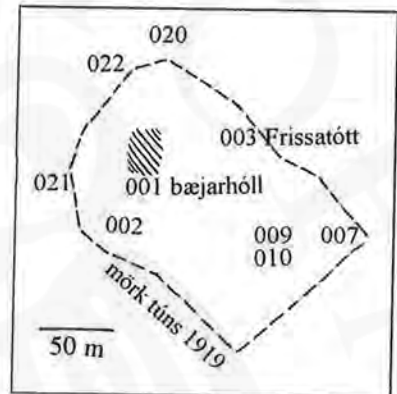
Heimild: SJM.II, 331

NM-200:004 heimild um fjárhús

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að a.m.k. fimm fjárhús hafi verið dreifð um tún. Túnið er sléttað og ekki vitað hvar fjárhúsin voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: SJM.II, 331

Kort 14. Fornleifakort.

Víðastaðir - bæjarstæði

NM-200:005 heimild um fjárhús

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að a.m.k. fimm fjárhús hafi verið dreifð um tún. Túnið er sléttað og ekki vitað hvar fjárhúsin voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: SJM.II, 331

NM-200:006 heimild um fjárhús

Í sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að a.m.k. fimm fjárhús hafi verið dreifð um tún á Víðastöðum. Búið er að slétta túnin og ekki vitað hvar fjárhúsin voru.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: SJM.II, 331

NM-200:007 heimild um hesthús

65°33.609 N 14°18.045 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sagt frá útihúsum í túni, m.a. hesthúsi.

Ábúendur telja að hesthúsið hafi verið um 80 m austur af steinsteyptu íbúðarhúsi, þar er búið að slétta tún og sést ekki til fornleifar. Staðurinn er við vesturenda á framræsluskurði. Stórir steinar eru í túninu við skurðendann, ljósir að lit og nefndir Silfursteinar. Skurðurinn liggur austur-vestur, þar var áður handgraffinn skurður, en núverandi ábúendur grófu hann aftur með vél (eftir 1970). Við það verk rakst grafan á hlaðinn brunn sem eyðilagðist við skurðgröftinn.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 331; Ö-Víðastaðir, 2

NM-200:008 heimild um hlöðu

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sagt að hlöður hafi staðið í túninu. Túnið hefur verið sléttað þannig að ekki sést til fornleifar og er staðsetning óviss.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-200:009 heimild um tóttir

65°33.653 N 14°18.025 V

Í örnefnalýsingu segir: "Út við Hraungarðsendann var Hoftún. Þar voru gríðarmiklir haugar, rústir af fornum byggingum. Þetta myndaði ægilega stóran hring, og annan minni, innan í. [...] Innri hringurinn virtist vera hústöft." Hoftún er suðaustur af gamla bæjarhólnum, austur af steinsteyptu íbúðarhúsi. Túnið hefur verið sléttað og sést ekki til fornleifar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Viðastaðir, 2

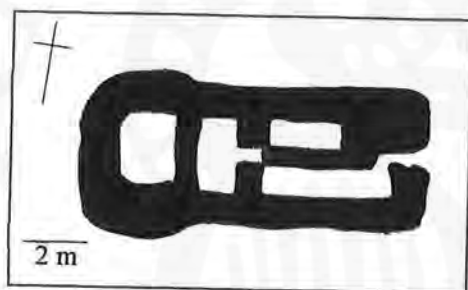
NM-200:010 kuml

65°33.653 N 14°18.025 V

"[Í Hoftúni] voru gríðarmiklir haugar, rústir af fornum byggingum. [...] Upp úr þessu kom mikið af hrossbeinum, ein hauskúpa af manni og spaði úr tálgusteini. Kristjáni Eldjárn var skrifað um þetta, en hann svaraði ekki." segir í örnefnalýsingu. Túnið þarna er sléttað og sjást ekki merki um fornleifar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Viðastaðir, 2

NM-200:011 Fellshús / Fellstættur

65°32.784 N 14°18.094 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að þrenn beitarhús hafi verið á Viðastöðum. Á Viðastaðafelli hafi verið beitarhús og heitið Fellshús á Viðastaðafelli. Í örnefnaskrá eru þessi beitarhús nefnd Fellstættur. Tóttin er í móum utan í Viðastaðafelli um 1 km S frá bænum. Hún er ferhyrnd, 12,5 x 5 m að utan. Hleðslur eru 70 cm

háar og standa grónar. Móarnir eru þýfðir og vaxnir lyngi og fjalldrapa.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: SJM. II, 331; Ö-Viðastaðir, 2

NM-200:012 Finnshús/Finnstættur

65°33.556 N 14°19.383 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sagt að þrenn beitarhús hafi verið á Viðastöðum og beitarhús við Lagarfljót norðvestur af bæ hafi heitið Finnshús. Í örnefnalýsingu er talað um Finnstættur. Finnshús eru nánast beint vestur af bænum, um 50 m frá fljótsbakkanum. Tóftin er í þýfðum og lyngi vöxnum móa. Hún er aflöng, 9 x 4,5 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, um 40 cm háar. Vinnumaður frá Viðastöðum er sagður hafa búið í beitarhúsunum um tíma.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM II, 331; Ö-Viðastaðir, 2

NM-200:013 Torfhvammshús

65°34.654 N 14°17.033 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að á Viðastöðum hafi verið þrenn beitarhús og beitarhúsin sem voru norður af bæ heitið Torfhvammshús. Torfhvammshús eru tæpa tvo km norður frá bænum og 200-250 m austur frá Lagarfljóti. Tóftin er í lyngi vöxnum móa. Hún er ferhyrnd 10 x 9 m að utanmáli, og hleðslur um 1 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

2.2. Fornleifaskráning

Að fornleifaskráningu hefur verið unnið hér og þar um landið undanfarna tvo áratugi en ekki skipulega þannig að mjög er misjafnt hvað hefur verið skráð, á hvaða formi og hversu nothæfar og aðgengilegar upplýsingarnar eru. Frá 1994 hefur verið unnið á vegum Fornleifastofnunar að þróun skráningarkerfis sem miðar að því að samræma aðferðafræði, gera gagnaöflun skjótvirkari og markvissari en áður hefur verið og tryggja að þær upplýsingar sem safnað er komi að fullum notum fyrir hina ýmsu aðila sem á þeim þurfa að halda.

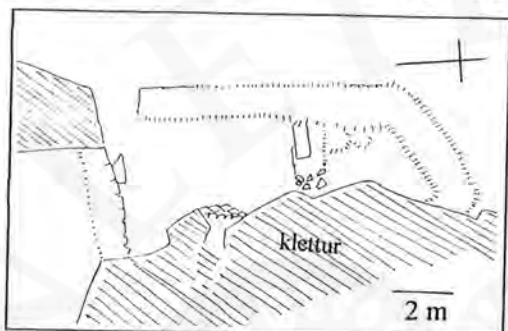
Skráningarstarfinu er skipt í þrjú stig. Svæðisskráning felst í því fá heildarmynd um eðli, fjölda og ástand minja á stórum svæðum; hún er eingöngu unnin upp úr rituðum heimildum og er einnig beinn undirbúningur undir næsta stig fornleifaskráningar að því leyti að safnað er heimildum og vísbendingum um minjastaði. Aðalskráning fornleifa felst í að staðsetja og kortleggja minjastaði, hún er unnin á grunni svæðisskráningar en farið er á vettvang, aflað frekari upplýsinga með viðtölum og farið á alla minjastaði á svæðinu. Hverjum stað er þá lýst á kerfisbundinn hátt og hann staðsettur á korti auk þess sem skilgreind er sú hætta sem staðurinn kann að vera í vegna náttúruafla eða framkvæmda. Ekki er á þessu stigi gerð nákvæm úttekt á hverjum minjastað heldur er megináhersla lögð á að staðsetja minjarnar og afla grunnupplýsinga um stærð og lögun. Loksastig fornleifaskráningar, deiliskráning, er unnin í sambandi við deiliskipulagsvinnu og felst í ítarlegri úttekt á litlu svæði. Þá er gerð nákvæm yfirborðskönnun, reynt að staðsetja nákvæmlega hvar menningarminjar leynast undir yfirborði og gerðar uppmælingar á þeim rústum sem enn sjást á yfirborði. Reiknað er með að í fyllingu tímans verði unnt að svæðis- og aðalskrá allt landið en þriðja stig fornleifaskráningar - sem er náskyllt fornleifaskráningu í rannsóknaskyni - er aðeins unnið þar sem jarðrask er fyrirhugað.

Hefðbundin fornleifaskráning hefur svötil eingöngu miðað við fornleifar sem sýnilegar eru á yfirborði. Það er hinsvegar augljóst að aðeins lítill hluti minjastaða er enn sjáanlegur á yfirborði - á flestum þeim mannvirkjum sem byggð hafa verið í aldanna rás hefur verið byggt aftur og á 20. öld hefur meginþorra búnaðarminja verið jafnað undir tún. Rústir á yfirborði eru því tilviljanakennt úrtak og dreifing þeirra gefur aðeins mynd af ytri mörkum framkvæmdasvæða síðustu áratuga. Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur verið tekið upp það nýmæli að skrá ekki aðeins þær minjar sem eru sjáanlegar á yfirborði heldur er einnig reynt að staðsetja staði þar sem vitað er að mannvirki hafa áður verið. Stórum hluta minjastaða var jafnað undir tún á

Heimildir: SJM II, 331; Ö-Viðastaðir, 2

NM-200:014 Álfaklettur 65°33.583 N 14°18.771 V
Um 200 m suðvestur af íbúðarhúsi, utan við túnjaðar, er Álfaklettur. Umhverfis klettinn eru móar, grasi vaxnir.

NM-200:015 stekkur 65°34.235 N 14°18.771 V

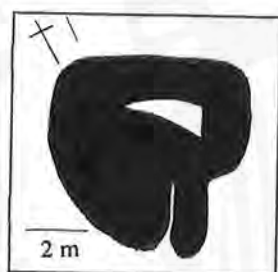
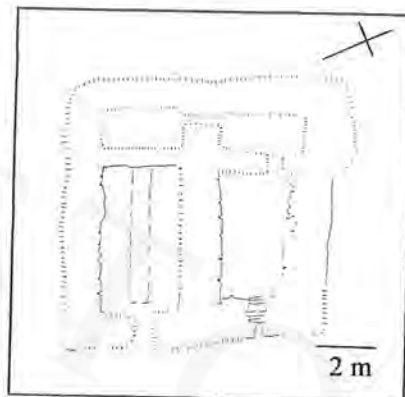

Norðvestan við bæ, neðan við tún og framræsluskurði, rúman kílómetra frá íbúðarhúsinu á

Viðastöðum er stekkjartóft. Stekkurinn er 150-200 m austan við fljótsbakka og umhverfis hann lyngi vaxnir móar. Stekkurinn er við stóran klett, Stekkjarklett, suðvestanverðan og er kletturinn notaður sem austurveggur. Tóftin er aflöng, 12 x 5,5 m að

utanmáli, og signar hleðslurnar 70 m háar.

Hættumat: engin hætta.

NM-200:016 heytóft?

65°32.884 N 14°17.598 V

Um 60 m norðan við Viðistaðavatn fremra er tóft. Þarna er þýft og mýrlent flatlendi, vaxið grasi og lyngi. Tóftin er 6 x 6 m að utanmáli, hleðslur eru signar og um 40 cm háar. Þarna gæti hafa verið heytóft.

Hættumat: engin hætta

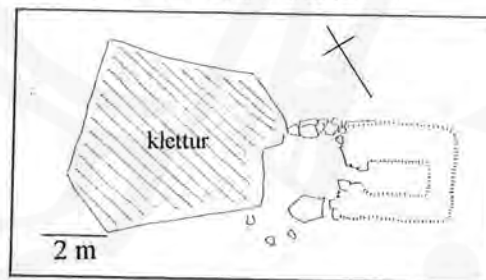
NM-200:017 Gamli stekkur

65°33.514 N 14°18.620 V

Gengið suðvestur frá bæ, um 300 m meðfram fjallinu. Í móa, grasivöxnum, undir brekku með klettum er tóft. Stórir stakir klettar eru í móanum og mannvirkið milli staks kletts og brekkunnar. Tóftin er ferhyrnd, 4 x 3 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 40 cm háar. Húsráðendur á Viðastöðum segja þetta vera svonefndan "Gamla stekk".

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Viðastaðir, 2

NM-200:018 Steinbogi

65°35.519 N 14°17.967

"Afbýli eða hjáleiga var yst í Viðastaðalandi, Steinbogi, getið neðanmáls í Jarðatali 1847), sem fór í eyði 1833. ... Býlið hafði sérskipt land og mörk við Viðastaði skammt innan við Bjarnaklett (31 m). Á Steinboga er óhreyft tún frá fyrri tíð, og rústir bæjar og gripahúsa. Þar voru lengi á þessari öld, og ef til vill fyrr, beitarhús frá Hóli." Segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi.

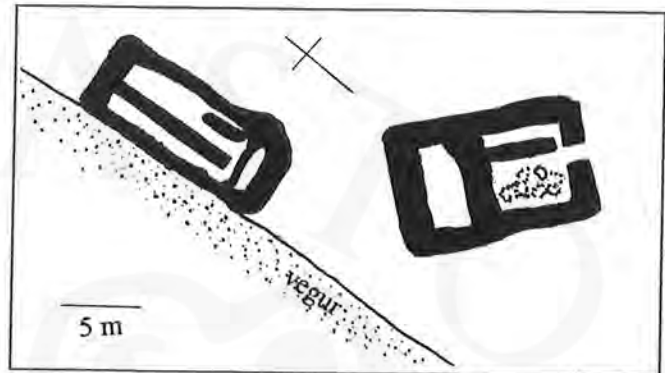
Austan við beitarhúsatættur, NM203:19, er grænn hóll, sem sker sig úr vegna gróðurs, en ekki sjást þar tættur. Hann er um 8 x 4 m, og er 20 m norðan við syðri tóttina sem skráð er undir nr. NM-200:019. Tún er umhverfis, og túngarður á parti.

Hættumat: engin hætta

NM-200:019 beitarhús

65°35.537 N 14°17.945

“Á Steinboga er óhreyft tún frá fyrri tíð, og rústir bæjar og gripahúsa. Þar voru lengi á þessari öld, og ef til vill fyrr, beitarhús frá Hóli,” segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Skammt frá fljótsbakkanum eru tvær tóttir. Nyrðri tóttin er af fjárhúsi, sem snýr norður-suður, með garða og hlöðu/heytótt við suðurgafi, 14 x 6 m að utanmáli. Hleðslur standa grónar og eru 1,5 m á hæð. Hin syðri, 7 metrum sunnar, snýr norðvestur og suðaustur. Það hús hefur verið með tveimur gördum og hlöðu við nyrðri enda, 13 x 9 m að utanmáli. Hleðslur standa grónar og eru allt að 1 m að hæð.

Malarvegur hefur verið lagður fast við tóttirnar, liggur upp við og lítillega upp á vesturvegg nyrðri tóttar.

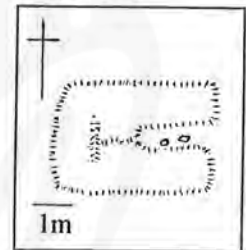
Hættumat: lítil hætta vegna rasks

Heimildir: SJM II, 331

NM-200:020 brunnur

65°33.740 N 14°17.945 V

Um 300 m norður af íbúðarhúsi, utan við tún, er brunnur í grasi vaxinni brekku fyrir neðan klettabrún. Brunnurinn er siginn saman, þannig að reglulegt brunnop sést ekki, en hleðslur umhverfis sjást sem gróin þúst, ferhyrnd, 4 x 3 m að utanmáli. Í hana er skarð eða renna. Hleðslurnar eru signar, 50 cm háar.

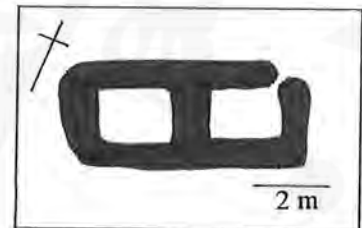
Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-200:021 útihús

65°33.748 N 14°17.983 V

Um 150 m norður frá íbúðarhúsi er tóft í grasi vöxnum móa utan túns. Tóftin er ferhyrnd, 6,5 x 2,7 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 40 cm á hæð. Útihús, en notkun ekki þekkt.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

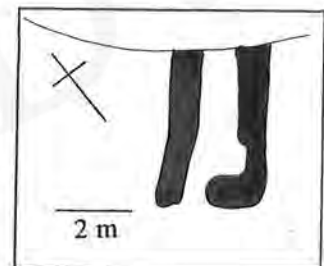

NM-200:022 frásögn um smiðju

65°33.760 N 14°18.073 V

Í túnjadrinum um 40 m í norður frá gamla bæjarhólum var smiðja, að sögn ábúenda. Túnið þarna hefur verið sléttað en vegna gróðurs var ekki hægt að greina með vissu hvort enn mótaði fyrir tóftinni. Steinar eru í grassverðinum og gætu verið hleðslugrjót.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-200:023 tóft

65°35.486 N 14°18.003 V

Tæpum 100 sunnar en beitarhús á Steinboga, NM-200-19, er tóft í grasi vöxnum slakka undir lágu holti. Tóftin er ferhyrnd, 4 x 3 m að utanmáli. Hleðslur eru signar og um 60 cm háar. Ekki er vitað hvað þarna var, en gæti hafa verið stekkur eða kvíar.

Hættumat: engin hætta

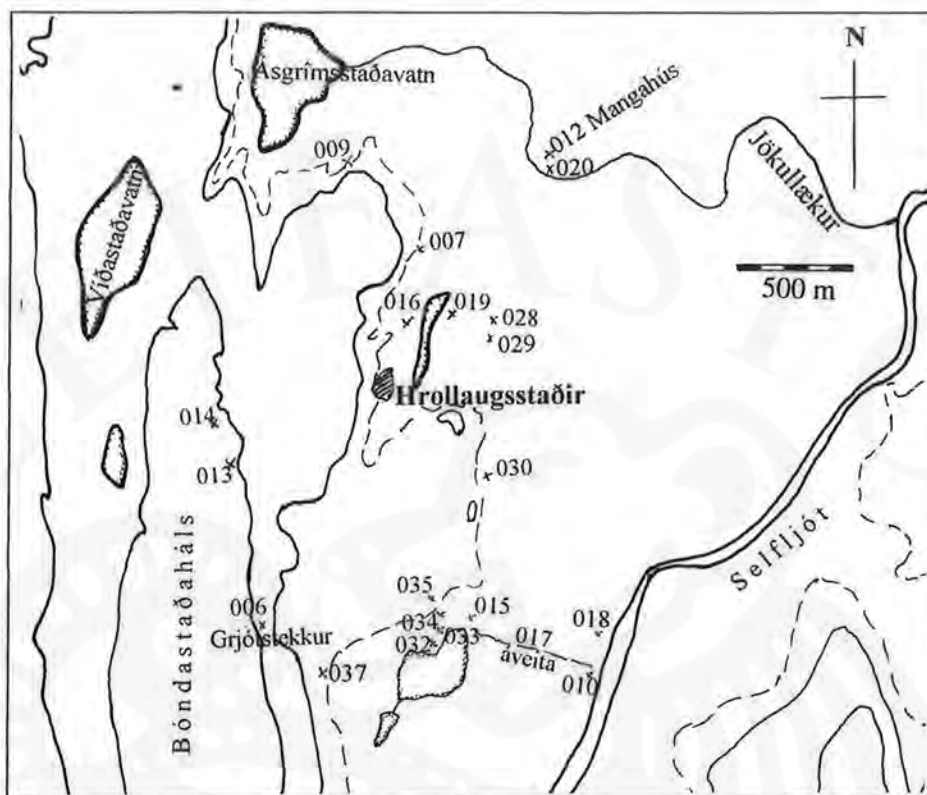
NM-200:024 mógröf

65°33.866 N 14°17.954 V

Um 300 m norðaustur af bæ, um 40 metra fyrir sunnan veg, er mógröf í grasi vaxinni mýri.

Lögun hennar er óregluleg, utanmál 20 x 10 m.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Kort 15. Fornleifakort. Hrollaugsstaðir

NM-202 Hrollaugsstaðir

Hrollaugsstaðir eru nefndir í Droplaugarsonasögu, og tveir kumlafundir í landi Hrollaugsstaða benda til þess að þar hafi verið byggð í heiðni. Hrollaugsstaðasandur er nefndur í rekaskrá Skálholtsstaðar 1270, í máldaga Valþjófsstaðakirkju frá 1397 segir að kirkjan eigi hálfa Hrollaugsstaði, en kirkjan í Vallanesi átti "tolftung a hrollaugstada sandi." Í Jarðatali 1847 eru Hrollaugsstaðir metnir á 20 hðr. og skiptast jafnt milli kirknanna á Valþjófsstað og Hallormsstað jörðina. Í landi Hrollaugsstaða er eyðibýlið Engilækur, sem var í byggð frá 1830 fram um aldamót. Hrollaugsstaðir eiga mikil engjalönd í Hrollaugsstaðablá. Lengi var tvíbýli á Hrollaugsstöðum, en landi ekki skipt nema að túni. Jörðin fór í eyði 1968.

Heimildamaður: Gróa Kristinsdóttir f. hér 07.04.1918.

NM-202:001 bæjarhóll

65°32.931 N 14°16.193 V

Bæjarhóllinn er rétt norðan við steinsteypt íbúðarhús. Hóllinn er grasivaxinn og ósléttur, en túnið sléttað allt í kring. Hóllinn er 20 x 16 m, ávalur og um 1 m hærri en túnið umhverfis. Búið er að slétta yfir og sést ekki glögg til fornleifar, en þó mótar fyrir dældum eftir bæjarhús.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 328; Túnakort 1919

NM-202:002 frásögn um lambhús

65°32.977 N 14.16.106 V

50 m norðaustur af bæjarhól, 6-7 metra vestan við kletthól, voru lambhús. Þarna er búið að slétta túnið og sést ekki til fornleifar. Þó er aflangur blettur í túninu, 20 x 8 m, þar sem gróður er með öðrum lit og gæti verið vísbending um legu húsanna.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-202:003 fjárhús 5°32.975 N 14°16.239 V

Um 50 m norðnorðvestur af steinsteyptu íbúðarhúsi, við enda á túngarðsbút í vesturbrún túns, var fjárhús. Tóftin er á grasi vöxnum hól við túnjaðar. Hún er aflöng, 15 x 12 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 50 m háar. Þarna voru tvö tvístæðuhús og hlaða, og fylgdu yzta búinu á Hrollaugsstöðum, að sögn Gróu Kristinsdóttur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-202:004 útihús 65°32.974 N 14°16.267 V

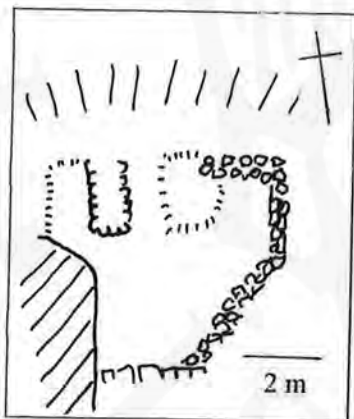
Skammt norðan við fjárhús, NM-202:003, er útihústóft í grasi vaxinni brekku rétt í eða utan við túnjaðarinn. Tóftin er ferhyrnd, 5 x 3 m að innanmáli, og standa grónar hleðslurnar 80 cm háar. Vestur af tóftinni eru tvö ógreinileg hól, 3 x 4 m að innanmáli hvort.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-202:005 fjárhús 65°32.884 N 14°16.181 V

60-70 m suður af steinsteyptu íbúðarhúsi, 30 m austur frá klettum ofan við tún, er tóft í túninu, en sléttað úmhverfis hana. Tóftin er ferhyrnd, 4 x 4 m að utanmáli, og hleðslur 50 cm háar. norður frá tóftinni er ósléttur blettur, 15 x 6 m. Að sögn Gróu Kristinsdóttur var litla tóttin súrheysgryfja, líklega frá 1951, en búið er að ryðja niður fjárhúsi sem þarna var.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-202:006 Grjótstekkur

65°32.417 N 14.16.777 V

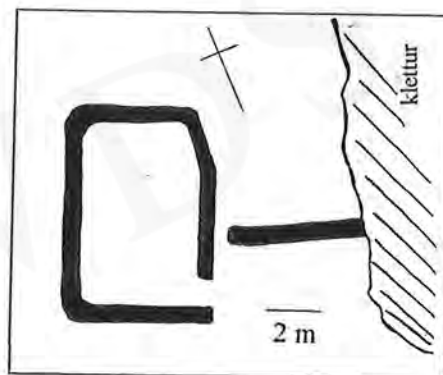
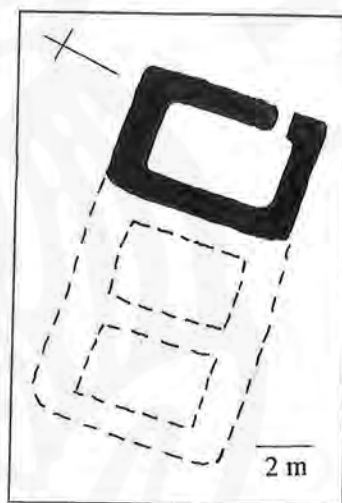
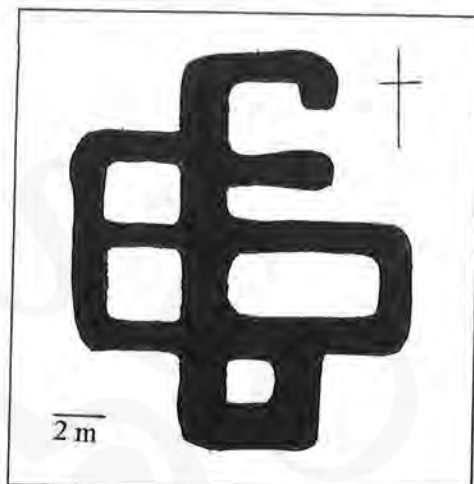
Um 200 m norðan við landamörk við Markhamarsklauf er grasi og lyngi vaxin tóft. Tóftin er um 20 m ofan, vestan, við gamla þjóðveginn, í lyngi vaxinni brekku undir kletti. Hóll, melhryggur, er milli tóftarinnar og vegarins og sést hún ekki frá vegi. Lögun tóftarinnar er óregluleg, hún er 5 x 4 m að utanmáli og hleðslur signar, 40 cm háar.

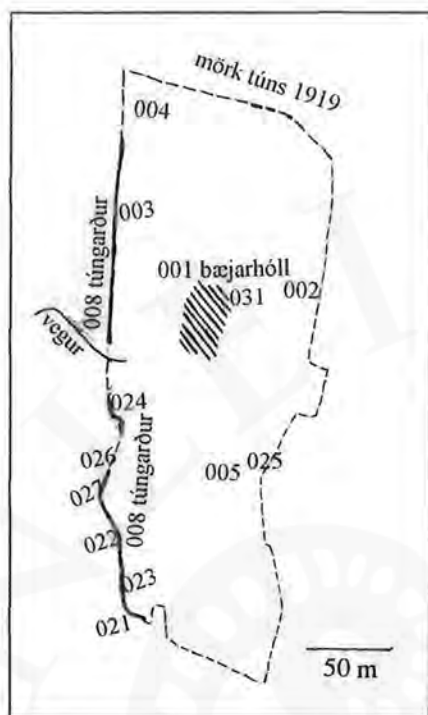
Hættumat: engin hætta

NM-202:007 sáðreitur

65°33.228 N 14°15.933 V

“Enn sér fyrir sáðgarði NA af bæ, undir Bjargi, frá tíð Magnúsar Einarssonar, fyrir aldamót.” segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Sáðgarðurinn er ca 600 m norðaustur frá steinsteyptu íbúðarhúsi, í þýfðum lyngi vöxnum móa sunnan í kletthæð. Garðurinn er ferhyrndur, 7 x 5 m að innanmáli, og hleðslur 60 cm háar. Garður gengur frá

Kort 16. Fornleifakort.
Hrollaugsstaðir- bæjarstæði

klettavegg hornrétt á nyrðri garðvegg og myndar hólfi uppi við brekkuna. Sáðreitirinn er vaxinn lyngi og fjalldrapa, og grasi á veggjum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: SJM.II, 327

NM-202:008 túngarður $65^{\circ}32.935$ N $14^{\circ}16.269$ V

Í vesturbrún túnsins, sem íbúðarhúsið stendur í, sést túngarður á köflum. Garðurinn er 80 cm hár, lengd alls tæplega 200 m.

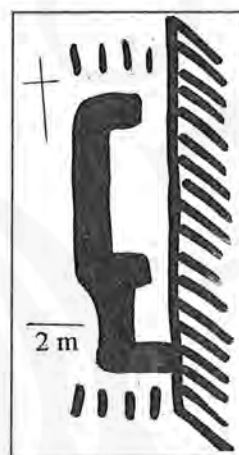
Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM II, 327.

NM-202:009 stekkkur

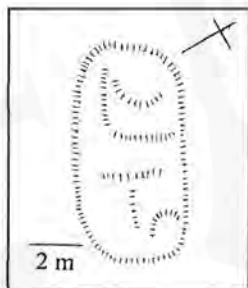
$65^{\circ}33.402$ N $14^{\circ}16.241$ V

Farið norður fyrir tún og vestur með klettum sem snúa móti norðri. Þar er klettur, Jóhannesarklettur, sem snýr nánast norður og suður, og er stekkur við vesturhlið hans. Þetta er um 900 m norðan við íbúðarhús. Tóftin er í lyngi vöxnum þýfðum móa undir klettinum, og er hann notaður sem austurhlið

mannvirkisins. Stekkurinn er aflangur, 10 x 3,5 m að utanmáli, og signar hleðslur 40 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-202:010 heystæði

$5^{\circ}32.114$ N $14^{\circ}15.020$ V

100-120 m sunnan við áveitu er heytóft á bakka Selfljóts. Tóftin er á punti vöxnum fljótsbakka, sem er hærri en bláin vestan hans. Tóftin er aflöng, 8 x 4 m að utanmáli, hleðslur eru signar og 30 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-202:011 Engilækur

Í Sveitum og jörðum í Múlapingi segir að afbýlið Engilækur sé "um klukktíma gang NA frá Hrollaugsstöðum, á Harðvellishorni utan við Jökullæk og niður við Selfljót..." og hafi verið hér býli frá "1830 fram um aldamót". Engilækur er tilgreindur sem hjáleiga frá Hrollaugsstöðum í Fasteignabók 1861, en ekki síðar í fasteignabókum. Nú tilheyrir Engilækur Klúku. Þessi staður var ekki skoðaður 1996.

Heimild: SJM.II, 327

NM-202:012 Mangahús

$65^{\circ}33.504$ N $14^{\circ}15.095$ V

"Í Hálsinum voru tvenn beitarhús, og hin þriðju við Jökullæk." segir í Sveitum og jörðum í Múlapingi, og að þau hafi verið lögð niður 1915. Beitarhúsin, sem eru við Jökullæk, eru um 1 km norðaustur af bænum.

Gengið er meðfram framræsluskurði sem liggur frá tjörninni austan bæjar og eru tætturnar þar sem skurðurinn kemur saman við tvo aðra, rétt norðaustan við mót skurðanna. Tóftin er í grasi vöxnu mýrlendi. Hún er aflöng, 16 x 10 m að utanmáli og signar hleðslurnar 60 cm háar. 15 m suðaustan við tóftina er lítil heytótt, 3x2,5 m og 0,8 m hærri en mýrin umhverfis. Magnús, föðurbróðir Gróu, átti þessi hús og voru þau kennd við hann.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 327

NM-202:013 beitarhús

65°32.711 N 14°16.924 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að tvenn beitarhús hafi verið í Hálsinum, og hafi þau verið lögð niður 1915. Beitarhúsatóft austantil í hálsbrúninni, 60 - 70 m frá gamla þjóðveginum og nánast í hávestur af vegamótum þar sem afleggjari að Hrollaugsstöðum liggur af gamla þjóðveginum. Fyrir neðan tóftina er brekka en grýtt holt fyrir ofan hana og gæti verið hætta á uppblæstri þaðan. Rústin vaxin grasi og lyngi. Hún er ferhyrnd, 9,5 x 4 m að utanmáli, og signar hleðslur 60 cm háar.

Búið er að taka grjót úr tóftinni að sögn Gróu Kristinsdóttur.

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

Heimildir: SJM.II, 327

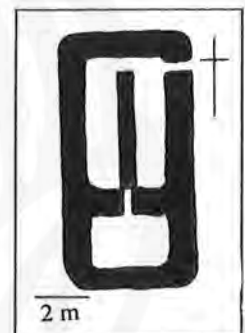
NM-202:014 beitarhús

65°32.723 N 14°17.077 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að tvenn beitarhús hafi verið í Hálsinum, og hafi þau verið lögð niður 1915. Beitarhús eru einnig um 70 m vestar og 35 m norðar en NM-203:13, í sama hálsi og 50 m austan við nýja þjóðveg. Tóftin er á holti sem er nokkuð blásið. Hún er ferhyrnd, 10 x 5 m að utanmáli, og hleðslur 60 cm háar. Flag er S við tóftina og gæti verið hætta á uppblæstri.

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: SJM.II, 327

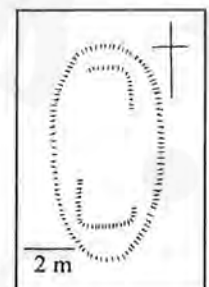

NM-202:015 heystæði

65°32.328 N 14°15.614 V

Við norðausturhorn Torftjarnar er heytóft á lyngi vöxnu holti, austan við tóftina er mýrlendi, blá. Tóftin er aflöng 8 x 4 m að utanmáli, hleðslur 30 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-202:016 tóft

65°33.139 N 14°15.920 V

Um það bil 200 m norðaustur af íbúðarhúsi, í brekku vaxinni lyngi og fjalldrapa, tæplega 100 m upp, vestur, frá tjörninni austan bæjarins. Tóftin er aflöng, 7 x 4 m að utanmáli. Notkun óþekkt, e.t.v. stekkur.

Hættumat: lítil hætta vegna gróðurs

NM-202:017 áveita

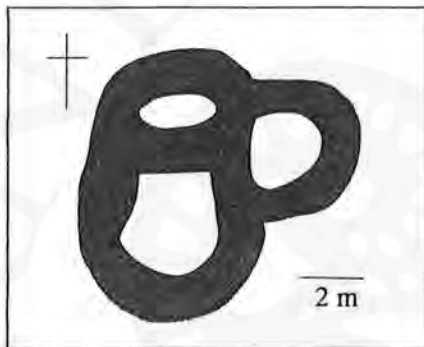
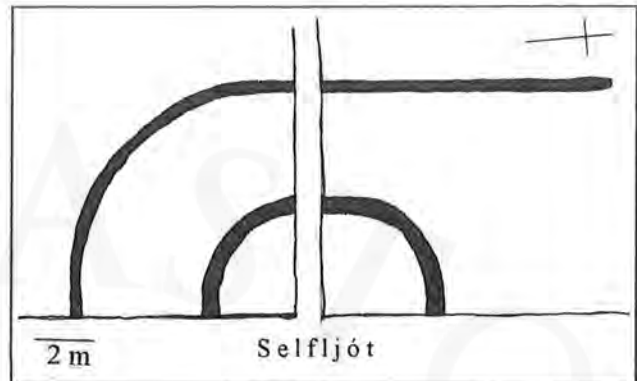
65°32.259 N 14°15.632 V

“Skurður úr Torftjörn í Selfljót, líklega grafinn um aldamót til áveitu og framræslu, hátt á annan km, mikið mannvirki” segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Áveituskurðurinn er í blánni austur af Torftjörn og stefnir austnordáustur. Við tjörnina er hann um 60 cm breiður, lengst af sést hann aðeins sem rák í gróðri, en næst fljótinu er hann allt að 1 m á breidd. Skurðurinn er

rúmlega 500 m langur. Þar sem skurðurinn liggur út í fljótið eru tveir garðar. Sá innri er hlaðinn í hálfhring, fjórðungur hrings hvorum megin við skurð. Hinn ytri liggur í boga frá fljótsbakka og að suðurhlið skurðar, en liggur beint í norður norðan skurðarins. Allar líkur eru á að þetta sé hluti mannvirkisins.

Heimildir: SJM.II, 327

Hættumat: engin hætta

NM-202:018 heystæði $65^{\circ}32.273\text{ N } 14^{\circ}14.793\text{ V}$
120 m norður af áveituskurði, NM-202:16, þar sem hann sameinast Selfljóti, er heytóft á fljótsbakkanum. Tóftin stendur á hól sem er um 1 m hærri en umhverfið. Lögun hennar er óregluleg, 10 x 9 m að utanmáli, og hleðslur 30 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-202:019 tóft $65^{\circ}33.065\text{ N } 14^{\circ}15.705\text{ V}$
Norðaustur frá bænum, handan tjarnar og sunnan við klettahól er tóft. Hún er um 6 m frá tjarnarbakkanum, í lyngi vöxnu mýrlendi milli klettahóla. Tóftin er ferhyrnd, 7 x 4 m að utanmáli, og signar hleðslur 50 cm háar. Tóftin er öll vaxin lyngi og fjalldrapa og lítur út fyrir að vera allgömul. Ekki er vitað hvaða hlutverki þetta mannvirki gegndi.

Hættumat: hætta vegna gróðurs.

NM-202:020 heystæði $65^{\circ}33.377\text{ N } 14^{\circ}15.202\text{ V}$
Um 900 m NA af bæjarhól er heytóft, skammt sunnan við beitarhús, NM-202:12. Skurður úr tjörninni austan bæjar liggur í átt að tótt þessari og skiptist rétt suðvestan við tóttina. Hún er í grasi og kjarri vöxnu mýrlendi um 10 m frá skurðbakkanum. Tóftin er 5,5 x 3 m að utanmáli, signar

hleðslurnar 30 cm háar og tóftin ekki vel greinileg. Hún er á ílöngum grænum hól, sem er um 1 m hærri en landið umhverfis.

Hættumat: engin hætta

NM-202:021 hesthús

$65^{\circ}32.813\text{ N } 14^{\circ}16.260\text{ V}$

Utan við gamla túngarðinn, um 150 m suðvestur af steinsteyptu íbúðarhúsi, í grasi vaxinni brekku milli kletta er ferhyrnd tóft, sem skiptist í tvö hólf. Þarna var hesthús, að sögn Gróu Kristinsdóttur. Tóftin er 10 x 7 m að utanmáli, og er byggð utan í lítinn klett. Hleðslur standa grónar og eru 1,8 m á hæð. 3 metrum sunnan við tóttina liggur 9,5 m langur garður austur og vestur. Veggurinn endar við klettavegg, sem er austan við tótt, og myndar þar aðhald.

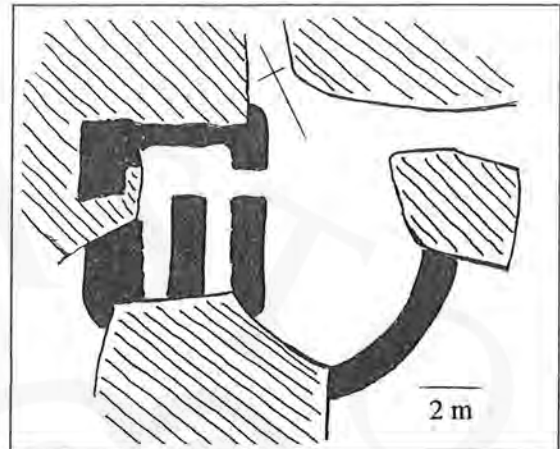
Hættumat: engin hætta

NM-202:022 fjárhús

$65^{\circ}32.859\text{ N } 14^{\circ}16.250\text{ V}$

Utan við gamla túngarðinn, rúmlega 100 m suðvestur af steinsteypu íbúðarhúsi í grasi vaxinni brekku milli kletta var hrútakofi og seinna lambhús, að sögn Gróu Kristinsdóttur. Tóftin er ferhyrnd, 5 x 3 m að innanmáli, og standa grónar hleðslurnar 1 m háar. Í húsinu er garði. Klettar þeir eru notaðir sem hluti byggingar. Dyr eru til suðausturs og garður milli tveggja kletta myndar afgirtan blött suðaustan við tótt, ca 9 x 5 m.

Hættumat: engin hætta

NM-202:023 útihús 65°32.811 N 14°16.184 V
Rúmlega 100 m í hásuður af steinsteypu íbúðarhúsi, uppi við klett er tóft af útihúsi við túngarðinn. Tóftin er í grasi vaxinni brekku milli kletta. Hún er ferhyrnd, 4 x 3 m að utanmáli. Hleðslur er signar, 50 cm háar. Þarna hefur verið útihús, byggt eins og ofan á túngarðinn og því yngri en hann.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-202:024 karftöflugeymsla

65°32.906 N 14°16.251 V

Um 30 m vestur af íbúðarhúsi er tóft við túngarðsenda sunnan slóða sem ekið er eftir að bænum. Tóftin er ferhyrnd, 2,5 x 2,5 m að innanmáli og standa 70 cm háar hleðslur. Flag eftir sauðfé er í tóftinni. Að sögn Gróu Kristinsdóttur var þetta kartöflugeymsla.

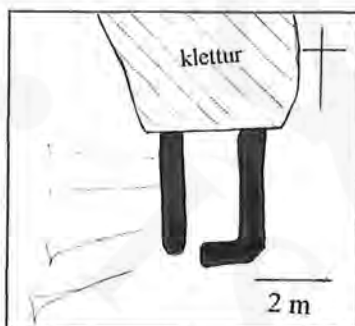
Hættumat: lítil hætta vegna rofs.

NM-202:025 frásögn um fjárhús

65°32.835 N 14°16.115 V

Um 80 m suðaustur af steinsteypu íbúðarhúsi, 30 m austur og niður af NM-203:5, voru fjárhús. Þarna er búið að slétta og sést ekki til fornleifar, en hóllinn þar sem fjárhúsin voru er enn nokkuð ósléttur og mótur óglögg fyrir húsum á nyrðri hluta hans. Hóllinn er ílangur, 25 x 15 m.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-202:026 kvíar

65°32.877 N 14°16.317 V

50 m suðvestur af steinsteypu íbúðarhúsi, í grasi vaxinni brekku sunnan við klett, er ferhyrnd tóft, 3 x 1,5 m að innanmáli. Hleðslur 50 cm háar. Þarna voru kvíar sem tilheyrðu ytra búinu.

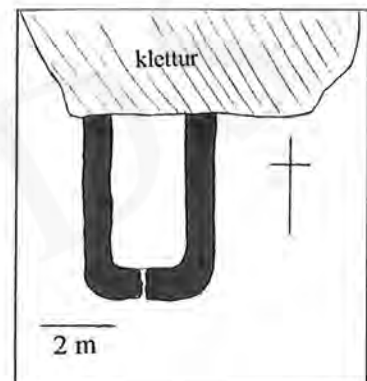
Hættumat: engin hætta

NM-202:027 kvíar

65°32.861 N 14°16.284 V

60 m suðvestur af steinsteypu íbúðarhúsi er tóft í grasi vaxinni brekku, við klett. Tóftin 10 - 15 m sunnar en NM-202:26. Hún er ferhyrnd, 4 x 2 m að innanmáli, hleðslur standa grónar og 80 cm háar. Þarna voru kvíar.

Hættumat: engin hætta

NM-202:028 tóft

65°33.128 N 14°15.510 V

Um 300 m norðaustur frá bæ, handan tjarnarinnar austan við hann og hinum megin við ílanga kletthæð er lítil girðing (rétt?). Tóftin er í lyngi vöxnu mýrlendi undir stuðlabergskletti. Hún er ferhyrnd, 9 x 7 m að innanmáli, og signar hleðslur 40 cm háar. Gaddavírsgirðing hefur einhvern tíma verið á girðingunni, einn staur stendur þar nú.

Hættumat: engin hætta

NM-202:029 garðlag

Um 50 m sunnar er NM-202:28 er aðhald, myndað af viki inn í klett og er grjóthleðsla fyrir það. Lögun óregluleg, mannvirkið er 6 x 5 m að innanmáli. Grjóthleðslan er sigrin, um 40 cm há. Hún er 4 m löng og 1-2 umför. 6 m norðan við vikið er lág upphækkun upp við bergið, sem virðist hlaðin og er 4 x 4 m. Þarna hefur líklega verið stekkur.

Hættumat: engin hætta

NM-202:030 tóft

65°32.521 N 14°15.544 V

Um 700 m suðaustur af bæ, í austurhlið kletthæðar, er tóft uppi við klett, í skarði eða viki í klettinn. Tóftin er 1,5 x 1,5 m að utanmáli, hleðslur signar og um 40 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-202:031 brunnur

65°32.941 N 14°16.143 V

Í norðaustur-horni bæjarhóls, um 30 m norðaustur frá steinsteyptu íbúðarhúsi, er brunnur. Ferhyrnd hleðsla er kringum brunninn, 2 x 2 m og 30 cm há. Timbur er yfir brunnopinu.

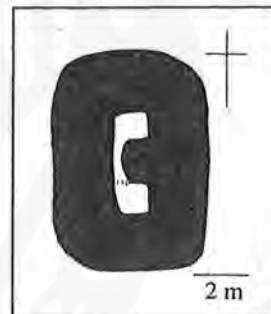
Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-202:032 tóft

65°32.289 N 14°15.886 V

Nærri vesturbakka Torftjarnar, um 300 m frá gamla þjóðveginum, er ógreinieg tóft í lyngi vöxnum og þýfðum móa. Þetta er í syðsta enda svonends "Langamóa". Tóftin er ferhyrnd, 7 x 5,5 m að utanmáli, hleðslur 40 cm á hæð, signar. Þarna gæti hafa verið stekkur.

Hættumat: engin hætta

NM-202:033 tóft

65°32.295 N 14°15.781 V

Nærri norðurenda Torftjarnar, um 50 m norðar en NM-202:32, í þýfðum og lyngi vöxnum móa er grasi vaxin tóft, en á henni vaxa einnig lyng og fjalldrapi. Lögun tóftarinnar er óregluleg. Hún er 10 x 5 m að utanmáli, hleðslur eru signar og 50 cm háar.

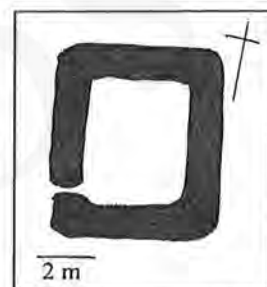
Hættumat: hætta vegna gróðurs

NM-202:034 tóft

65°32.340 N 14°15.812 V

Við norðausturenda Torftjarnar, 15 m norðar en NM-202:33, er tóft í þýfðum lyngi vöxnum móa. Tóftin er ferhyrnd, 5 x 4 m að innanmáli. Veggir eru um 1 m þykkir, hleðslur signar, um 40 cm á hæð. Tóftin er vaxin fjalldrapa og sést

ógreinilega.

Þessari öld í minni fólks sem enn lifir og því má víðast komast að staðsetningu þeirra með allmikilli nákvæmni jafnvel þó að ekki sjái móta fyrir neinu á yfirborði. Þessi aðferð hefur ótvírætt gildi, hún eykur verulega við upplýsingasafn íslenskrar fornleifafræði, auk þess sem traust safn upplýsinga af þessu tagi er forsenda þess að hægt sé að taka tillit til fornleifa við skipulagsgerð og framkvæmdir. Það er jafnframt hagur framkvæmdaaðila að slíkar upplýsingar séu til og séu aðgengilegar því að annars gætu þeir orðið að standa straum af fornleifarannsóknnum er óvæntar fornleifar koma í ljós við jarðrask.

Fornleifaskráning hefur ekki aðeins gildi fyrir fornleifafræðinga vegna fornleifarannsókna eða til að fyrirbyggja skemmdir á minjastöðum. Á síðari árum hefur áhugi almennings á fornleifafræði stórauðist og þar með áhugi á að skoða fornleifar og kynnast sögu landsins gegnum minjar í landslaginu. Eitt af markmiðum fornleifaskráningar er að finna þá minjastaði sem henta best til fræðslu og kynningar, og sem áfangastaðir ferðamanna, erlendra jafnt sem innlendra. Slíkir staðir geta haft mikið aðdráttarafl, sé vel staðið að kynningu þeirra og fræðsluefni tiltækt.

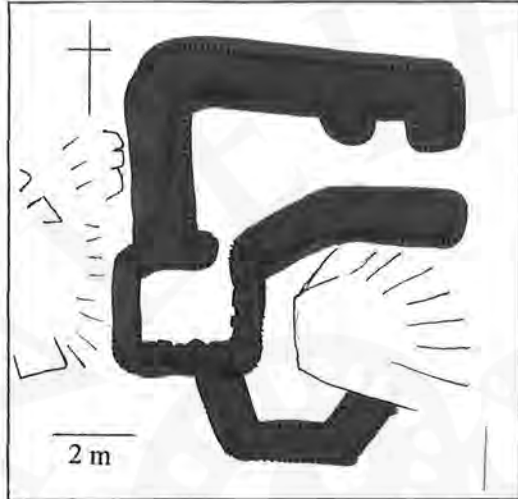
Hættumat: hætta vegna gróðurs.

NM-202:035 tóftir

65°32.375 N 14°15.823 V

Norðvestur af Torftjörn, um 40 m norðar en NM-202:34, er tóft. Hún er uppi við litla hæð með steinum, við suðausturhlið hæðar, þýfður lyngi vaxinn mói í kring. Lögun tóftarinnar er óregluleg, hún er 10 x 9 m að utanmáli og signar hleðslurnar 40 cm háar. Litla hólfið í suðvestur-horni tóftarinnar er gleggst og gæti verið yngri en hitt.

Hættumat: hætta vegna gróðurs

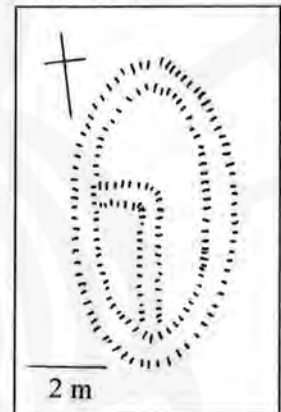
NM-202:036 heystæði

65°32.821 N 14°17.512 V

Um 70 m norðaustur af norðurenda Viðistaðavatns fremra, fast við hálsinn sem þjóðvegur liggur um (Hrollaugsstaðaháls), í þýfðu lyngi vöxnu mýrlendi, er aflöng tótt, 8 x 5,5 m að

utanmáli og hleðslur signar um 50 m háar. Í tóttinni er innri hleðsla sem hólfar u.þ.b. fjórðung úr henni og er sjú hleðsla gleggri og virðist yngri en hitt.

Hættumat: hætta vegna gróðurs.

NM-202:037 þjóðsaga

65°32.233 N 14°16.227 V

"Milli hálsins (Hrollaugsstaðaháls) og Markhamarsins er Markhamarsklauf. Í henni er sagt að Hrollaugur og Bóndi hafi barist, og séu heygðir í Haugunum. Beint niður af Haugunum er tjörn, sem heitir Torftjörn." segir í örnefnalýsingu. 200 m suðaustur frá gamla þjóðveginum, niður af Markhamri og aðeins norðar en hamarinn eru tvær stórar og aflangar þúfur eða þústir, 5 x 3 m og um 60 cm háar, í mýrlendi og lítill lækjarskorningur á milli þeirra. Milli þústanna eru um 5 m. Þær eru þar sem mýrlendið skiptir um lit, og hin eiginlega blá byrjar.

Ekki er hægt að fullyrða að þústir þessar séu mannaverk. Sigurð Karlsson minnir hann hafi heyrt að haugarnir væru þrír, og Ásmundur á Ásmundsstöðum heygður í hinum þriðja, en segist ekki hafa séð þetta neins staðar á prenti.

Um 15 m norðaustan við þústirnar tvær er sú þriðja, 4x4 m. Hún gæti verið heystæði, og reyndar á það einnig við um hinar tvær.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrollaugsstaðir, I; SJM.II, 327

NM-202:038 kuml

Sumarið 1952 fundust mannabein í nýræktarflagi uppi undir hömrum fyrir utan og ofan bæinn. Kristján Eldjárn kannaði staðinn en fann ekki kumlið sjálft.

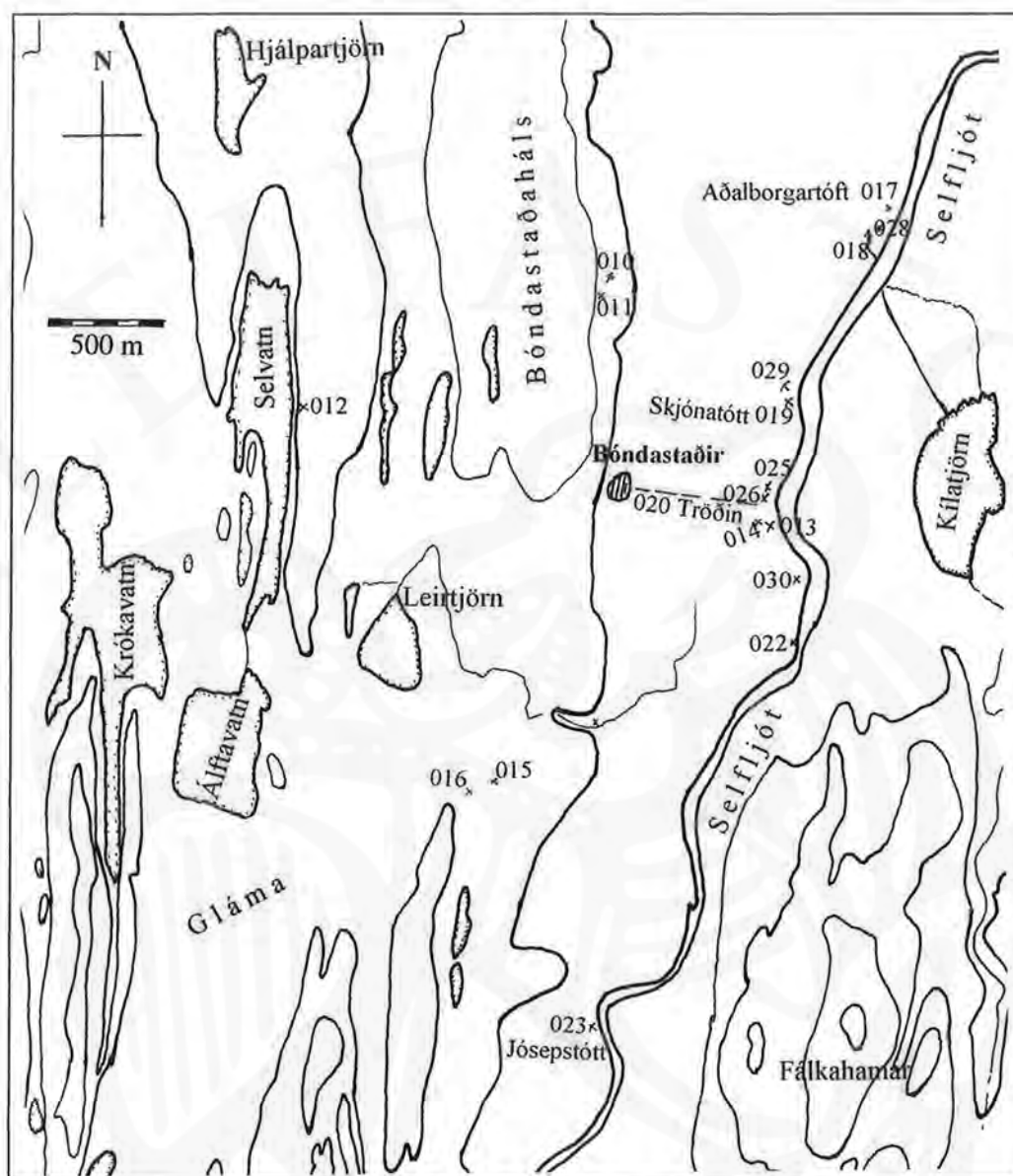
Heimild: Kristján Eldjárn 1956, 178-179.

NM-202:039 kuml

Uppi á hraungarðinum suðvestur af bænum fundu börn mannabein árið 1952. Þar kannaði

Kristján Eldjárn kuml með mannabeinum, en einnig beinum úr hrossi og hundi og nokkrum járnbrotum, en taldi sig sjá að kumlið hefði verið hreyft áður. Eru þessir kumlfundir til marks um að snemma hafi verið byggt á Hrollaugstöðum.

Heimild: Kristján Eldjárn 1956, 178-179.

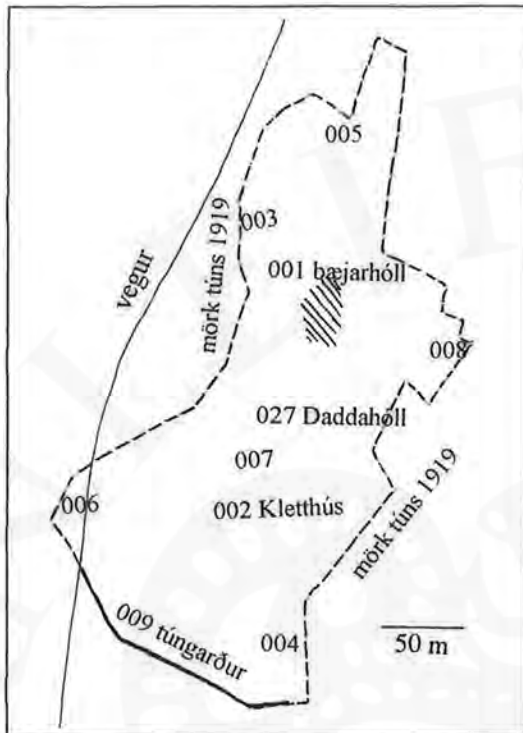

Kort 17. Fornleifakort. Bóndastaðir

NM-203 Bóndastaðir

Í Fljótsdæla sögu er nefndur bærinn Brandsstaðir eða Brandastaðir, og telja menn að þar sé átt við Bóndastaði enda engir Brandsstaðir til á þessum slóðum. Bóndastaðir eru einnig nefndir í miðsögu Guðmundur biskups og hét sá Ívarr Beinteinsson sem þar bjó. Í máldaga kirkjunnar í Kirkjubæ í Hróarstungu frá því um 1336 kemur fram að kirkjan átti Bóndastaði, en í komst síðar í eigu Vallaneskirkju og er sögð eign þeirra kirkju í máldaga sem er tímasettur "1541 og síðar." Bóndastaðir eru taldir 12 hdr. í Jarðatali 1847. Afbýli í landi Bóndastaða voru Valhnúksstaðir og Ból, eða Bólar. Jörðinni tilheyrir Bóndastaðablá og er þar mikill heyfengur í góðri tíð. Jörðin er góð búskaparjörð og land vel fallið til ræktunar. Árið 1956 var nýbýlið Laufás byggt úr landi Bóndastaða. Búskapur lagðist þá af á heimajörðinni en búið er í Laufási.

Heimildamaður: Sigurður Karlsson f. hér 19.07.1922.

NM-203:001 bæjarhóll

Kort 18. Fornleifakort. Bóndastaðir - bæjarstæði.

Átta metrum fyrir suðvestan það hús er annað, sem snýr norðvestur-suðaustur, 16 x 9 m að utarmáli, fjárhús með garða og hlaða aftan við. Á milli húsanna er stuttur veggstúfur, 1 m frá nyrðra húsi, 3 m langur og liggur norðvestur-suðaustur. Um það bil 7 m veggstúfur liggur frá syðra húsinu í suðvestur. Hleðslur standa grónar, og mest í 2 m hæð.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar
Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 2

NM-203:003 heimild um fjárhús

“Út og uppi á túninu var eitt tvístæðuhús, sem tók um 100 fjár, og rétt hjá ærhús eitt, sem tók um 30.” segir í örnefnalýsingu. Fjárhús þessi voru á sama stað, á hól um 60 m norður af steinsteypu íbúðarhúsi. Tún er austan og sunnan við hólninn. Húsin voru rifin og sléttað yfir, en þarna sést móta fyrir því að byggingar hafi staðið á bletti sem er um 16 x 12 m.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 2.

NM-203:004 frásögn um bústað

Tæplega 200 m suður eða suðsuðvestur frá steinsteypu íbúðarhúsi er hóll undir kletti við túnjaðar. Sigurður Karlsson bóndi í Laufási hefur eftir foreldrum sínum að þarna hafi verið kot og búið einsetumaður, Ólafur að nafni, en veit ekki hvenær það á að hafa verið. Á hólnum eru

65°31.425 N 14°16.859 V

Gamli bærinn á Bóndastaðum var þar sem nú er tvílyft íbúðarhús úr steini. Það var reist 1916 þar sem áður var svonefnt Frammihús, en aðrir hlutar bæjarhúsaþorps stóðu áfram. Steinhúsið var stækkað 1946. Hlaðinn kjallari er undir hluta þess. 1947 var steypu á gamla bæjarstæðinu, vestan við íbúðarhúsið, fjós, votheyshlaða, þurrheyshlaða og haughús. Byggt hefur verið á bæjarhólnum og sést ekki til fornleifar.

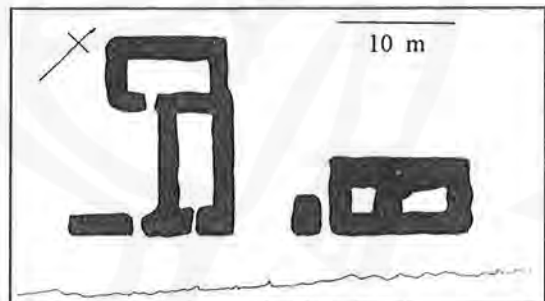
Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: SJM.II, 308

NM-203:002 Kletthús

65°31.347 N 14°16.844 V

“Innst og efst á túninu var allvæn skák, sem hét Bólatún.[...] Þar nokkru neðar voru hús, sem nefndust Kletthús, tvö saman, og hlaða við.” segir í örnefnalýsingu.

Kletthús voru fyrir ofan klettabrún um 100 m SV af steinsteypu íbúðarhúsi. Sléttu tún vestan og sunnan við. Þar standa nú greinilegar tóttir af tveimur húsum. Norðar, nær íbúðarhúsi er hús sem snýr norðaustur-suðvestur, 11 x 6 m að utarmáli.

65°31.454 N 14°16.823 V

nokkrar stórar og reglulegar þúfur sem gætu verið leifar af tótt, sem þá hefði verið um 7 x 4 og snúið norðvestur-suðaustur.

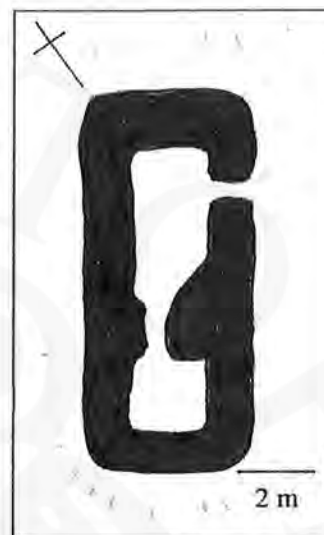
Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

NM-203:005 hesthús 65°31.479 N 14°16.758 V

“... yst og neðst í túni, stóð hesthús, en Hesthúsklettur og Hesthúspyttur voru rétt neðan við það.” segir í örnefnalýsingu. Hesthústóftin er í sléttuðu túni 80-100 m norður af steinsteypu íbúðarhúsi. Hún er ferhyrnd, 10 x 4 m að utanmáli og hleðslur 70 cm háar. Þarna var siðar baðhús fyrir fé. Vegur lá hér frá norðri heim að bæ, og telur Sigurður að önnur tótt hafi verið hinum megin við veginn, þegar hann fyrst man.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 2

NM-203:006 Ból 65°31.334 N 14°16.986 V

“Innst og efst á túninu var allvæn skák, sem hét Bólatún. Er ekki mjög langt síðan þar var kot, sem hét Ból (í fleirtölu).” segir í örnefnalýsingu. Ofan við gamla þjóðveginn sem var lagður 1940 er tóft og virðist vegurinn hafa skert hana. Þetta er um 100 m frá því þar sem gamli þjóðvegur og nýi skiljast að sunnan Bóndastaða, og um 200 m í A frá steinsteypu íbúðarhúsi. Tóftin er grasi vaxin og rétt við brún gamla þjóðvegarins. Hún er ferhyrnd, 8 x 6 m. Hleðslur eru signar, um 30 cm háar. Sigurður Karlsson segir að hesthús hafi staðið á Bólatættum í sínu minni, og má vera að tóttin sem sést sé leifar þess.

Garður stefnir frá tóftinni til norðurs og suðurs og beygja báðir armar að gamla þjóðvegi sem hefur verið lagður yfir þá. Heldur hinn nyrðri áfram 40-50 metra spotta frá þúst, en hinn syðri 20-30.

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: Ö-Bóndastaðir 2; SJM.II, 308

NM-203:007 vatnsból

65°31.371 N 14°16.875 V

“Norðaustan undir klettinum [þar sem Klettshús stóðu] var vatnsból bæjarins, lind, sem borið var úr heim, um 100 m langa leið, en leitt síðustu árin.” segir í örnefnalýsingu. Lindin er undir kletti suðvestur frá steinsteypu íbúðarhúsi og hátt gras í kringum hana. Ekki sést þarna í hlaðinn brunn heldur aðeins í auga milli grastóa og hafa spýtur verið lagðar yfir.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Bóndastaðir, 2

NM-203:008 frásögn um kvíar

65°31.374 N 14°16.671 V

Um 70 m austur af steinsteypu íbúðarhúsi voru kvíar. Þarna er sléttuð tún og sést ekki til fornleifar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-203:009 túngarður

65°31.299 N 14°16.982 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er talað um vörslugarð um hluta túns á Bóndastöðum. Á suðurmörkum túnsins er hár túngarður úr torfi, um 250 m suður frá bæ. Garðurinn er um 300 m langur og 1 m hár.

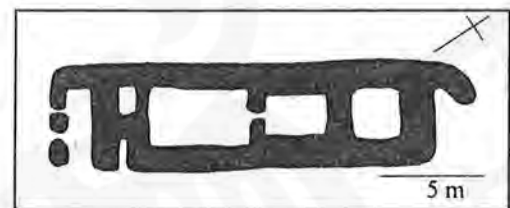
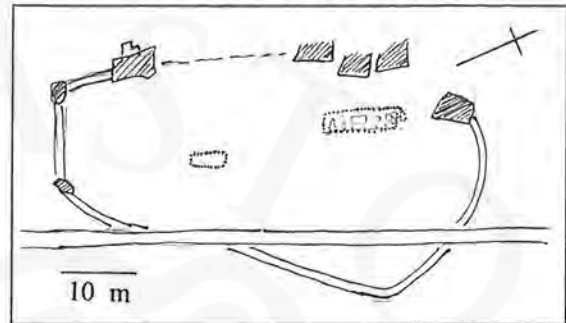
Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: SJM.II, 308

NM-203:010 Valhnúksstaðir

"Sagnir eru um annað afbýli, Valhnjúksstaði (eða -gerði), suðvestan við Markhamar, utarlega í landinu. Þar eru óglöggar rústir og garðlög" segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Valhnúksstaðir eru 2-300 m sunnar en Markhamarsklauf, sem gamli þjóðvegurinn liggur um og er tóftin vestan við gamla þjóðveginn. Hún er lyngi vöxnum og þýfðum móa, klettabelti er fyrir ofan hana og stakir klettur þar niður af. Tóftin er aflöng, 20 x 5 m að utanmáli, og signar hleðslurnar 70 cm háar. Garður er umhverfis tóftina og sést vel A við veginn, en verr ofan við hann og S frá tóftinni, þarna er mjög stórþýft og á kafi í lyngi. Mjög óskýr tóft, 8 x 5 m, er nær veginum.

Hættumat: hætta vegna gróðurs
Heimildir: SJM.II, 308 ; Ö-Bóndastaðir, 3

65°32.072 N 14°16.743 V

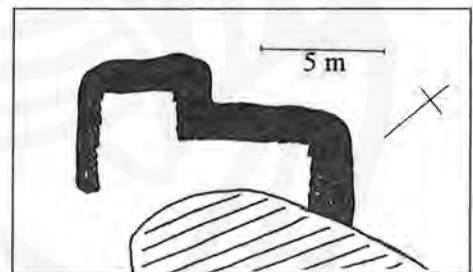
NM-203:011 Aðalborgarstekkur

"Undir Valhnjúk eru rústir af stekk, kallaður Aðalborgarstekkur." segir í örnefnalýsingu. Stekkjarrústin er við garðinn umhverfis Valhnúksstaði (NM-203:10), við suðvesturhorn garðsins og 30-40 m vestur frá gamla þjóðveginum. Hún er undir brekku með klettum efst, vestan við háan stakstæðan klett, sem notaður er sem hlið í mannvirkinu. Tóftin er L-laga, og hólfin tvö hornrétt hvort á annað. Hún 10 x 5 m að utanmáli, hleðslur eru signar og 60 cm háar. Tóftin er vaxin grasi og fjalldrapa.

Stekkurinn er kenndur við langömmu Sigurðar Karlssonar í Laufási.

Hættumat: hætta vegna gróðurs
Heimild: Ö-Bóndastaðir, 3;

65°32.028 N 14°16.760 V

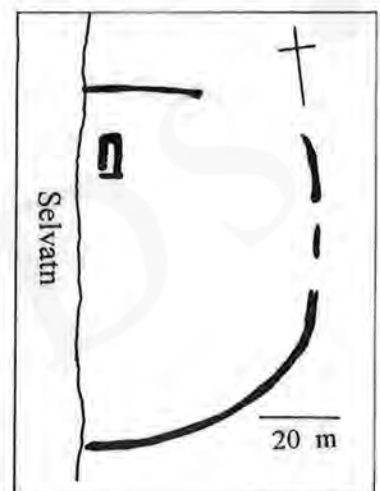

NM-203:012 sel

65°31.601 N 14°18.587 V

"... utan við miðju á [Selvatnsási] er fornt sel. Sér þar ærin garðlög, en ekki er lengur vallarlitur þar á neinu, allt gróið lyngi og hrísi". segir í örnefnalýsingu. Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er talað um beitarhús á þessum stað og segir þar: "Talið er að siðarnefndu húsin hafi verið byggð upp af Valþjófsstaðapresti eftir öskufallið 1875... Heimildir eru fyrir því, að þá heyjuðu bændur í Uppsveitum í blám í Hjaltastaðarþinghá, en askan barst ekki þangað."

Á austurbakka Selvatns er tótt og um hana garður. Á bakkanum á móti gengur klettur fram í vatnið og eru tóftirnar um

50 m norðar en hann. Landið þarna er vaxið lyngi og mjög þýft. Tóftin er aflöng, 12 x 6 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 50 cm háar. Umhverfis tóftina er hálfhringlaga gerði, vaxið lyngi og fjalldrapa og nokkurt kjarr vex í syðri hluta girðingarinnar.

Hættumat: hætta vegna gróðurs

Heimildir: SJM.II, 308; Ö-Bóndastaðir, 6;

NM-203:013 heystæði

65°31.317 N 14°15.850 V

15-20 m frá bakka Selfjós, 100 m sunnan við Tröð er heystæði í grasi vöxnu mýrlendi, á hól sem er nokkru stærri en tóftin. Hún er aflöng, 6 x 4,5 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 60 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-203:014 4 heystæði

65°31.352 N 14°15.942 V

Um 10 m norðvestur af heytótt NM-203:13, í blánni er fjórar heytóftir. Staðurinn er kallaður "í Kerinu" þrjár tóftanna stefna því sem næst norður-suður og eru 4 x 6 m að stærð, en hin fjórða er kringlótt og 7 m í þvermál. Hleðslur eru signar í öllum tóftunum, 30 - 40 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-203:015 heimild um beitarhús

65°30.715 N 14°17.423 V

"Haldi maður inn götur sem leið liggur frá Sandskeiði, eru beitarhúsin frá Bóndastöðum dálitinn spöl inn og upp frá vaðinu (nú brúnni) á læknum. Þau voru þrjú og hlaða við eitt þeirra. Spöl suður frá þeim er nýbýlið Laufás. " segir í örnefnalýsingu. Beitarhúsin voru um 150 m NV frá íbúðarhúsum á Laufási. Búið er að byggja þar sem þau voru og sést ekki til fornleifar. Þarna er nú fjárhús og hlaða, bárujárnsklædd á steinsteyptum grunni, og snýr A-V eins og beitarhúsin gerðu. Núverandi hús stendur þar sem nyrðra beitarhúsið var, það var tvístæðuhús. Hitt var einstæðuhús og hlaða bak við það.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 6-7; SJM.II, 308

NM-203:016 stekkur

65°30.635 N 14°17.564 V

"[Beitarhúsin] voru þrjú og hlaða við eitt þeirra. Spöl suður frá þeim er nýbýlið Laufás. En að húsunum liggur klettóttur endinn á Stekkás, og teygist hann alllangt inn." segir í örnefnalýsingu. Stekkás er klettahæð vestan við íbúðarhús á Laufási, tæplega 100 m vestar en eldra, eystra íbúðarhúsið. Gengið norður fyrir ásin, við norðurenda hans vestanverðan stóð fjárhús á grasi vöxnum hól við klettavegg og var stekkur milli hússins og klettaveggjarins. Klettaveggurinn var notaður sem austurhlið í stekknunum, en fjárhúsið var vesturhlið hans. Þetta var beitarhús frá Bóndastöðum, aflagt um eða eftir 1950. Sigurður Karlsson áætlað að húsið hafi verið 28 m langt og 6-7 m breitt og var stekkurinn jafnlangur því. Sigurður notaði húsið til bráðabirgða milli 1958 og 1965 og setti þá þak á tóttina. Tóttin var sléttuð upp úr 1990. Eftir stendur suðurveggur, endaveggur, úr stekknunum, grjóthlaðinn, um 4 m langur. Veggbrotið sem enn stendur er 4 m langt, 60 cm hátt og 50 cm þykkt.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 6-7

NM-203:017 Aðalborgartóft

65°32.872 N 14°15.295 V

"Neðan við Ófærur tekur við Bóndastaðablá, allt niður að fljótsbökkum, og eru neðst í henni aðalengjarnar. Þar rétt innan við merkin er heystæði, sem kallað er Aðalborgartóft." segir í

örnefnalýsingu. Tóftin er um 10 m frá fljótsbakkanum, í grasi vaxinni mýri. Hún er aflöng, 8,5 x 5 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 60 cm háar og standa grónar.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 3

NM-203:018 Afföll

Í örnefnalýsingu segir: "Skurðir lágu víða í gegnum bakka Selfljóts, sem kallaðir voru einu nafni Afföll; voru þeir stíflaðir til þess að halda vatni á engjunum, en "hleypt af" undir sláttinn, svo engjarnar þorruðu. ... Einn slíkur stóreflis skurður lá þarna rétt hjá Aðalborgartóft, oft nefndur Affallið, og veit ég ekki annað nafn á honum." Rétt sunnan við heystæðið 203:28, sem er um 80 m sunnan við 203:18, Aðalborgartóft, er greinilegur skurður, og sveigir til norðurs vestan við tóttina.

Hættumat: engin hætta

Heimild: Ö-Bóndastaðir, 3-4

NM-203:019 Skjónatótt

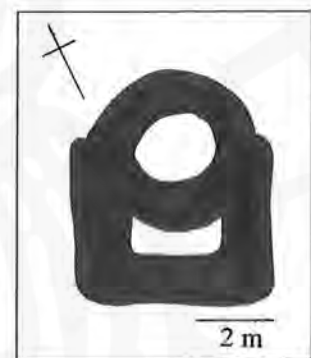
65°31.675 N 14°15.619 V

V

"Milli Affalls og Traðar er Skjónaaffall og gamalt heystæði, kallað Skjónatótt." segir í örnefnalýsingu. Skjónatótt er í grasi vöxnu mýrlendi, blá, um 900 m norðaustur frá íbúðarhúsi á Bóndastöðum. Lögun tóftarinnar er óregluleg, hún er 7 x 5 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 50 cm háar.

Hættumat: engin hætta

Heimild: Ö-Bóndastaðir, 4

NM-203:020 Tröðin

65°31.389 N 14°15.847 V

"Rétt út og niður frá túni á Bóndastöðum var í kringum síðustu aldamót gjörður úr snyddu vegur yfir Kelduna og Blána, ofan á bakka, og var oftast nefndur Tröðin, notaður til heyflutninga, en entist illa. Nýlega viðgerður þó, þegar hætt var að mestu að nytja þessar miklu engjar." segir í örnefnalýsingu. Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að tröðin hafi verið endurbætt mikið 1910, þar er hún talin úr grjóti.

Tröðin sést greinlega um 150 m austan við steinsteypt íbúðarhús, og má fylgja henni með vissu um 300 m austur yfir mýrina, Blána. Tröðin er um 2 m breið og hleðslan sigin, um 40 cm há. Austasti endi þess hluta sem sést skýrt er um 30 m frá fljótsbakkanum. Ekki sést grjót í tröðinni nú, en Sigurður Karlsson segir að grjót sé í henni.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 4; SJM.II, 308

NM-203:021 heimild um tröð

"Tröð úr grjóti yfir blána, úr keldu neðan túns, og þvert niður á Selfljótsbakka, endurbætt mikið 1910, og síðan byggð önnur sunnar." segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi.

Syðri tröðin sem hér er getið fannst ekki þegar skráð var á vettvangi. Sigurður Karlsson segir að hún sé mjög sokkin og hafi aðeins náð yfir mesta votlendið, yfir kelduna, og því verið miklu styttri en NM-203:20.

Heimildir: SJM.II, 308

NM-203:022 áveita

65°31.059 N 14°15.708 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir: "Í tíð séra Björns Þorlákssonar (1874-1884) gerð mikil áveita á Hjaltastaðablá. Fljótið var stíflað með grjótgarði rétt við Höfðana (brúna), og sést grjótbálgurinn enn, en er nú mjög siginn í sandbotninn. Bóndastaðir áttu hlut að. Enn sér glögg merki stíflugarða og áveituskurða í blánni".

Milli fljótsbakka sést grjóthleðsla skammt fyrir neðan brúna. Garðurinn var töluvert upp úr þegar skráð var, enda lágt í fljóti. Hann nær þvert yfir fljótið, er 50-60 m langur og 3 m breiður. Hleðslurnar eru signar.

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: SJM.II, 312

NM-203:023 Jósefstótt

65°30.176 N 14°16.927 V

"Jósefstótt heitir heystæði langt inn með Selfljóti, suðaustur af Laufási, en þar fyrir ofan voru víðlendar mýrar, sem nú hafa verið ræstar fram." segir í örnefnalýsingu.

Tóftin er á bakka Selfljóts, um 500 m norðaustur frá hlöðu I Kvisthaga. Tóftin er 10 m frá árbakkanum, í þýfðum móa sem vaxinn lyngi og grasi. Hún er kringlótt, 6 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 50 cm háar.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 5.

NM-203:024 mylla

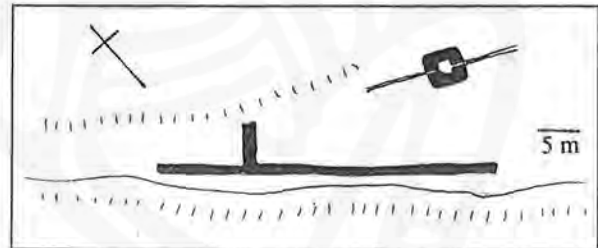
65°30.812 N 14°16.920 V

Í örnefnalýsingu segir: "Heitir Myllumelur þar sunnan við lækinn, og sá þar vel fyrir vatnsmyllu." segir í örnefnalýsingu. Myllan er í grasi vöxnu lækjargili þar sem lækurinn fellur niður á sléttlendið, um 100 m norður frá veginum, sem liggur frá vegamótum við Laufás og að brú á Selfljóti, 450 m austan við þjóðveg. Þarna er myllukofi með vatnsrennu að og frá, og garður meðfram lækjarfarvegi til að beina læknum í farveginn. Myllukofinn er ferhyrndur, 4 x 4 m að utanmáli, og signar hleðslurnar 80 cm háar.

Að sögn Sigurðar Karlssonar er garðurinn yngri en myllan.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 5; SJM.II, 308

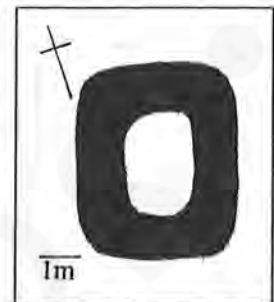

NM-203:025 heytótt

65°31.404 N 14°15.734 V

Á bakka Selfljóts, ca 50 m norðan við Tröðina er tótt í grasi vöxnu mýrlendi, blá. Tóttin er ferhyrnd, 5 m að lengd og 4 m að breidd að utanmáli, og er heystæði. Þessi tótt hafði ekki sérstakt nafn en var kölluð "tóttin við Traðaaffallið".

Hættumat:engin hætta

NM-203:026 garðlag

Um það bil 10 metrum sunnan við tótt 203:031 má sjá garð, 0,5 m breiðan og 50 cm háan sem liggur frá fljótsbakka og stefnir austur-vestur, eða 30° norðar en vestur. Garðurinn er milli 40 og 50 m langur. Notkun óviss, en þarna gæti hafa verið áveita.

Hættumat: engin hætta

NM-203:027 Daddahóll

65°31.371 N 14°16.848 V

“Rétt utan við vatnsbólið er lítill hóll, kallaður Daddahóll, leikvöllur barna...” segir í ornefnalýsingu. Daddahóll er 50 m suðvestur frá steinsteypu íbúðarhús, 20 m norðaustur frá háum kletti, sem Kletthúsin (NM-203:2) eru uppi á. Austan og norðan við hólinn er sléttað tún. Á hólnum er tóft af útihúsi sem skiptist í tvö hólf. Tóftin er ferhyrnd, 8 x 7,5 m að utanmáli og signar hleðslur 50 cm háar.

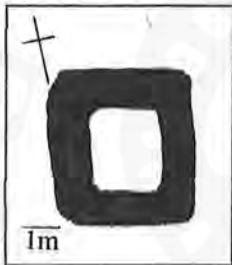
Heimildir: Ö-Bóndastaðir, 2.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-203:028 heystæði 65°31.764 N 14°15.467 V

Suðaustur af Markhamri, 20-30 m frá bakka Selfljóts og um 80 m frá mörkum er heystæði í grasi vöxnu mýrlendi. Tóftin er aflöng, 8 x 4 m að utanmáli. Hleðslur eru signar, 40 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-203:029 heystæði

65°31.699 N 14°15.579 V

Á bakka Selfljóts er heystæði, 4 m frá fljótinu og 15 m N af "Skjónatótt". Tóftin er í grasi vöxnu mýrlendi. Hún er ferhyrnd, 4 x 3,5 m að utanmáli, og signar hleðslur 50 cm háar.

Hættumat: engin hætta

NM-203:030 heystæði

65°31.204 N 14°15.718 V

Á bakka Selfljóts, 50 m norðar en "Kringluaffall" er heystæði í grasi vöxnu mýrlendi. Tóftin er aflöng 5 x 4 m að utanmáli, hleðslurnar eru signar og um 50 cm háar.

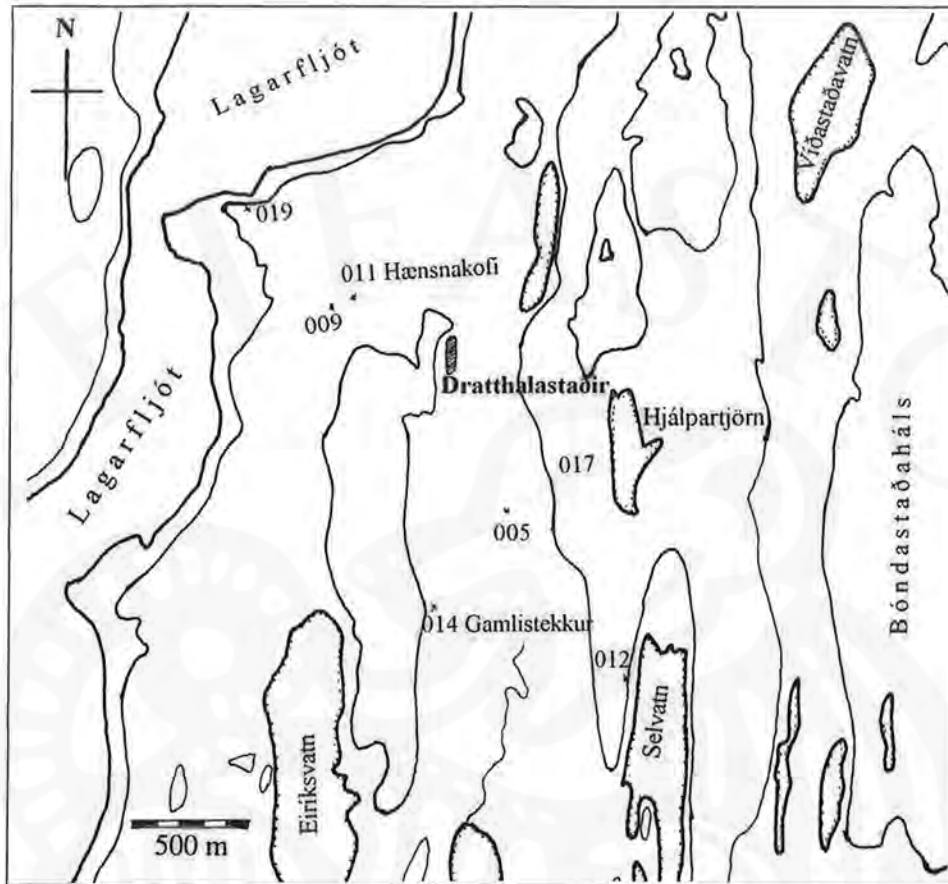
Hættumat: engin hætta

3. Fornleifaskrá

Hér er birt skrá um fornleifar í landi Hreimsstaða, Rauðholts, Hjaltastaðar, Svínafells, Jórvíkur, Jórvíkurhjáleigu, Viðastaða, Hrollaugsstöða, Bóndastaða og Dratthalastaða. Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti og hver jörð hefur númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Nýbýli sem reist hafa verið á þessari öld fá ekki sérstakt númer, enda hafa minjarnar tilheyrt eldri jörðunum og fylgja þeim í skráningunni.

Hverri fornleif er gefið númer sem er bætt aftan við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: NM-180:001). Á eftir númeri fornleifar kemur heiti hennar eða hlutverk og síðan hnattstaða í gráðum og mínútum. Áætlað frávik frá miðju er um 25 metrar að meðaltali, þar sem getur um “heimild um...” t.d. útihús, er átt við að til eru heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skráninguna. Þó engar minjar hafi fundist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirliggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki. Þá fylgir leiðarvísir að fornleifastaðnum, mat á þeirri hættu sem fornleifar kunna að vera í og tilvísanir í heimildir um minjastaðinn ef einhverjar eru. Hættustig eru eftirfarandi: 1) engin hætta, 2) lítil hætta, 3) hætta og 4) mikil hætta. Hættuorsök er tilgreind hverju sinni. Þá er getið heimilda.

Alls hafa 267 minjastaðir verið skráðir á þessum tíu jörðum. Flest númer voru skráð á Hrollaugsstöðum, 39 minjastaðir, en fæst í Jórvíkurhjáleigu, 13. 239 eiginleg mannvirki voru skráð, en aðrir staðir eru vöð (5), staðir sem tengjast þjóðsögum eða þjóðtrú (6), hellar (2), kola- og mógrafir (11), reiðgötur (1) og lindir (1). Mannvirki eru sjáanleg - eða mannvirkjaleifar - á 173 stöðum. Ekki er þar alltaf um heilar tóftir að ræða, sums staðar hefur þeim verið rutt niður en má enn sjá á þeim nokkurt lag. Algengasta ástæðan fyrir því að mannvirki sjást ekki lengur á yfirborði er að sléttað hefur verið yfir þau eða önnur hús reist á sama stað. Þetta á við um 68 staði. Á vettvangi var gert hættumat fyrir hvern minjastað, og var hægt að meta hættu á 241 stað. 73 staðir ekki í neinni hættu. 122 staðir eru í hættu vegna ábúðar, þar af 26 í lítilli hættu. Í þessum flokki eru minjar sem eru horfnar af yfirborði - sem byggt hefur verið á eða sléttað yfir - og mannvirki sem eru

Kort 19. Fornleifakort. Dratthalastaðir

NM-204 Dratthalastaðir

Í máldaga kirkjunnar að Kirkjubæ í Hróarstungu, sem tímasettur er “1570 og síðar” segir að kirkjan eigi “Drambalastade ijtne.” Ritháttur Dratthalastaða hefur verið á reiki og einnig mun myndin Dranghalastaðir koma fyrir í heimildum. Mannbein fundust við jarðrækt á Dratthalastöðum 1966. Talið var að þau væru úr kumli og hefur þá verið byggð á Dratthalastöðum í heiðni. Jörðin er talin 6 hdr. í Jarðatali 1847. Hún er engjalítill, en beit góð fyrir sauðfé og ræktunarskilyrði ágæt.

Heimildamaður: Stefán Guðmundsson f. hér 17.06.1922

NM-204:001 bæjarhóll

65°32.608 N 14°19.817 V

Gamli bærinn stóð þar sem nú er lítill garður sunnan/suðvestan við núverandi íbúðarhús. Húsið var reist 1953 og gamli bærinn rifinn skömmu síðar. Garðurinn afmarkast af heimreið að sunnan, fjárhúsi að vestan og íbúðarhúsinu að norðan. Syðst í honum er allstórt lerkitré. Garðurinn er í nokkurri órækt og ekki hægt að sjá hvort merki eru um bæjarhúsin.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: SJM.II, 329; Túnakort 1919

NM-204:002 Sauðhús

65°32.699 N 14°19.785 V

“Sauðhús voru úti á túni.” segir í örnefnalýsingu. Efst í brekkunni utarlega í túni, um 200 m norður frá bænum voru Sauðhús, fjárhús og hlaða. Túnið þarna var sléttað með vélum, líklega á 6. áratuginum, og sjást engin merki um húsin lengur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimild: Ö-Dratthalastaðir, 2

NM-204:003 frásögn um hesthús

65°32.50 N 14°19.805 V

Vestast í túninu fyrir sunnan bæinn, um 300 m frá bænum er smáhóll í túninu, þar var hesthús. Hóllinn er fyrir neðan lága hamra og rétt innan við girðingu. Hann er ósleginn og nær svolítið fram á túnið. Grjót sést í grasrótinni þar sem hesthúsið var.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:004 Fremstahús

65°32.500 N 14°19.844 V

“Fremst á túni voru tvö hús, annað Stórahús, hitt Fremstahús.” segir í örnefnalýsingu.

Vestast í túninu sunnan við bæinn, um 300 m frá bænum er smáhóll utan í túninu, um 15 m niður af hólnum var Fremstahús. Þarna er búið að slétta túnið en dæld er í það um 9 x 6 m, þar sem húsið var og sést grjót í sverðinum. Ekki er hægt að slá blettinn.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimild: Ö-Dratthalastaðir, 3

NM-204:005 heimild um myllu

65°32.236 N 14°19.477 V

“Innst á túninu rennur lækurinn [Dratthalastaðalækur] undir jarðbrúm. Þar skammt fyrir innan er gömul myllutótt, kölluð Mylla” segir í örnefnalýsingu. Gengið út fyrir tún SSA frá bænum, 6-700 m. Skurður er austan með túninu, þar sem hann beygir þvert til austurs og heldur áfram enn austar er horn utan við tún og hlykkjast lækurinn þar um. Þarna var myllan. Stefán Guðmundsson man eftir helluhleðslum í læknum, en hætt var að nota mylluna fyrir hans minni. Þar sem myllan var sjást ekki lengur hleðslur, en garður sem stíflaði lækinn fyrir ofan mylluna er um 6 m hvorum megin við skurðinn. Austan við lækinn er mýri og móaholt, en norðar er hann kominn í djúpan skurð sem fer um túnin.

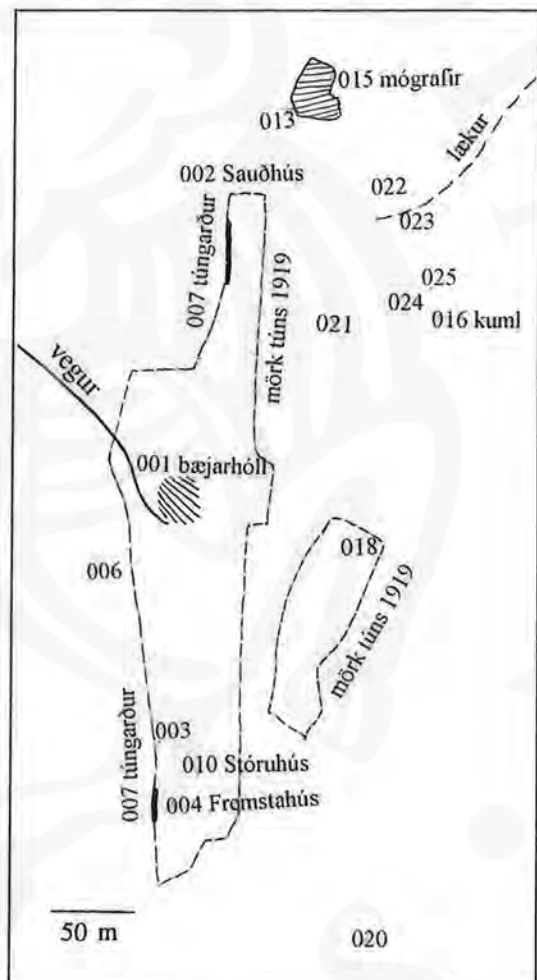
Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimild: Ö-Dratthalastaðir, 2-3

NM-204:006 brunnur og vatnsleiðsla

65°32.581 N 14°19.903 V

“Klettur fram og upp af bæ er alltaf kallaður Vatnsleiðsluklettur.” segir í örnefnalýsingu. Gengið með girðingu ofan við bæinn til suðurs. Girðingin fer meðfram lágum kletti og er brunnur 7 m ofan við klettinn. Brunnurinn hefur verið byrgður með járn og plönkum. Frá brunnum var vatnið leitt eftir rennu að bænum. Þarna er allt á kafi í gróðri og sést rennan ekki.

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Kort 20. Fornleifakort. Dratthalastaðir - bæjarstæði

Heimild: Ö-Dratthalastaðir, 2

NM-204:007 túngarður

65°32.485 N 14°19.848 V

Norðvestan til í túninu norðan við bæinn eru óljós merki um túngarð á um 50 m kafla. Syðst og vestast í túninu sunnan við bæinn, um 30 m innan við girðingu sést grjóthleðsla á 8 m kafla. Í nyrðra túninu er stórpýfður mói vestan við garðleifarnar en þær sjálfar utan í túninu og mjög hlaupnar í þúfur. Í syðra túninu er grjóthleðslan vestan við túnið, neðan undir lágum hömrum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: SJM, 329

NM-204:008 heimild um flóðgarða

"Talsvert af flóðgörðum í blánni inn af bænum; þar voru aðalengjarnar; og stíflur í læknum"" segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Flóðgarðar fundust ekki við leit, tún hafa verið stækkuð mikið til suðurs og garðar líklega sléttaðir. Stífla í læknum sést þar sem myllan (NM-204:5) var.

Heimild: SJM, 329

NM-204:009 heimild um stekk

65°32.636 N 14°20.428 V

"Beitarhús eru mitt á milli Fljóts og bæjar og eru kölluð Stekkur." segir í örnefnalýsingu.

Ekið áfram skamma leið framhjá heimreiðinni að Dratthalastöðum. Norðvestan við þjóðveginn er stakur áberandi klettur og var stekkurinn undir honum. Stefán Guðmundsson man eftir að þar hafi verið fært frá. Beitarhús voru reist á Stekknum 1943, búið er að rífa þau en steinsteypt súrheysgryfja er norðan við klettinn. Leifar af þaki beitarhúsanna sjást enn á klettinum.

Heimildir: Ö-Dratthalastaðir, 2; SJM, 329

NM-204:010 Stórhús

65°32.514 N 14°19.797 V

"Fremst á túni voru tvö hús, annað Stórahús, hitt Fremstahús." segir í örnefnalýsingu.

Stórhús voru í túninu sunnan við bæinn, 40-50 m norðar en Fremstahús (NM-204:004), og neðar í túninu en hesthúsið (NM-204:003).

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Dratthalastaðir, 3

NM-204:011 Hænsnakofi

65°32.679 N 14.20.301 V

"Skammt þar frá [Stekknun], í austnord austur, er stakur klettadrangi, sem alltaf var kallaður Hænsnakofi, en undir honum mótaði fyrir gamalli tóft. Hænsni voru höfð þar á sumrin. Hænsnakofi er um 10 mín. gang frá bæ." segir í viðbótum við örnefnalýsingu. Hænsnakofinn var fljótsmegin við veginn, um 150 m frá afleggjara að bænum. Klettadranginn er syðst og austast í girtu túni næst veginum, stakur stór steinn, um 2,5 m á hæð og 4 m á breidd. Umhverfis hann er óslegin smáskák, en þarna er búið að slétta og sést tóftin ekki lengur.

Heimild: Ö-Dratthalastaðir (athugasemdir og viðbætur), 1-2

NM-204:012 beitarhús

65°31.822 N 14°18.920 V

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi segir að beitarhús á Langaási við Selvatn ytra hafi verið endurbyggð 1933, og flutt 1954. Gengið

austur frá bænum og eftir slóða sem liggur eftir Langaási að beitarhúsunum. Tóftin er eitt hólf með tveimur gördum, og hlaða/heytoft áföst. Steinsteypa er ofan á gördunum. Hér voru áður eldri beitarhús, að sögn Stefáns Guðmundssonar. 10 m sunnan við tóftina er önnur smærri, 7 x 4 m að innanmáli. Tóftin er eitt hólf með garða í miðjunni. Hún er hlaupin í þúfur, miklu grónari og óskýrari en stærri tóftin, og virðist eldri.

Hættumat: engin hætta

Heimild: SJM, 329

NM-204:013 tóft

65°32.721N 14°19.723 V

Á suðvesturbakka svarðargrafar (NM-204:15), rétt utan við þverskurð sem er um 250 m norður frá bænum, er lítil tóft, 2 x 1,5 m að innanmáli. Tóftin er mjög hlaupin í þúfur, hleðslur eru 50 cm háar en austurhlið vantar. Þarna var svörður þurrkaður.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:014 Gamlistekkur

65°31.983 N 14°20.033 V

"Gamlistekkur er suðvestur frá bæ, eða í svonefndri Hraunabrekku." segir í viðbótum við örnefnalýsingu. Gengið með hliðinn suður frá bænum, 2-300 m suður fyrir innsta tún. Hliðin er öll mjög gróin. Áberandi birkitré vex upp að lágum klettum, þar fyrir neðan er stekkurinn, 10 m langur upp eftir brekkunni og 3ja m breiður. Syðri veggur hans sést best, hann er 70 cm hár, torfhladdinn og nær nokkuð niður brekkuna, annars er stekkurinn allur á kafi í gróðri og sést illa. Gras vex í botninum innst, en framar fjalldrapi og víðir. Stekkurinn er í stórhættu vegna gróðurs, hleðslur standa á kafi í lyngi og fjalldrapa, en þegar gróður var rifinn frá á norðurhlið komu í ljós vandaðar grjóthleðslur.

Hættumat: stórhætta vegna gróðurs

Heimild: Ö-Dratthalastaðir (athugasemdir og viðbætur),1

NM-204:015 mógrafir

65°32.753 N 14°19.700 V

"Góð svarðartekja var í Dratthalastaðalandi, en svörður var undir allri mýrinni neðan við bæinn, misjafnlega djúpur. Hann var mikið tekinn á tímabili, líka frá fleiri bæjum. Miklir lurkar voru í honum. Svarðartekju var hætt 1940-50." segir í viðbótum við örnefnalýsingu. Um 300 m norður frá bænum, milli tveggja ystu túna er stór og djúp gryfja, 40 x 25 m, og 1 m á dýpt. Móaholt er austan við gryfjuna en annars tún. Á SV bakka gryfjunnar er hálfhringlaga tóft, þar sem svörðurinn var þurrkaður (NM-204:13).

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Ö-Dratthalastaðir (athugasemdir og viðbætur),2

NM-204:016 kuml

65°32.664 N 14°19.612 V

Vorið 1966, þegar verið var að setja niður kartöflur þar sem land hafði verið brotið haustið áður, fann Stefán Guðmundsson bóndi mannabein í flaginu. Var niðursetningunni þá hætt og Kristján Eldjárn gert viðvart. Hann kom að Dratthalastöðum um haustið. Kristján skrifar:

"Þegar ég kom á staðinn og sá flagið, virtist mér þegar í stað sem vonlítið mundi að finna, hvaðan þessi bein hefðu borist, því að kennileiti voru fá í flaginu. Á einum stað sást þó allmikið grjót, en ekkert var þar, sem benti til kumla, enda ekki alveg víst, að grjót þetta sé á þessum stað af manna völdum. Margar holur gerði ég í flagið, þar sem mér virtist ekki með öllu óhugsandi, að einhverjar vísbendingar fengjust. En allt kom fyrir ekki, og alls staðar kom ég

fljótlega niður á óhreyfðan ísaldarleir. Gafst ég upp við að finna það kumlstæði, sem mannabein þessi hljóta að vera frá, því að varla kemur annað til mála en að hér sé um að ræða leifar af fornaldarkumli. Staðurinn er alveg tilvalinn fyrir kumlsteig frá Dratthalastöðum, í þurru holti um 2-300 m suður frá bæ, andspænis honum, hinum megin við mýrarsund, sem aðskilið hefur tún og holt. Staðurinn hefur ekki sérstakt nafn.

Beinin frá Dratthalastöðum hefur Jón Steffensen skoðað. Þau eru úr tveimur mönnum, höfuðkúpabrot og brot úr lærlegg, en of lítið er af beinum til þess að nokkuð fleira fróðlegt verði um þau sagt.”

Stefán Guðmundsson vísaði á staðinn þar sem beinin fundust. Hann er í nyrsta túni fyrir austan bæinn, á lágrí hólbungu fyrir miðju túninu, skammt austan við skurð. Kristjáni telur þetta ranglega í suður frá bænum, hið rétta er að þetta er austur frá honum.

Heimild: KE Árb.1967,bls.102-3.

NM-204:017 kolagrafir

65°32.538 N 14°19.307 V

Fyrir austan tún, í átt að ásnum, er móaholt. Í holtinu er krökkt að gryfjum og ekki hægt að koma á þær tölu. Gryfjurnar eru misstórar, en flestar um 1 m á kant, og 50 cm djúpar. Stefán Guðmundsson telur að þarna hafi verið kolagrafir, þær eru frá því fyrir hans minni.

Hættumat: lítil hætta vegna gróðurs

NM-204:018 frásögn um útihús

65°32.592 N 14°19.688 V

Nyrst og austast í túni sunnan við troðning sem liggur austur frá bænum, voru miklar útihúsatættur. Túnið þarna er sléttað og sjást ekki merki um útihús.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:019 tóft

65°32.942 N 14°21.056 V

Gengið frá þjóðveginum í átt að Lagarfljóti, út fyrir Dratthalastaðatún, yfir móa og að hól sem er við fljótið. Tóftin er undir hólnum norðanverðum og sést vel úr fjarska. Tóftin er grasi gróin en lyngmói umhverfis hana. Stefán Guðmundsson man ekki eftir tóftinni í notkun og veit ekki hvað var þarna.

Hættumat: engin hætta

NM-204:020 frásögn um útihús

65°32.454 N 14°19.643 V

Gengið niður frá bænum og suður eftir túni austan við skurðinn sem liggur S-N næst fyrir neðan bæ. Um 350 m frá bænum, 10 m frá bakka hlykkjótts skurðar, var útihús. Sunnan við staðinn er áberandi sveigja á skurðinum til vesturs. Túnið þarna er sléttað og sjást engin merki um útihús.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:021 frásögn um útihús

65°32.665 N 14°19.706 V

Í miðju miðtúni norðaustur af bæ, litlu sunnar en á móts við grafreit, var útihús. Stefán Guðmundsson man eftir tóftum á þessum stað, en búið er að slétta túnið og sjást engin merki um útihús lengur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:022 tóft

65°32.709 N 14°19.628 V

Rétt 20 m utan við ysta tún fyrir austan bæ og ofan við næsta tún fyrir ofan svarðargryfju er lítil

tóft í stórþýfðum móa. Tóftin er hlaupin í þúfur og hleðslur útflattar. Hún er 3 x 2 m að innanmáli.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:023 þvottastaður

65°32.686 N 14°19.581 V

3 m norðan við austasta og nyrsta tún, voru hlóðir við bakka lækjarins sem rennur fyrir norðan túnið. Þarna var þvegin ull. Gróið er yfir hlóðirnar en þær sjást þó enn, 70 x 50 cm að utanmáli og 30 cm á hæð.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:024 þúst

65°32.671 N 14°19.597 V

Gengið norður með skurðbakka um 150 m frá troðningi sem liggur austur frá bænum, meðfram austasta og nyrsta túni. Þar er þúst í stórþýfi, 6 m vestan við túnið og 20 m frá skurðinum, og telur Stefán Guðmundsson og þarna hafi verið tóft. Óljóst sést 6 m löng hleðsla, um 60 cm há, og nær skurðinu, 2,5 m vestar, önnur hleðsla, 2,5 m á lengd.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

NM-204:025 frásögn um tóft

65°32.663 N 14°19.593 V

Norðvestan undir hölbungu þar sem mannabein fundust (NM-204-016), þ.e. um 170 m norður frá troðningi sem liggur austur frá bæ, neðst í nyrsta og austasta túni, var tóft sem sléttað var yfir 1965, að sögn Stefáns Guðmundssonar.

4. Fornleifar og byggð

Landslag í Hjaltastaðapinghá, eða Útmannasveit eins og sveitin hét forðum, er afar fjölbreytt og sveitin gróðursæl. Í innanverðri sveitinni einkenna lágir ásar landslagið, vaxnir lyngi og kjarri, en mýrarflákar á milli þeirra og víða vötn og tjarnir. Þegar utar dregur tekur við láglendi, myndað af framburði Jökulsár á Dal, Lagarfljóts og Selfljóts. Víðáttumiklar blár eru við bakka Selfljóts og skerast inn milli ásanna eins og firðir eða flóar. Beitarlönd eru víðast allgóð, en oft snjóþungt á vetrum. Engjaheyskapur var löngum mikilvægur og áveituskurðir grafnir á blánum og stíflaðir til að halda vatni á engjunum á vorin. Stíflugarður sem gerður var þvert yfir Selfljót við Höfða er dæmi um mikinn framkvæmdahug í mönnum undir lok 19. aldar. Garðurinn sést enn og er merkilegt mannvirki, hann gagnaðist þó ekki eins og vonir stóðu til því hann sökk í sendinn botn fljótsins. Búnaðarfélag var stofnað í Hjaltastaðahreppi laust eftir 1880 og stuðlaði að jarðbótum í sveitinni. Um aldamót eignaðist félagið plóg og herfi, og voru þaksléttur gerðar á flestum bæjum frá aldamótum og fram á 4. áratug aldarinnar. Löngu fyrir aldamót voru menn þó byrjaðir að slétta tún með handverkfærum og má nefna að 1866 voru sléttaðir 200 fa² á Hjaltastað. Vélvinnsla túna hófst laust fyrir 1940 og hafa margir minjastaðir orðið jarðýtum og skurðgröfum að bráð.

Flestar minjar er að finna við bæjarstæðin, í túni er rétt fyrir utan, en nálægt bæjum eru varðveisluskilyrði verst og mikið af minjum hefur horfið þegar ný hús voru reist og tún sléttuð. Fjær bæjum eru minjar betur varðveittar. Stekkir eru varðveittir á mörgum bæjanna, þeir eru oft allfjarri bæjum og algengt að þeir hafi verið reistir við kletta þar sem alhald er gott frá náttúrunnar hendi. Á beitolandinu fjær bæjum eru einnig beitarhús, mörg þeirra vel varðveitt og ekki í hættu vegna framkvæmda en nokkur vegna gróðurs. Á blánum hafa ekki verið mannvirki önnur en veitumannvirki og heystæði við bakka Selfljóts, flest eru vel varðveitt en nokkur í hættu vegna rofs og beitar.

Bæjarhólar og bæjarstæði

Bæjarhólar myndast þar sem bæir hafa staðið á sama stað um aldir. Hólarnir verða til úr byggingarefni, torfi og grjóti, gólfloðum sem hafa hlaðist upp í tímans rás og öskuhaugum, og geta orðið allt á fjórða metra á þykkt. Í bæjarhólum er helst að leita upplýsinga um húsakost,

fæðu og almenn lífsskilyrði til forna og þar seru mestar líkur á að finnist merkir gripir. Bæjarhólar eru því langmikilvægustu minjastaðirnir, en jafnframt þeir sem einna verst hafa farið í uppbyggingu í landbúnaði á þessari öld. Ný bæjarhús eru oft reist á sama stað og bæirnir hafa staðið um aldir, og þar sem kjallarar eru niðurgrafnir geta minjarnar í hólnum gereyðilagst.

Bæjarhólar á skráningarsvæðinu eru tiltölulega vel varðveittir. Á Hreimsstöðum er bæjarhóllinn óskemmdur og sést enn herbergaskípan síðasta bæjarins sem stóð á hólnum áður er nýtt íbúðarhús var byggt annars staðar. Í Jórvík og Jórvíkurhjáleigu stóðu tóftir síðustu bæjanna lengi, en var rutt niður í riðuhreinsunum um 1990. Hólarnir sjálfir eru óskertir og minjar líklega vel varðveittar. Á Bóndastöðum og Rauðholti hafa verið byggð íbúðarhús á gömlu bæjarhólunum og á Dratthalastöðum er íbúðarhús rétt við gamla bæjarstæðið. Á bæjarhólnum á Bóndastöðum hefur verið reist íbúðarhús með kjallara, fjós, hlöður og haughús, og er hóllinn að líkindum mjög skemmdur. Á Hjaltastað og Svínafelli hefur verið sléttað yfir bæjarhóla, á Hjaltastað er hóllinn undir hlaði en hleðslur sjást þar enn, og svo er einnig á Svínafelli þar sem bæjarhóllinn er í sléttuðu túni. Á Viðastöðum og Hrollaugsstöðum hafa bæjarhús verið færð og sléttað yfir bæjarhólana, en á hvorugum staðnum er bæjarhóll mjög skemmdur.

Í landi Rauðholts er eyðibýlið Guðrúnarstaðir. Guðrúnarstaða er getið í heimildum á 16. öld og voru eyði seint á 18. öld þegar Ólafur Olavíus ritaði Ferðabók sína. Þá var ekki vitað hvenær Guðrúnarstaðir fóru í eyði, né hvers vegna. Á Guðrúnarstöðum eru vel varðveittar tóftir bæjarhúsa, túngarður og 2 útihús. Tvö eyðibýli hafa verið skráð í Hjaltastaðalandi. Rústahóllinn í Töðuvallagerði er stór og mikill, túngarður umhverfis hann og útihús rétt innan við garðinn. Í Grafargerði er skýr tóft, en lítil og líklega yngri en aðrar minjar þar. Túngarður, sem gengur frá Grafargerðishöfða í átt að Staðará, er mjög á kafi í gróðri en þó má greina stórt hól innan hans og einnig litla útihúsatóft. Ekki er vitað hvenær byggð var á þessum stöðum. Í Litlu-Jórvík í landi Jórvíkur eru tóftir eyðibýlis, mikill hól og túngarðsleifar fyrir klettavikum. Í vikunum eru a.m.k. tvær litlar tættur. Steinbogi er í Viðastaðalandi og fór í eyði 1833. Þar er varðveittur túngarður en óvíst hvort bæjarrústir eru varðveittar í litlum hól sem þar er. Beitarhús frá Hóli voru síðar á Steinboga. Malarvegur hefur verið lagður fast upp við beitarhúsatóftirnar og ekki útilokað að þá hafi aðrar minjar skemmt. Í landi Bóndastaða eru varðveittar rústir tveggja afbýla, auk þess sem kot var í túnjaðrinum. Á Bólatóftum var síðar reist hesthús og sjáanlegar tóftir e.t.v. leifar þess, en túngarður sést enn þótt vegur hafi skemmt hann á köflum. Á Valhnússtöðum er skýr túngarður utan um húsatóftina, og innan hans óskýr tóft útihúsa.

Túngarðar og útihús

Útihús eru langstærsti minjaflokkurinn, en þau eru víðast horfin, hafa verið sléttuð undir tún eða horfið undir nýrri byggingar. Frá þessu eru þó nokkrar undantekningar. Útihúsatóftir eru sjáanlegar í túnjaðrinum á Hrollaugsstöðum og hrútakofa- og hesthústættur eru undir klettum skammt frá bænum. Þar standa enn brot úr túngarði. Á Bóndastöðum er varðveittur túngarður á löngum kafla og þar sjást tóftir fjárhúsa og hesthúss, en á Hjaltastað eru öll útihús horfin undir tún. Það á einnig við í Rauðholti og á Dratthalastöðum, með einni undantekningu en sú tóft er utan við tún. Brot úr túngarði sjást enn á Dratthalastöðum. Í Jórvík og Jórvíkurhjáleigu hefur verið sléttað yfir útihúsatóftir, en sumum aðeins rutt niður og sjást merki þeirra enn þó ekki sé á þeim lag. Á Víðastöðum er lítil útihústóft utan við túnið, en þar hefur annars verið sléttað úr öllum tóftum. Þar var smiðja í túni skammt frá bæjarhólnum, og er það eina dæmið um smiðju sem skráð var að þessu sinni. Hesthústóft er varðveitt á Hreimssstöðum og þar stendur enn brot úr túngarði. Túngarður er einnig sjáanlegur á kafla á Svínafelli, og utan í honum er hesthústóft. Flest þegar vitað er um hlutverk útihúsa hafa þau langoftast verið fjárhús. Hesthús eru einnig víða en fjós hafa verið sambyggð bæjarhúsum.

Tún og garðar

Þó að tún séu ekki mannvirki í venjulegum skilningi eru þau þó til orðin af mannavöldum og með aðferðum lífefnafræði og fornvistfræði má fá gömul tún til að gefa vísbendingar um sögu jarðræktar. Langflest heimatún á Íslandi eru enn í fullri notkun og hafa verið sléttuð margsinnis með stórvirkum vinnuvélum og á þau hefur verið borinn ólífrænn áburður um árabil. Tún sem orðið hafa fyrir slíku hnjaski henta verr til rannsókna og því er mikilsvert ef hægt er að finna tún sem eru að mestu ósnert af tækni 20. aldar. Túnasléttur hófust nokkuð snemma í Hjaltastaðapinghá, en gömlu túnin hafa síðan verið sléttuð með nútímataækjum. Blettir sem ekki hafa verið vélsléttaðir gætu helst fundist þar sem tún hafa náð upp í brattar brekkur undir klettum og vélar ekki komist að.

Garðrækt hefur verið talsverð í sveitinni og sums staðar hafist fyrir aldamót. Á túnakortum frá 1919 eru sáðreitir við alla bæi. Mest var ræktað að rófum og kartöflum, einkum til heimilis, en sums staðar dálitð selt. Á Hrollaugsstöðum er enn varðveittur sáðgarður frá því

fyrir aldamót, en annars staðar eru gömlu garðarnir horfnir. Þó sést enn brot af sáðgarðsvegg á Svínafelli.

Engjar og áveitur

Miklar engjar eru á skráningarsvæðinu og hefur snemma verið reynt að bæta þær með áveitum. Mesta áveitumannvirkið er garður sem lagður var þvert yfir Selfljót við Höfða um 1880, Hjaltastaður og Bóndastaðir stóðu saman að framkvæmdinni. Garðurinn seig niður í fljótsbotninn og gagnaðist ekki nema fyrsta árið, en sést enn vel beggja vegna fljótsins. Þá eru víða áveituskurðir og stíflugarðar, vel varðveittir í Víðidal í landi Hreimsstaða, en víða sokknir. Á bökkum Selfljóts og þurrlendisblettum eru heystæði, flest í Hjaltastaðar-, Hrollaugsstaða- og Bóndastaðablám.

Vatnsból

Brunnar eru skráðir á nokkrum bæjum. Á Víðastöðum og Hrollaugsstöðum sjást hleðslur kringum brunna og sömuleiðis á Dratthalastöðum. Þar var renna frá brunninum og vatnið leitt niður frá kletti og að bænum. Brunnur í Rauðholti, sem Brunnröð er kennd við, eyðilagðist við skurðgröft. Rétt við bæjarhólinn í Jórvíkurhjáleigu er brunnur, sem búið er að steypa. Á Bóndastöðum var vatn sótt í lind undir kletti um 100 m frá bænum. Vatnsból eru misgóð á skráningarsvæðinu, t.d. eru vatnsból á Hreimsstöðum og Víðastöðum sögð slæm.

Svarðartekja og kolagerð

Í Jarðatali 1847 segir um Hjaltastað að kolaskógur sé “ennþá nógur í heimalandi og í skógarteig staðarins í Hreimstaða landamerkjum.” Orðalagið bendir til þess að á þessum tíma hafi kolagerð verið á undanhaldi vegna minnkandi skóga. Kolagrafir finnast víða á svæðinu, svo víða að heildarskráning þeirra yrði ærið verk en áhugavert rannsóknarefni. Kolagrafir eru skráðar í löndum Hreimsstaða, Rauðholts, Hjaltastaðar, Svínafells og Dratthalastaða. Gryfjurnar sjást oft illa vegna gróðurs og eru eflaust víðar þar sem skógur hefur verið til kolagerðar.

Víða hefur verið rifinn hrís til eldsneytis og skógviður notaður þar sem hann gafst, en

nálægt bæjum, á líklegum ræktunar- eða byggingarsvæðum, og teljast því í hættu vegna almenns rasks og framkvæmda sem fylgir búskap. 18 staðir eru í hættu vegna rofs, 8 í lítilli hættu en 2 í mikilli. Skipuleg skógrækt er ekki á svæðinu, en gróður er víða í mikilli sókn eftir að beitarálag minnkaði, og eru allmargar tóftir komnar á kaf í fjalldrapa og víði. 24 staðir eru í hættu vegna gróðurs, tveir þeirra í mikilli hættu, og einn í stórhættu, Gamlistekkur í landi Dratthalastaða. Sjálfsáð birki getur skaddað rústir verulega, ræturnar sprengja hleðslur og gera uppgröft erfiðan eða ómögulegan, auk þess sem mikill gróður á rústum hylur þær sjónum þannig að erfitt verður að finna þær og skoða.

Ekki er vitað um hlutverk 32 minjastaða. Á 12 stöðum hafa verið mannabústaðir um lengri eða skemmri tíma og á nokkrum þeirra eru enn varðveittir túngarðar og útihúsatættur. Minjarnar tengjast flestar landbúnaði. 60 útihús eru skráð, 20 beitarhús, 15 stekkir, 5 kvíar, 8 áveitumannvirki, 26 heystæði, 5 myllur, 2 mógrafir, 1 smiðja, 5 landamerkjagarðar og 18 önnur garðlög. Nánari grein verður gerð fyrir einstökum minjaflokkum í 4. kafla.

fram til 1950 var mest notað tað og svörður. Miklar svarðargrafir eru á Viðastöðum og Dratthalastöðum. Þar var svarðartekja mjög góð og sótt frá fleiri bæjum. Við bakka svarðargrafarinnar á Dratthalastöðum er lítil tóft þar sem svörðurinn var þurrkaður.

Stekkir og kvíar

Fráfærur lögðust af á flestum bæjum á fyrstu tveimur áratugum aldarinnar, en á Dratthalastöðum voru ær mjaltaðar til 1930. Kvíar sjást enn á Hreimsstöðum og Hrollaugstöðum en í Rauðholti og á Bóndastöðum eru þær horfnar undir tún. Stekkirnir voru yfirleitt drjúgan spöl frá bæjum og þar sem aðhald hefur verið gott frá náttúrunnar hendi. Beitarhús voru byggð þar sem áður var stekkur frá Dratthalastöðum og nýbýlið Grænahlið í var reist á stekkjastæði frá Hjaltastað, en annars eru stekkirnir vel varðveittir. Stekkur frá Jórvíkurhjáleigu við Stekkhala er hlaðinn undir berggangi, og í Djúpabotni er stekkur frá Jórvík, þar er grjóthleðsla fyrir klettavík. Forvaðastekkur í landi Hjaltastaðar er sömuleiðis undir kletti, en í landi Viðastaða er Gamlistekkur hlaðinn milli staks kletts og brekku. Klettarnir hafa viðar verið notaðir sem veggir í stekkjum og eru margir þeirra falleg og sérkennileg mannvirki.

Beitarhús

Á öllum jörðunum nema Jórvíkurhjáleigu eru skráð beitarhús, víða mörg. Húsin eru oftast langt frá bæjum enda reynt að nýta allt beitarland, sums staðar var haft í beitarhúsum langt fram eftir þessari öld. Tvenn beitarhús eru á Svínafelli og rústahólarnar háir og breiðir, þar gætu áður hafa verið allmikil mannvirki. Þriðja tóftin á Svínafelli er nær alveg horfin á kaf í lyng og fjalldrapa, umhverfis hana er hefur verið girt tún, en túngarðar eru ekki sjáanlegir við nema fá beitarhúsanna. Við Jósepstættur í landi Hreimsstaða eru túngarðsleifar og á Vindheimaási er garðbútur, mjög sokkinn og óglöggur. Sums staðar hafa beitarhús verið reist þar sem túnskikar voru fyrir, t.d. í Hrisgerði og á Steinboga. Sel er aðeins skráð á einum stað, á austurbakka Selvatns í landi Bóndastaða. Þar er tóft og gerði umhverfis hana, vel varðveitt en í nokkurri hættu vegna gróðurs. Beitarhús voru síðar á sama stað.

fóru könnunarferðir um landið um og fyrir síðustu aldamót. Þeir lögðu helst leiðir sínar um sagnahéruð en Útmannasveit kemur ekki teljandi við sögu í fornþókmenntum, og er það líklega helsta skýringin á að minjar í hreppnum hafa ekki verið friðslýstar sérstaklega þótt þar séu ekki síður áhugaverðar fornleifar en annars staðar á landinu.

Minjastaðir sem skráðir hafa verið teljast fæstir í mikilli hættu, þótt nokkur dæmi séu um það, einkum þar sem gróður er mikill. Hins vegar hefur fjöldi minjastaða horfið undir tún og nýbyggingar á síðustu áratugum. Undanfarin ár hefur skilningur aukist á því að minjastaðir hafi gildi fyrir útivist og í ferðaþjónustu og er það eitt að meginmarkmiðum fornleifaskráningar að finna og skilgreina staði eða svæði sem þurfa á verndun að halda eða henta til kynningar fyrir útlendum jafnt sem innlendum ferðamönnum og skólabörnum. Samkvæmt þjóðminjalögum eru allar fornleifar á Íslandi friðaðar og þeim má ekki raska eða spilla, en hér að neðan verða gerðar tillögur um sérstaka verndun og er þá átt við að hirt sé um viðkomandi minjastað, hann kynntur eða gerður aðgengilegur og að ráðstafanir séu gerðar til að koma í veg fyrir eyðingu af völdum náttúruafla þar sem það á við. Í Hjaltastaðahreppi er landslag fjölbreytt og fagurt, og ætti að vera auðvelt að skipuleggja skemmtilegar göngu- eða reiðleiðir um rústaslóðir.

Ekki verður hægt að gera endanlegar tillögur um verndun og kynningu fyrr en heildaryfirlit er fengið yfir fornleifar í hreppnum öllum og þannig raunhæfur samanburður um varðveislugildi einstakra staða. Hér að neðan verður bent á nokkra minjastaði sem eru sérstaklega athyglisverðir.

a) Bæjarhóll á Hreimsstöðum. Hóllinn er sérstaklega vel varðveittur, honum hefur ekki verið raskað og hefur því ótvírætt rannsóknagildi.

b) Landmerkjagarður í landi Hreimsstaða. Garðurinn hefur verið mikið mannvirki og sést enn vel á löngum köflum.

c) Áveita í Viðidal er vel varðveitt og gott dæmi um miklar áveituframkvæmdir í kringum síðustu aldamót.

d) Goðrúnarstaðir. Þar eru varðveittar tóftir bæjarhúsa, útihúsa og túngarður, heilt bæjarstæði sem hentar vel til kynningar. Staðurinn hefur mikið rannsóknargildi, og er reyndar eini staðurinn í hreppnum, að kumlum frátöldum, sem hefur verið rannsakaður, en þar voru gerðir þrífuskurðir árið 1994 og öskulög skoðuð.

d) Stíflugarður í Selfljóti hentar vel til kynningar á áveituframkvæmdum.

Myllur

Talið er að vatnsmyllur hafi verið á Íslandi á miðöldum. Í lok 18. aldar voru gefnar út leiðbeiningar um vatnsmyllugerð og fólk hvatt til að mala eigið korn, enda skemmdist það síður ef það var flutt hingað út ómalað. Á Austurlandi voru víða gerðar myllur og virðast algengari þar en víðast annars staðar á landinu. Vatnsmyllur voru skráðar við fimm bæi í Hjaltastaðapinghá í sumar. Á Hjaltastað og Dratthalastöðum sjást myllutóftirnar ekki lengur, en þær eru skýrar og vel varðveittar á Hreimsstöðum, Rauðholti og Bóndastöðum. Tóftirnar eru litlar, hliðarnar 3 - 5 m, hjá þeim öllum eru enn sjáanlegar rennur og garðar sem beindu vatninu að myllunum. Myllurnar hafa sums staðar verið alllangt frá bæjum, t.d. var mylla á Dratthalastöðum um 700 m frá bæjarstæðinu og næstum 2,5 km frá Hreimsstöðum að myllunni.

Kuml

Kuml hafa fundist við þrjá af bæjunum tíu. Árið 1952 fundust tvö kuml við Hrollaugsstaði. Þar komu mannabein upp við jarðrask skammt frá bænum, en gröfin sjálf fannst ekki þegar Kristján Eldjárn leitaði hennar. Hins vegar fannst sama sumar betur varðveitt kuml með mannabeinum ásamt beinum úr hundi og hrossi, þar fundust einnig járnbrott. Kristján rannsakaði kumlið og taldi að við því hefði verið hreyft áður. Kristján Eldjárn kom einnig að Dratthalastöðum árið 1966 og leitaði þar í flagi sem mannabein höfðu fundist í sumarið áður, en fann ekki frekari merki um kumlið. Beinin voru rannsökuð og reyndust úr tveimur karlmönnum, en munir fundust ekki. Á Víðastöðum fannst hauskúpa af manni, hrossbein og spaði úr tálgusteini í svonefndu Hoftúni, en ekki var það rannsakað. Þessir fundir benda til að á bæjunum þremur sé byggð mjög forn. Þá má nefna að skömmu eftir aldamót fannst hauskúpa af konu nálægt Hrísgarði í landi Hreimsstæða. Hauskúpan mun hafa verið flutt í Eiða, en ekki er vitað til að þetta hafi verið rannsakað frekar.

5. Verndun og kynning á fornleifum á skráningarsvæðinu.

Engar minjar í hreppnum eru á Friðlýsingaskrá. Flestar friðlýstar minjar voru settar á skrána á fyrri hluta aldarinnar og valdar með hliðsjón af gögnum fornfræðinga og fornleifafræðinga sem

- e) **Beitarhús** frá Jörvík við Merkivíkurklett eru vel varðveitt og henta vel til kynningar.
- f) **Litla-Jörvík**. Þar eru miklar tóftir eyðibýlis, túngarður og útihús, og litlar tóftir í klettavikum. Þarna eru vel varðveittar minjar í fögru landslagi, og hafa mikið rannsóknar og kynningargildi.
- g) **Stekkur** hjá Djúpabotni í landi Jörvíkur er fallega hlaðinn milli stuðlabergskletta og hefur mikið kynningargildi.
- h) **Sáðgarður** í landi Hrollaugsstaða hefur rannsóknargildi og kynningargildi.
- i) **Fjárhús og hesthús** við gamla túngarðinn á Hrollaugsstöðum eru meðal fárra dæma um varðveittar útihúsatóftir nálægt bæjum. Þau eru hlaðin utan í kletta og vel varðveitt, og hafa kynningargildi.
- j) **Gamli stekkur** í landi Viðastaða er fallegt og sérkennilegt mannvirki sem hentar vel til kynningar.
- k) **Valhnúksstaðir** eru í landi Bóndastaða. Þar eru varðveittar tóftir eyðibýlis og túngarður umhverfis, auk tóftar sem ekki er vitað hvaða hlutverki gegndi. Aðalborgarstekkur er skammt frá. Þessi staður hefur rannsóknargildi og hentar vel til kynningar þar sem minjar eru þarna frá mismunandi tímum.
- l) **Tröðin** frá Bóndastöðum yfir blána var gerð úr torfi og grjóti kringum síðustu aldamót og er vel varðveitt dæmi um samgöngubætur á engjum.
- m) **Gamlistekkur** í landi Dratthalastaða hefur varðveislugildi en er í mikilli hættu vegna gróðurs.
- n) **nátthagi** við Staðará í landi Svínafells mun vera forn og hefur rannsóknar og varðveislugildi.
- o) **tóft og garður á Svínafelli**. Á Svínafelli er ójós tóft og garður umhverfis hana. Tóftin er í mikilli hættu vegna gróðurs, en hefur varðveislu og rannsóknagildi.

Austurland. Safn Austfirzkra fræða IV, Akureyri 1952.

Ágúst Ó. Georgsson: *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*, Reykjavík, 1993 [fjölrit].

Biskupa sögur gefnar út af Hinu íslenska bókmenntafélagi I, Kaupmannahöfn 1858.

Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823 I-II, Sveinbjörn Rafnsson bjó til prentunar, Reykjavík 1983.

Guttormur Sigbjarnarson: 'Greinargerð um öskulagakönnun við eyðibýlið Goðrúnarstaði í Rauðholtslandi í Hjaltastaðapinghá, Norður Múlasýslu.' 1995 [handrit].

Halldór Stefánsson: 'Fornbýli og eyðibýli í Múlasýslum.' *Múlaþing V*, 1970, bls. 172-187.

Helgi Hallgrímsson: 'Mannvistarminjar í Hjaltastaðapinghá I-II.' 1996 [handrit].

Íslendinga sögur I. Reykjavík 1985.

Íslenskt fornbréfasafn I-XVI, Kaupmannahöfn/Reykjavík 1857-1972.

Íslenskar þjóðsögur og sagnir. Safnað hefir og skráð Sigfús Sigfússon III. Óskar Halldórsson bjó til prentunar, Reykjavík, 1982.

J. Johnsen: *Jarðatal á Íslandi*, Kaupmannahöfn 1847.

Jarðabréf frá 16. og 17. öld. Útdráttir, Gunnar F. Guðmundsson bjó til prentunar, Kaupmannahöfn 1992.

Kristján Eldjárn: *Kuml og haugfé*, Akureyri 1956.

Kristján Eldjárn: 'Kumlatíðindi 1966-1967.' *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1967, bls. 94-109.

Kristian Kaalund: *Bidrag til en topografisk-historisk Beskrivelse af Island* I-II, Köbenhavn 1877-82.

Ólafur Olavíus: *Ferðabók* I-II, Reykjavík 1964.

SMJ: *Sveitir og jarðir í Múlaþingi*. 1975.

Túnakort. Þjóðskjalasafn Íslands. Jarðadeild XIV. Uppdrættir af túnunum 1919. Hjaltastaðahreppur.

Ö-Bóndastaðir: Bóndastaðir (örnefnaskrá eftir Eirík Eiríksson, byggð á eldri skrá Guðmundar Þorsteinssonar), Örnefnastofnun.

Ö-Dratthalastaðir: Dratthalastaðir (örnefnaskrá eftir Stefán Einarsson), Örnefnastofnun.

Ö-Hjaltastaður: Hjaltastaður (örnefnaskrá eftir Eirík Eiríksson, byggð á eldri skrá eftir Stefán

Einarsson), Örnefnastofnun.

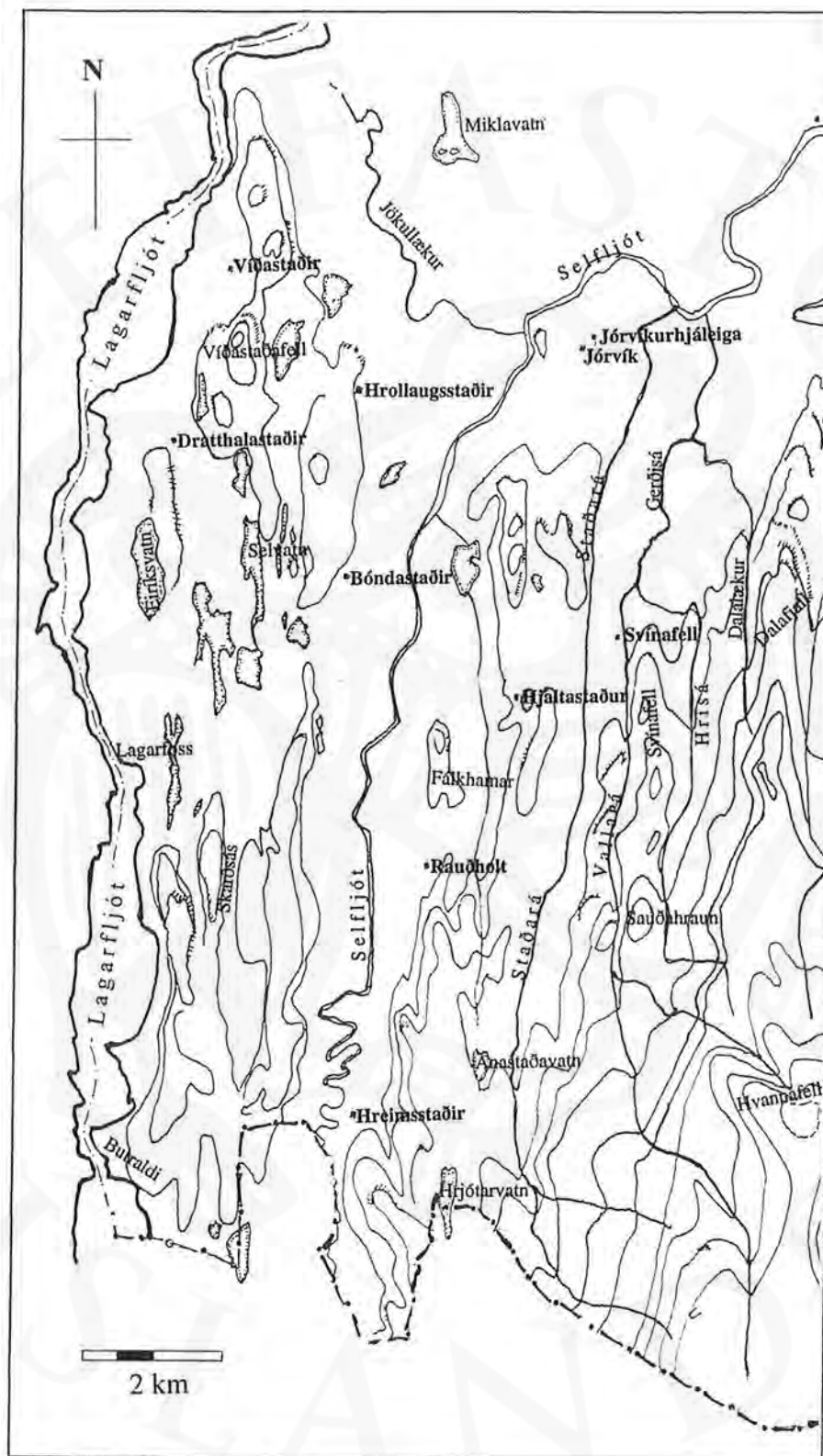
Ö-Hreimsstaðir: Hreimsstaðir (örnefnaskrá eftir Eirík Eiríksson, byggð á eldri skrá Stefáns Einarssonar), Örnefnastofnun.

Ö-Hrollaugsstaðir: Hrollaugsstaðir (örnefnaskrá eftir Eirík Eiríksson, byggð á eldri skrá Stefáns Einarssonar), Örnefnastofnun.

Ö-Jórvík: Jórvík og Jórvíkurhjáleiga (örnefnaskrár eftir Stefáns Einarsson og Jón Þórarinnsson), Örnefnastofnun.

Ö-Rauðholt: Rauðholt (örnefnaskrá eftir Eirík Eiríksson, byggð á eldri skrá Stefáns Einarssonar), Örnefnastofnun.

Ö-Viðastaðir: Viðastaðir (örnefnaskrá eftir Stefán Einarsson), Örnefnastofnun.

Kort 1. Yfirlitskort. Skráðar jarðir 1996.